

25 617 1039179

ALEKSANDER MAJKOWSKI.

Žecé i Przigodë Remusa.

Zvjercadło kaszubskji.

Drukovoł: Adolf Splitt v Kartuzach.

Vëdoł: Autor.

Kartuze 1930.

Nie pożyczają się do domu

L. 15. 10. 53. 2

IX 4A/1 a

0116791/1

~~III 3272~~

Wszelkie prawa zastrzeżone.
Copyright by Aleksander Majkowski 1930.

~~III 32004~~

Biblioteka Główna
Uniwersytetu Gdańskiego

1100169243

285 2

K. 64/56.

Pjerszi dzel.

Na Pustkovju.

I.

Wobeczaje Remusa i ludzkô wo njim wudba.

Kjej dziseszé pokolenjé jesz chodzeło na dzecinnich nożkach, chtuż tej na Kaszubach njeznał Remusa? — Naksztolt tego smjecocha, chternigo zema vënekô na wuliczki vsóv i mjasteczk, kanał won każdą razą v przedednjé jarmarku, wodpustu abo i vjelgjigo svjêta mjedze ludztvem. V svojim vampsu foliszovim sztoperczel won tej głovą, wokretą mucą barankovą, vesoko nad gromadą, zebraną na jarmarku v Brusach abo vestrzod bogato i bestro wobleczonich bjałk na wodpusce Matkji Boskji ve Vjelu: vsach, co berło trzimją zezni, vjesofi i spjevni Zemji Zaborskji. Njewodbeť sę bez Remusa targji i wodpustě v zelonim, wod svojich lip tak przezvanim Lipuszu, chdze dravim prądem bjezi Czornôwoda, spjeszacô sę do vjelgjich Vdzidzkjih jezór. Znała Remusa przesvjetnô Koscerzna, chdze podług stari ludzkji godkji Judosz sę mjoł wurodzęc, i zemja Skarszevskô, chdze potomcě sprovdzonich przez biskupóv kujavskjih za czasóv ksążęca Sambora kolonjistóv dzis jeszcze movją godką polaszacą. Navetk i daleko na połnjé za Charzichovskjim jezorem žijáci Gochovje rickerskjigo rodu kupalě jego tovarě: szkaperle, rozańce, ksążkji i pjesnjikji, — v czestim i

chędogjim ale srodze zmjemczalim Betovje. Kosznjedrzë, godką nom cuzi, krevją blizkji, — bo bjalkji z Kaszub bjerzą —, vjidivelë Remusa pod Pëkatą Vjeżą abo i przë Czervjoni Karczmje przedajęcigo svuj tovor bjedni. Znałë Remusa wobjedvje Stëżece, krolevskô i szlacheckô, po wobu brzegach Redunji wusadłë, tak że jich chędogji budinkji, — czervjoni z cegłë, szaro-zelonavi v srąb, — jak v zvjercadle szklą sę v ji wodach. Znałë jęgo i Serakojce, vjes głovně Czestich Pól a przëtim przemeslnô i pełnô zëcu, i Chmjelno, wonegde głova caligo zemstva, chturne mjono vzëło wod chmjelu, co vërosł po wobu stronach koscoła z grobów porë ludzi kochajęcich sę za zëcu v dovnich vjekach minjonich. V Parchovje, vsë zataconi za dużimi lasami, przedovł Remus svoje ksążkji i pjesnjikji Kaszubom parafiji Parchovskji i tim, co sedzelë nad Vjelgjim Mołuszem i tim, co z Pomorskji ze za granjicë provinceji zazerelë do svojich bracu za mjedzą. V Suleczinje, chdze koscoł njimô zvonnicë, jakji belbe jarmark bez Remusa? Wu njęgo bo tež nabivac beło možno ksążkji, jakich njeprzedovelë v njizodni ksegarnji, jak : „Płacz i narzekanjë Wojców Svjëtich v wotchłanji“, „Roża z Tandeburga“, „Ali Baba i szterdzesce rozbujnjików“, „Skorb kaszebsko-slovjińskji movë“ naszigo Cejnovë. Mjot won na svoji karze frantovkji Jarosza Derdovskjigo : Poceszną povjostkę wo bjednim „Jasku z knjeji“, płaczlevë i poceszné przigodë pana Czorlińskjigo, chturen do Pucka jachoł sece kupac a przez pjekjelnigo mula, co mu go zadoł mscevi žid, dalek i szerok vanożëc muszoł po kaszubskjim kraju, jaż go vjernô bjalka navrocela do dom. Ksążkji, jakji le jeden Fijatek v Chełmje mjot v svoji ksążnicë, Remus wobvozeł po vsach i mjastach kaszubskjich : „Valek na jarmarku“ i „Vëmarsz žedów do Palestinë“, zetgane przez psotnjika Derdę. Wu niego jedinigo nabëc beło možno marsz, wulożoni przez kaszubskjigo ksędza Keleru : „Marsz, marsz, me serce na Kalvariją !“, chturen spjevają v Mjirachovskjim lese, kądë jidą naszi kompaniją do Vejherowa.

Vozeł Remus na svoji karze takji pjesnjikji, jakji narod kaszubskji lubjił vëspievivac. Z jęgo mizernigo vozeđła na jednim kole szłë te pjesnje do chat ludu. chdze wuczilë sę jich przë kominkach młodi wod starich, njepomnáci, że bjedni Remus jim te pjesnje przëniosł na rozvjesełenjë serca....

Zkąd won sę wzał? ... Njicht tego njevjedzoł. Njicht njeznoł jęgo matkji anji wojea anji przejacelstva anji chatë,

v chterni sę wurodzeł ani vsě, co go vėchowała. Po zemji kaszubskji chodzeł i noseł ludovji pjesnjikji i ksążkji, nobożné i svjatové, a lud je broł, jakbe to tak bęc muszało. A njikomu njeprzėszo do głovė, jak to dzivno, że takji prosti, njewuczali człovjek, vzoru strecha, hańdluje pravje ksążką i pjesnjikjem. Znają na Kaszubach takjich, co ze szopką chodzą kole Gód i Svjėtich Trzech Kroli i pokazują Matkę Boską z Dzeatkjem v stanji v tovarzeštvyje pastuszkóv i njemigo stvorzenju. Za to jim gburzė dają dobrą koleđę: chleba, słonjinė i małji. Znani są też džadė pod koscołem spievajaci wo Svjėtim Jerzim i Svjėti Barbarze. A lud jich barzo wuvożo i chėtno vtikó detka v wedemkłą rękę. Są i takji, co v koszu na plecach noszą zobovkji dlo dzieci i jinszi gvól i przedovają to po checzach i po jarmarkach.

Remus beł jinszi mjarė. Njeproszeł won ręką vėcignjętą wo detka i litoscevą jałmużną, ale chodzeł z głovą vesok podnjesoną, choc ruchną na njim zvjeszale sę wobdzartė, że rek be sę litovoł. . .

Kkej Remus sę zjavil na jarmark abo na wodpust, popichajacė swoje karę, to noprzod so vėsukivoł wu gbura mol, chdzebe mogł podjachac ze swoją karadajką i sę vėspac pod wustrzechą. Do karczmė njezajeżdzoł njigde i njiecht njevjidzoł go nigde gorzołkji pjijacigo. Roz jedini bodejze, jak powjadale, mjoł won sę njecheaci napjic v žėcu i to na svoje njeszczescė i wutropjenjė. Koźdi gospodarz doł jimu z kuchnji miskę bulev a won so dokupjil sledza. To beło jego jedzenjė.

Pokąd Remus drzemoł na sanje, kara jego z ksążkoma źdała na klepjisku, wokretó voskovaną przėkrivą, chturna chronjila ksążkji jego i pod golim njebem wod deszczu i słuńca. Na vjechrzu lezoł stoł. Ale njebeł to stoł z deli zbjiti jak jinszi stołė, le szołt kratė ze zbjitich i zrzeszonich przek i spak szlig leszczenovich. Modło do tego stołu wodpatrzeł znadz Remus z kratė, jaką trzimó Svjėti Vavrzińc ve vołtorzu v koscerskjim koscele. Stoł takji njeceżoł, njezavodzoł, a kjede szedł v perzenė, tej v kjile pocerzi Remus sobje v lese zmestrovoł novi.

Z kurami Remus vstojoł. A jak jimu beł czas, tej vzał z wobe ręcے swoje karę i karovał na renk abo pod koscoł i wustawjil sę, chdze nalożł mjejsć. Njektoceł sę njigde i njevadzeł, jak to robją hańdlarze, wo lepsze mjejsć. Vjedzoł, że mu Pon Bog przėsle kupajacich.

I tak też beło. Navkoł Remusovi karė hańdel szedł wod samigo zavjitra. . .

Ludze jesz timi czasi vjerzilë wu naju v žedów. Bez targowanju njicht njekupjił kawałka blewjazkji. Wu Remusa targowanju njobelo. Bo jakuż mjelë sę targovac, kjej Remusowi godkji njicht njerozumjoł? Godoł won, co provda, rzitelnje po kaszubsku, ale Pon Bog mu wod urodzenju doł taką skazę v jęzoku, że njetile chto przëchodni, ale choba le włosnô matka rodzonô, przë pjersë go vëchovavszë, godkę jęgo rozumjała.

Czeż to njobelo dzivno, że pravje takji człovjek ze skazoną movą noseł te pjëknë povjostkji i pjesnje? . . .

Ale ludze njetcą tego, co jim dzeń kole dnja na woczach stoi a nad novjëkszym dzivem i cudem njestaną v meslach, kjej won wuroś na wojcovjisti roli.

Bivało navetk i tak, jak to i wu naju potcevic i rzitelnich Kaszubów sę dzeje, że przëstąpjił człovjek i sę pitoł, co ksążka kosztuje. A kjej vjidzoł, że Remus njechce sę targovac, przëzdrzoł sę wuvożnje i Remusovji i ksążce i szedł, ksążkę v kjeszenji, zopłatę wostavszë vjinjen.

Remus za takjim njegonjił, le rzekł swojå skazonå godką: — Bjej z Bogjem! Pon Bog mje krzivdę vroci! —

Ale tak postąpjił sobje choba chto z dalekjih parafiji, chdze Remusa njeznelë. Bo ti, co go vjidivelë na vszetkjih wodpustach i jarmarkach, bojelë sę mu robje krzivdę. Niewuvozelë go za to, że jim nosi povjostkji i pjesnje, ale vjidzelë v njim tego dużigo chłopa, wobdzartigo i bjednigo, chturen doł sę wozukivac i wokradac, njick njemovjåcë, le: Bjej z Bogjem! — A jednak mogł won na jich wudbę mjec lepszë żęcë. Zamjast vanożëc po svjece, mogł wu jakjigo gbura ze swojimi mocnimi gnotami dobrë zarobjic mito, najesc sę i napjic dobrze.

A że Remus voloł sę tacëc po stodolach, po lasach i chrostach, jak to bjednë stvorzenjë dzekji i njemové, i to zemå i latem v lechich ruchnach, povjedzelë, że Remus je njespełna rozumu.

A bivsżë takji wudbě, delë jimu poku i wuvozelë so za grzech, kjejbe jimu, na litosc ludzkå wostavjonimu, robjił chto krzivdę abo przespravę.

Takå vjarę wo Remusovim rozumje potvjerdzelë ludze, chternim won bodej czasem takji zadoł pitanjë:

— A chołbes të vëbavjic zapadli zomk? —

Abo takji:

— A chołbes të przenjesc przez wodę zaklętå krolvjonkę? —

Czujåcë takå godkę ludze sę nad Remusem litovelë. Ale czim jimu lôt przëbivało v pasmje żëcu, tim won bo-

dej mnjij błdzel, tak że ludze kjivalē głowami i movjilē:

— I głupimu na starosc rozumu przēbivô! —

Njetile takji pitanjo wo krolewjonce i zapadłim zomku kozalē ludzom njedqvjercac Remusovimu rozumovji. Vjedzelē wonji, że Remus mjoł wuzbrani talarē wu jakjigos rzitelnigo człovjeka. Kkej go sę pitelē, czimu lepijij jich njewużije i voli sę todrovac wod mjasta do mjasta, do vsē wode vsē, tej won bodej mjoł mavjac:

— Zbjerom na pogrzeb! —

Bo na žecē rzitelnim Bogjem njevjele beło mu not. A czim przēwoblec swoje przērodzonē cało, to jimu njesprovjalo vjęcij kłopotu, co zajkovji, chturen go wuvożac muszoł za straszka z kapustē, abo lesovji : stvorom njemovim, chternim Pon Bog litoscevi za darmoka dovô wobleczenjē na zemę i lato.

Naszi Kaszubji so honorni i dbadzā wo vjidzalosc. Kkej chturen z njich v podzartim na woczē ludzom jidze vampsu, tej ju z rzitelnij bjedē. Ko jednak vjedzelē, że Remus njeje takji bjedni, jakuż njimjelē so wubrzątvjic, że jimu Pan Bog njewużiczeł pevnigo rozumu, kkej sę przēzdrzelē jego wochēdovjiznje.

Bo chłopem won wuroł dużim jak stolim, ale woschłi bei jak pesternjok. Na głovje mu sedzała muca starodovnô, czornim barankjem wobrabjonô. Sukno pod barankjem beło zelonē, ale na vjehrzu krosē jego bes sę njedoznoł. Bo słuńce przez tile lôt poleło na njim kolorē tęgovi a deszcz i smjeg je pomjeszałē na jedno.

Z pod mucē pchałē sę parminje czornich vłosov na wuszē, kark i skarnje.

Lica mjoł brodatē i vlosatē. Ale tich vłosov njestojalo gęscij, njiz žetka na polach za Juszkami. Dlo tego tile gubov vjidzec beło na jegu skarnjach jak na wuszszonim jabłku. Ale gubē te njeznaczelē wumortvjenju anji kłopotu. Chto zazdrzoł v jego czornē malē woczē, ten v njich wuzdrzoł tile vjesoloscē, że jaż mu sę dzivno stało. Bo na woko be sę beło zdovalo, że Remus v chvilē ti płakac bēdze.

Vdarzēc sobje go mogē dobrze z timi pogubovanimi licami. Vdarzēc so, że tich gubov vsepalo sę jesz roz tile, njiz zvezajnje, kkej Remus sę wod smjechu trzaśł. Tej mu tak patrzelo, jakbe sę woczu napjil abo barzo dręgijich lekov. Vjidzoł jem go roz v takjim smjechu, ale ze smjechu przēszoł mjedze nama do bardzo dzivni rozmovē.

Za mlodigo knopa bojoł jem sę Remusa, bo kkej jem co przeskurzeł, tej jizdebnô straszela:

— Poždejle, przińdze Remus i veznje cę v mjech! —

Vjem, że i jinszi dziecë njim stroszelë. A ma moli bełasma ti wudbë, że won so choba za nas spravji novi vamps, kjej nas dobrze przedõ żedovji. Bo teź ten jego vamps, choc długi beł do poł jikjer i z modrigo foliszu zrobjoni, tiloma łatami sę trząsł, że jego pon mogł sę mjenjac z jakjim takjim straszckjem v polu i jesz dodac przid. Njezapinał won go njigde, bo guzów njabelo. Vjdivoł jem Remusa zemą v pëkanim mrozu, jak svjecel na vjater gołą pjersą.

Nogavjice choba tim sę pesznjic mogłë, że dvuch Remusów vlazłobe v jednę. Ale dur njimjałë mnjij njize vamps.

Jedine skorznje mogłë stożec sę. Bo bełë rzitelnje całë. Ale kjejbe sę bełë chcałë wudawac procemko nogavjic i vamps, ruchna te wodezwac mogłë:

— Dzeń i noc robjima służbę: cze pon naju legnje v gëstim chvarznje, cze v brzedzastim lese, cze teź po cecevjji vlezë pod jaką wustrzechę. Koźdi gozdz, koźdi drzon naju sę jimõ i pocornje, pokąd va szkorpë so spjita belno przë „Różë z Tandeburga“, „Alim Babje“, „Valku“ i „Panu Czorlińskjim“ na karze.

Bo Remus zvezajnje chodzel na przërodzonich nogach boso. Le jak do mjasta karovoł, wobuvoł botë. Ale nje ze vzglądu na ludzi. Mjoł zvezcoj, że v mjesce abo teź i ve vsë koscelni vstąpjõł do koscoła podżekovac Bogu i zdac sę na Jego volą. A tam przed tim novjakszim Panem njechcoł sę pokazac boso, bo vjedzoł, co sę słuchõ.

Za wostatnim budinkjem Remus zebuvoł botë i ceskoł je na karę do „Różë z Tandeburga“, „Ali Babë“ i „Valka“, chvecel v gorsce drażkji svoji karë i pchoł dali boso. Tej jego woschlë nogji v szerokich jak mlinarskji mjechë nogavjicach vjerzgałë drogą taktem, jak bjijokji v dvuch zvonach, chterne nadprzërodzonym cudem zlaztë ze zvonjicë, abe chodzëc po zemskjich stegnach.

Kjej sobje dzis przëboczom dziecinni strach przed Remusem, to vjem, że to beł strach takji, jak go dziecë mają przed Gvjizdem i Gvjozdką.

Straszno jim, ale ceszą sę v ten czas na te snożë rzeczë, jakji Gvjizd i Gvjodka przënoszają: katarzinkji z Torunja, worzechë, pjiszczolkji bestro malowanë, pjistolikji, co glosno strzelają. To vszestko zvjastovoł Remus, kjej jego foliszovi vamps na jarmarku kanał.

Ale na długosc remjenju njabelbam sę do njego przëbliżel. Povjadelë bo, że won mõ njedobrze v głovje i że

zadovô pitanjo wo zaklëti krolevjonce i wo zapadlim zomku. A kjej jimu dobrze niewodrzcze, tej won sê moze straszno rozgorzëc.

Ale jednigo razu tak sê stało, zem na chvjilë zaboczeł strachu przed Remusem: —

Zakarovoł won svuj tovor do sasada na woborë. Tam beł srodze zli pjes, chiernigo Freszã vołelë. Fresza i jo: ma žela v dobri zgodze, ale Remusa wona srodze njelubjita i rvała sê na lińcuchu jak szolonô, kjej go dostała na woczë. Jak won tero na woborë ze svoją karã zaszedł, tej Fresza tak szarpala za zvuj lińcuch, że kureszce go wurvała i dopadła do Remusovich nóg. Ale Remus sê razu njewobezdrzoł, iak jakbe mucha abe gzel vkoł njego lotalë.

— Szczęścë, że Remus mô svoje botë na nogach, — tak jo mesłoł sobje. — Ale tero Fresza mu je vëszekuje, że durovati vamps i nogavjice njebedã darvalë sê vstidzëc. —

Ale Fresza, jak sê doznała, że Remus sê njebronji, dała mu poku i njerobjita žodni przespravë. Wobeckneła le jego nogji, mruczala z njedobrim pomeszlenjim, ale pozvoleła jimu z woborë vińsc. Kjej ju Remusa njebeło, tej Fresza zaczęła revidovac jego karë. Vjidzoł jo, jak wona łeb vetchła pod przëkrivë i cali szturk tam gospodarzeła, jaž sê kureszce cofneła z dužã tutkã v pesku. Tej sê položela, vzëła tutkë v pazurë i jë rozervała z vjehrzu. Terom vjidzoł, że v nji bełë skvarkji. Gvesno Remus je sobje zachovoł na wokroszenjé wobjadu. Jo žiczeł Freszë lepij njize Remusovji; dlo tegom njick njerzekł, le sê przëzeroł, jak Fresza ne skvarkji zjodała.

Jak psesko jo vszeskji mjało v žoce, naszedł Remus. Fresza, choc dlo psa sodmé przikozanjé njesposob przewadzëc, jednak mjała złé sumjenjé i le bokjem na Remusa bleszczala. Ale krom tego zabjerała sê, žebe tutkë przewrocëc na rëbë. Remus vjidzacë co sê dzeje, przëstãpjił i ji tutkë vërvoł z peska. Ale jak sê doznoł, że ju po skvarkach, cesnał Freszë tutkë, zaczął sê smjac i rzekł:

— Zjadłas skvarkji, zjedzže i tutkë! —

I tej sê znovu smjoł. A gubë i brozdë na jego lichach tak trojnje vëstãpjiłë, jak szor vjatra na gładze jezora.

Na to jo so wuvožoł, że Remus njimože bëc takji zli, želi psa njewukaroł za svoję krzivdë. Dlo tego mje przëszło do głovë, zapitac go wo në kro-

levjonkę i nen zakleći zomk. Tak jo przëstãpił i sę pitoł:

— Remus! Povjedzce mje: Chdziż to stoi nen zakleći zomk i chdze sę taci na zaczarovanô krolevjonka? —

Remus na takji słowa wobe zdrzoł sę na mje. Tej wusodi na svoji karze i njerzekł słowa, le dużimi woczoma na mje patrzel. Jo ju chcoł wucekac, ale won mje pitoł:

— A chcoł tã, knopku, przenjesc krolevjonkę przez głëbokã wodę? —

— Chcë! — rzeke.

— A chcoł tã vëbavjie zapadli zomk? —

— Chcë! —

Tak won vëcignãł rëkë i wuchveceł mje za remjë i jãł chiże gadac. Ale jo njevjele rozumjoł jego skãżoni godkji. Kuruszce scesnãł mje remjë, jãż zabolãło i povtorzoł po kjilenosce razi tak, że tego njigde njezaboczë:

— Ojmuzd dobivô! . . Ojmuzd dobivô! —

Woczë jego sę stalë dużë a dzevë tak, žem sę srodze wurzãł. Ale won mje trzimoł dzirżko. Tak jo le jesz rozumjoł takji słowa:

— Wognje z grobów bjijã! . . Sovë Arimana sę polã! . . Sovë Smëtka sę polã! —

Tero jo ju zaczął jimu sę vërivac z cali mocë. Won czujacë to, pusceł mje i zvjeseł głowë. Tej jo ju njeczul, co won vjęcij godoł, bom vzał, jak to movjã, nogji za pas i wucekoł na dravoka . . . . .

V dzeцинних latach ludze i rzezë svjata nje tak ehize mjijajã vedle woczë, jak v statecznim vjeku. Postojã, pochłoscã do sebje i rzezã:

— Stanji, dzecko, i przëzdrzë sę nama! —

Jak wurosnjesz, tej mjijajã na wotmjanë, jak deszcz i ehmurë i sluńca parminje i karna dzejkgigo ptastva. Podzevjisz sę jim tile, co serce roz zabijje, a woczë wobrocisz na kuńc dalekjigo drożeszczã, chdzes sobje wustanovjił eel i zdobecz.

Tak i mje kjile razi na woczë kanãł modri vamps foliszoví i kara na jednim kole Remusova i znovu go njebelo.

Roz jem go wuzdrzoł jak wukozkę jakã na Długjim Mosce v Gduńsku. Stojoł przë svoji karze vesokji i dzivni v svojim wobleczeniu kaszubskjim, jak jakji stołp sztołtów ludzkjich, co to je na renkach svojich mjast Mjemcë dovnjij stovjelë, chdze vëtěpjile naszich przodków.

Tak Remus stojoł i zdrzoł na wodë Mutlavë, na wo-

kręte z cuzich krajów, na nasze skutę helskji i na tego vjelggjo Bocona murovanigo, chternigo to Gdańszczanje na przekorę krziżokom za bormistrza Letzkaua czasi postavjilę.

Kole njego zaczęła się zbjerac gromada ludztva, co se dzevovala jego wobleczenju i wurodze. Ale won żodni na njich njedol wuvogji, — jak wonegde na psa Freszę, — i kureszce się vzał i karovoł dali.

Tej jem go vjidzoł na kalvarijach ve Vejherovje v karnje nobožnich ludzi, jak won z njimi pjelgrzimovoł po tich przidkkih gorach wod staceji do staceji, na vjększë wumortvjenjé karę z całim towarem pchajaci. Z daleka go poznac belo, bo głową, przékretą barankową czopką, vesoko nad ludem bjezoł.

Roz jem go wuzdrzoł v Svorzevje na wodpusce Matkji Boskji Rebackji. Tu won swoją vizavą tak njepodoł na woczë, bo norod wokretnjików to chlopë duzi jak masztë. Modri jego vamps vestrzod tich modrich ruchen rebackjih gjinął, jak duna morskô v dunje. Njicht na njego woczju njevëtrzeszezoł, znadz: Remus tu njepjerszi roz bivoł.

Kjej jem szedł na vesokji szkołë v svjat, tej mje Remus vjedno przëbivoł na woczë, kjej mje tęchnota brała za dalekjimi Kaszubami, za naszimi lasami, jezorami i morzem. Tej ten bjedni, wobdzarti Remus, takji żorotni i njevjidzali, zdovoł mje się bëc provdzevim vizerunkjem naju zaboczoni zemji kaszubskji i ludu, chtren wona ževji. Przëboczelo mje się też na szkołach no pitanjé Remusové wo krolevjonce i zomku i jego dzevé woczë, jak won vołol:

— Ojmuzd dobivô! Sovë Ajimana się polą! — Sovë Smętka się polą! —

Vjedzoł jem, że Remus njimogl vëmovjic literë „r“. Zamjast „r“ movjil won „j“. Chcoł bjedok gvesno rzec: — Ormuzd dobivô! Arimana sovë, Smętka sovë się polą! —

Ale zkąd ten bjedni, njewuczali czlovjek mogł vjedzec wo bjolim Ormuzdze i czornim Arimanje, bogach-anjołach z vjarë starodovnich Persów? Czeż v tich lechich ruchnach i streszim cele taceła się dusza głëbokô i dzivnô, jak się taci chdzeroz v czornim jezerze głëbokjigo lasu tajemnjicã, wo chterni njicht njevje?

Dokurezalo mje, zem wod woni rozmovë z dzeccinnich lôt njigde ju do Remusa się njepzëbliżel. Bo to stajalo wu mje pevno: Remus njebel takjim, jak go ludze sądzilë!

Kjej jem kureszce ze szkół na vjedno sę vroceł do kochanich Kaszub, pjerszé moje pitanjé beło: — Cuz z Remusem? —

— Remus njeżije! — wodrzeklë mje.

Czëżkjm kaminjem padło mje na duszę, zem pjervjij njedol boczenju na tę dzivną duszę, chturna tero ju vëprovadzela sę na tamten svjat. Tec wona ju na zemji chodzela njeznanô, jak przëchodnô vestrzod cuzich. A gvesno mjała co do povjedzenju, kjej Pon Bog ję na svjat zesłoł.

Jednigo dnja, — tak ju bëc mjało, — zaszedł jem do starigo szkolnigo v Lipnje, tego samigo, wu chternigo Remus za žëcu svoje pogrzebovi talarë wukłodoł. Szkolni jimu pjisovoł listë do niemjeckjich kupcöv po tovarë a v szkole doł mu jizdebkę pod wustrzechą, chdze won vroceł sę ze svojigo vanoženju, jak jozc do svoji jomë. Beł won jesz z tego szlachu szkolnich, co njetile abecadła wuczilë dzecë, ale cali vsë dovelë przikłod i nowukę. Sama przëszła godka na Remusa njeboszczika, a stari szkolni mje zaprovadzeł do bjedni jizdebkji pod dachem i rzekł:

— Njebel Remus jak jinszi ludze. Chto go le znoł tim bjednim hańdlarzem ksążk i pjesnjiköv, wobdzartim i njemovą, ten sę na njim njepoznoł. Vjidzoł, czego ludze njevjidzelë, meslił, czego ludze njemeslilë.

Kjej ju smjere mu zazdrzała v woczë, tej svoje wuskłodani talarë kozoł podzelëc na dva dzele:

— Jeden dzel dejce koscołovji na pogrzeb i za duszę moję grzeszną, drugji dzel dejce tak, żebe jeden abo drugji Kaszuba bjedni mogł jise na vesokji szkolë, bo nowuka, to mjecz i vjid! — A to napjisané dejce, komu noleži. —

Vjęcij won njick njerzekł. Rozdzeleł jem po jego smjercë pjenjędze, ale z timi papjorami njevjem co robjic. Czetoł jem, co Remus v njich napjisoł, a dusza moja sę redivała i płakała przë czetanju. Ale doznac sę njimogę, chto jesta ten, komu wone sę noleżą. Czetejce vë, panje, bo może duch jego vas tu sprovadzeł, żebesce sę tego doznelë. —

Dreżącimi rękoma vzał jem papjorë, svjodköv ducha, co ju na tamtim beł svjece. Szkolni mje przësunął stołk do stołu przë jednim woknje. Njiskô to beła jizdebka, ale przed woknem kvjiltë v wogrodze szkolnigo dzevannë, jak svjece, tulipanë, skoczëpannë, leluje i astrë: bestro i bogato v krose. Naprocem pod gorę szedł duži sod a nad sadem stojoł duži pańskji dvor. Słunëce liszczalo v jego woknach dużich. Jedno wokno beło wodemkłë. V njim

stareszka v bjolich vlosach pozerala na vjes, wurodē i vezdrzenju tak mjiligo, Źem na chwile zaboczēł wo papjorach v moji rēcē.

Za chwile wokno sē zamkło i pjēknō stareszka zgjinęła v pałacu. Zaszemarzelē papjorē, jakbē chealē sē mje przēboczēc. Sodł jem do stołu a szkolni movjil :

— Tu njeboszczik, kkej ju vrocēł sē z vandrōv i kkej mu chorosc ju njepozvoleła vanoŹēc, lubjil sadivac calimi dnjami i przez wokno vēzerac, jaŹ mu ten zegar tam vēbjil wostatnā godzenē. —

Ve zdrzōł jem : — Na scanje vjisōł zegar z bestro malovanim blatem. Długji bjegas zibotoł sē dotād i nazod, jakbe dreŹōł wod staroscē, a co zamaņvszē v njim sē njico zadzeralo, jak v gordzeli starigo cŹłovjeka, chorigo na dichavjicē.

— Ten zegar, — rzekł szkolni, — Remus mjoł v vjelgjim wuvoŹanju. Vjem, Źe go roz przēvjoŹł na karze. Muszōł jimu bēc serdecznā pamjatkā. Ale njezleceł go na njikogo i tak won tu jesz svojim sposobem czas rechuje. —

Tej szkolni wostavjil mje samigo z papjorami i starim zegarem. Rozvjinał jem pjismo, a belo go sporo. I co dzivno, pjisanē belo czesto po kaszubsku, a nje, jak to naszi ludze zveczajnje pjiszā, poł z polska, poł z kaszubska, — co je smjehovjiskjem, jak koŹdō njedovarzonō rzecz. Pjisovnjō szła za naszym Cejnovā, chturen za granjicami Kaszub spji v zaboczōnim przez svojich bracu grobje.

II.

Początk pjsanju Remusovigo. Jak won posoł dobetk i jak sę dovjedzoł wo Straszku, chturen mjeszkoł na pustkovju.

V Jimją Wojca i Sena i Ducha Svjätigo bjerzë to pjoro do rëkji njezgrabni. Kosą bo i pługjem za młodu nawuczëła sę rëka moja robjic im njenolezoł do tich, co pjorem worzå i pjoskjem seją. Wuczeł jem sę cignąc skjibę prostå a koså njewostac slode, ale przedzenju pjisani godkji njigdem sę njewuczeł. Choba duch tego, co z progu drugjigo svjata vëstoł mje mjedze ludzi, — doznosz sę tego pozdnij, — wuprosi mje łaskę wu Boga, żebe to, co cë chcę wostavjic na pjismje, mjało svuj szek wod początku do kuńca.

Dło cebje bo to pjiszë, knopku, cos wodrzekł na moje pitanjë :

— Chcesz vëbavjic zapadłi zomk ? —

— Chcesz przenjesc krolevjonkę przez głëbokå wodę ? —

Pjerszi beł jes i jedini, co wodrzekł : — Chcę ! —
Bog z tobå !

Jaką cě Pon Bog mô drogę namjenjona, — boczě, że duch muj po smjercě, jak cenjô za tobą chadzac będze a v ti chwile, kjej czetosz, patrzeł będze przez plece tvoje na to pjismo. Chcołbem cě napjisac jakas provdę, chterną czuje, ale njepotrafię ji słovami vėrzec. Chcołbem cě wukazac jakas drogę, ale njepotrafię ji vėsvjecęc. Vjidu mje bo njedelě a mjecz jem vėdoł som v ręce njevjustě. Jedno le vjem, czego mjě nawuczeł njevvekli człovjek : Ormuzd dobędze ! —

Tės mje sę vėrzast przed lati, a njedziwno mje, bo wurodą mje Pon Bog przėwoblekł żadną, — vje Won gvesno dlo czego, — a ruchna moje njesą pjėkně na vezdrzenjė i njepzėchłoscąją. Njeje mje jich vstid, bo bjednė są, jak jo som a bjedam sobje vėbroł i vanoženjė po svjece. Tec Pon Jezus teź i Jego Apostołovje bjedno i boso chodzile po zemji a roznosile nowukę ludzom i zbavjenjė vjezně. A mogłē, kjejbe le belē chcołē, mjeszkac v bjołich pałacach i jezdzęc v zlotich karetach, abe njeczapac nogu kurzem zemji grzeszni. Bo belē panami svjata. Chtuź jo procem njich, bjedni jich nasladovca i grzesznjik ?

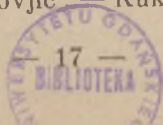
Kjej cě to pjismo dō do rėkji dobri człovjek, tej ju jinszimi woczoma będziesz patrzeł na svjat njiź wonge, kjej jes wodemje wucekoł. Vimova moja na pjismje je jinszō a jo i godka moja pudzemē na cę v bjolim vjidze polnju. V nen czas, — za dzecka, — słowa mojigo dejadej belbes njerozumjoł a v zavjitrzni komudze sztołtem belbem dla cebje. A tero sluchej mojich przigōd i mesli :

* * *

K jej jem bel wodrosli wod zemji tak, jizem mogł si-gnac konjovji do wogona, nalozł jem sę na służbje wu gburu Zoblockjigo na Lipskijch Pustkach. Tam mje kozelē pasac dobetk. A jo posoł go z pomocą psa Gnjojē, chturen procem posanju mjoł vjęcij rozumu, njiźe jo. Nasz pon bel srodze wostri a parobcē go sę bojelē. Le Marcijanna, checzovō, njebojała sę njikogo na pustkovju, bo wod dlugjich lōt tam służela. Panji sama ji sluchala. Belē teź dvaji parobcē : Mjichoł i Morcin. Morcin jesz njebeł vėroslim chłopem, ale procem mnje sę za takjigo wudovoł, bo mje mogł poradzēc. Mjichałovji bjalka przed lati wumarła i wostavjita mu dzevczę, Martę, njevjele mlōdszą njiźe jo. Bel to ju stari chłop, ale mje njepomogoł, kjej Morcin mje wzał i nabjił.

A do ti smarovkji jo przėszedł vjedno tak :

Kozoł mje Morein movjic : — Kukla pod potklepjem ! —

A jak jo to povjedzoł, tej Morcin jał kulac sę po zemji wod smjechu. Navetk Mjichoł przęstanał sę i smjoł. Bo mje wod wurodzenju Pon Bog doł jęzek skażoni, tak, że jo godkji moji do szeku zveczajuje njimogł vęprowadzęc.

Ale jak wonji sę ze mje vęszcerzelę, tej jo sobje povjedzoł:

— Vjęcij tē, Remus, jim do voli njick njerzecziesz! —

Tak Morcin vzał mje za łeb, przecignął mje przez kolano i zaczął mje tłuc. A Mjichoł sę le przęzeroł, bo mjedze ludzami takji pravo, że mocniejszy słabszigo tłuczę.

Ale naszła roz na to Marcijanna i zaczęła vadzęc:

— Poždejtale, żebe Pon Bog vom za tego serotę nje-pokrącel njetile jęzeka, ale i vaju lbóv szadich! —

To dobrę przemovjenjé mjało skutk, bo ju vjęcij mje niekozelę gadać: — Kukla pod potklepjem! — Bo bojelę sę Boga a kąsk i Marcijannę.

Dobré to belo kobjecesko, choc lubjiło vadzęc i nje-jeden roz mje v skorę nasoleło. Ale litovało sę nademną, choc mje nijak zle njebeło, takjima słovami:

— A jakuz tē sę, knopje, z bjedą wuporajisz i z lechimi ludzami, kjede cę navetk movę njewużiczel Pon Bog litoscevi! —

Spac mje delę v stanji wu konji. Gniadi i Liza bełę jich mjona. Tam mje belo dobrze, jak Jadomovji v raju. Łozko moje stojało kole seanę, głovami przę kumje. Nade mną v seanje małé wokno ze szterema zelonimi szibami przepuszczalo vjid. A kjej jem legł, tom vjedno muszoł vzerac na długji i grubi parmin vjidu mjesadzovigo, chturen szedł przez wokno na szklaci chrzebtē Lizę i Gnjadigo.

V tim parminju mjesadzovigo vjidu jo vjidivoł dzivni sztoltē i spravē, wo chternich povjodelē so na pustkovju po roboce: — Vjidzoł jem smoka straszlevigo, chturen sedzoł na vesokji vjeżē. Z vjeżē vēzerała krolevjonka a łzē mjała v woczach i ręce zalomivała. Ale njicht na nję njepatrzel, choci vjele ludztva vedle bromē przechodzelo. Bo wona sę słowem njewodezvała, le cecho plakała, ręce sklodajacō. A jo to vszetko vjidzaci na javje, dzevjil sę, im njevętrziłoł, ale rzekl:

— A czimuż tē, krolevjonko, njerzecziesz słowa, be cę ratovelē? —

Vejde, co tam panóv i ricerzi i prostigo ludztva! Krziknijle, a wonji sę vezną do žadnigo smoka i go zabjija, žebes mjała volą. —

Ale krolevjonka le paluszk położeła na wustka, jak vjisznje czervjoné, i smutno głovą krącela. A tero jo vjidzoł, jak v ji vlosach, krosē žetka dozdrzenjałigo, liszcza-

ło się złotem. a nad jej woczami, pesznymi jak svjoze, szkła się mała, zatopiona we włosach, korona złotą.

Kjej jest się tak dzevovoł jej piękność i njeszczescu, straszlewi smok pesk rozdzewił i zavrzeszczoł:

— Jakuż wona może gadać do ludzi, kjej może mówę zakłątą? Kjejbe zakrzykła, wuczulębe krokanję varnę i be powucekałę wod niej, jak wod jakiej wukozkji.

A jej na to wuwozoł sobie:

— A żebes też tak, Remusu, zakrzyknął na tych ricerzi, be smoka zabiłę i delę krolevjonce svobodę! —

Alem so w tej jistnichvilę przęboczęł, żebe mje i tak njerozumjelę, bo i jej mom jęzek skazoł, a ludzie mje njerozumjeją.

Tej mje się tak żoł zrobjilo, że m plakać muszoł jak bober. Jęz dobro Liza łeb svuj przętechła do mojigo i z nozder na mje chuchac zaczęła. Bo bidłęcę żoł beło.

Jak przęszła njezdęła, tak nasi szłę do Lipna do koscoła. Le Marcijanna wostała doma. A pustkji gbur Zablockjigo mjałę dokoła las głębokji, le ku vęchodovji słuńca stojało jezoro, ale za njim znovu czernjilę się las duży.

Marcijannje gvesno straszno beło sedzec sami, bo przęszła do stanji i rzekła:

— Poj do chałupę, knopje, — jej cę co dom! —

I dała mje w czeladni głę chleba, posmarovani mstem. Tej vjęta korunkę i wusadła przę pjecku na łavje. Ale jej jodł, a kjej jest jej polce wobliznął, tej jest muszoł vzerac na duży zegar, co vjisoł na scanje. Mjoł won bje-gas duży na pół cigła, a vjękji, jak stęporę wopoczne vjisalę na grebich sznurach. A pokęd bje-gas szedł roz ztędka i nazod, vjedno w njim njico się zadzarto, jakbe co cvjardigo polknęł. Tak jej się pitoł: —

— Marcijanno! Cuż ten zegar tak polikó? —

— Won polikó czas! — wdrzekła Marcijanna i zmovjła dalij svoje korunkę.

Tak jej jest z vjększą wuvogę mu się przęzeroł. A tak mje się zdało, jakbe zegar na mje patzeł skarnję, jak człovjek. Mjoł won na niej duży liczbę czornę a na brodze krosevi kvjotkji. A jej so tak wuwozoł:

— Kjejbe won tak mógł gadać movę ludzkę, cuż be won njenawopovjedzoł! —

A Marcijanna rzekła:

— To njeje zegar jak jinszi zegarę, Won vje, co się stanje w przęchodnim czasie, — won vjidzi Smjerc! —

— Jakuż won może Smjerc vjidzec? —

— Won stanje, bo won jej vjidzi na przededvjerzu, — abo začnje bje njedobrá godzenę. —

Tej Marcijanna, rzékiszë to, kask zbladła, ale po chvjilë dodała te słowa :

— Ale ti njedobri godzenë, chterni jo së boję, ti won jesz njevëbjil. —

Jo na to sedzoł cecho, bom so jesz njiczego njebo-
czel. Ale stari zegar scignął na së kjilka parminji słuńca,
co przez wokno svjecelë na podłogę, i zdrzoł na dzevkę,
jak mądri stari człowjek, co së wusmjehô, bo vje vszestko.
Ale wona tego njevjedzała, bo patrzela na podłogę sztivno,
jak gapa v gnot, — jak to movją. Tej ji tżë przëszlë
do wocz u i jęła do mje gadac. jakbem beł dorosli człowjek
a nje małi Remus : —

— Boczë, knopku, to je tak : Moenô je ta chata nasza,
v srąb vëbudovanô z camróv, jakjich ju dzisodnja njena-
trafjisz v czornim boru. I potcevi v nji mjeszkają ludze.
A słuńce zdrzi przez wokna ve vszestkji nortë, tak że,
choc mjeszkomë v lese, vjidno u nas i ceplô. Ludzkji
woko v kaźdi moze zazdrzec nort, bo dobrô v njim rządzï
gospodinji. Ale vjerzë mje, knopku, — koźdô chata mô
jeden takji nort, chdze słuńcu zastavją wokno i sąsada
njezaprowadzą. Samo le woko Boskji tam vezdrzi.

— A cuz v tim norce jesta? — pitol jem së.

— Straszku! — wodrzekła Marcijanna. — A boczë, że
i naju chata mô takji cemni nort i takjigo Straszka. —

Jo rod beł vjedzec njico vjęcij wo tim Straszku. Ale
Marcijanna przeżegnała së i rzekła :

— V Jimją Wojca i Sena. . . . Cuz jo cë za bojkji wo-
povjodaję, małimu knopu! — Poj, dom cë jesz kavał chle-
ba, a jak zjesz, tej zmovjima litanjiją do Matkji Boskji za tego,
co po svjeee vanozi. Bo tak së nolezi v tę svjëtą njedze-
lę, a nje wopovjadac bojkji. — Ale jo vjedzoł, że ta boj-
ka beła provdą. Lem njick njerzekł.

A przë pocerzu vjednom muszoł vzerac na zegar,
bo mje së zdało, że won tżë vjedzoł wo tim Straszku. Ale
po ten czas anji dzevka anji won mje njick njerzeklë wo
njim, jażem së som doznoł v dzeń bjoli.

Równak mje dzivno beło, że ludze na pustkovju cho-
dzilë i svoję robotę robjilë, choc vej v stanji v mjesądzo-
vim vjidze wuzdrzec možno beło krolevjonkę i smoka, a
v chace mjeszkoł Straszku.

Cheol jem tego Straszka szukac po chace, alem së
bojoł, żebe mje njenabjilë. Ko vjele rovnak muszoł jem
przemiszlac wo njim, kjej jem posoł dobetk pod lasem.
Ale tam, — pod lasem, — tżë së stało, żem na całi szturk
zaboczël wo Straszku, co mjeszkoł v chace Zobłockjigo.

III.

Wo trzech dziwnich chojnach, wukorunovani jarzębinje, zapadłim zomku, zakłēti krolevjonce i trzech strasznych wukozkach.

Wod ti stronē pola trzē chojnē stojalē v gromiadzē: — Jedna krzewō, jakbe cheła wucekac a njimogła, a dvje prostē. Ta krzewō mjała czubk, jak mjotla. Jedna z tich prostich vēzdrzała jak kopjica sana na krotkijm dragu. Ta trzecō mjała jakbe szadą czuprinę gorą a pospode kozą brodę. Chtobe szedł ve vjeczor, mogłbe mjec pomeszlenjē, że to wukozkji jakji ve dva vjidē sejmują. Ale to bełē dobrē drzewjēta.

Wu naju na pustkovju povjadelē, że gbur razu jednigo z Lipna jidāci zgubił drogę do dom, bo zemovō^o krzikva zasepała vszeskji stegnē jedną bjołą płachtą smjegu. Njico Złego zaczęło go manjic i woprowadzac kołem. Ju go bodej do wucha namavjało, żebe legł spac pod mjedzą, kjej jego Anjoł Stroż mu pokozoł polcem wone trzē chojnē. Do njich won sę woganjajāci womonje dovkł a ztādka wuzdrzoł nad smjegjem gorą komin svoji chatē. Takō mu tēro moc vstāpjila do serca, że zaszedł do dom letką nogą. Bo

tak beł tam v smjegu źeće wostavjił i zmorźł.

Mol. na chternim wone trzë chojnë gromadovałë, przezevelë naszi „studnjã“. Choc tam vej źodni studnji njebeło. Ale Mjichoł mje povjodoł, że tam za Boga Wojca zdruj płańã. Z njego bodejże wodę nosilë ludze ze zomku. Ale ten zomk beł przeklëti przed długjimi stami lôt i zapadłi trzë trëple v zemję. Jesz po njim stojała za rzekã gora przidkô, na chterni njick njerosło. Ale njicht tam rod njeszedł, bo v połnjë i v nocë njico szło ludzom na woczë, czego sę bojelë.

Kjej jem tam pod trzema chojnami dovoł boczenjé na moje bedło, njico mje vjedno kuseło :

— Jidzi, Remusu, do rzekji i sę doznej, co to je z tim zomkovjiskjem! —

Ale tej mje rzekł muj Anjoł Stroź :

— A kjejbe krovë v szkodę vlazłë! —

Na to jo sluchoł i wostoł przë dobetku. Alem tego sobje njewuvoźoł za grzech, żebe podpëdźec pod las krotko. Može, żebe co przez drzeva vjidzec beło abo možebe co z lasa vëstãpjilo i do mje godało !

Chdzeroz bivało, žem przesunał przez rov, co grodzeł pole wod lasa, i zrobjił kjile kroków v las i vołoł z rëkami przë gëbje :

— Poj tu! —

Tej z lasa wodzevało :

— Tu! —

I tej znowu zapadła ceszô, tesknô i pełnô tajemnjicë.

Długji dnje i tidzenje wob latko jo tam posoł pod lasem. — Jednigo dnja mje v woko vpadła jarzëbjina po ti stronje rovu granjicznigo wod lasa.

Dzivnigo wona beła sztołtu, bo pospode czebka szadigo mjała wuzimk gładkji a navkoł wuzimka koscerzelë sę vjetvjje cenkji. Pod slunce to vëzdrzało, jakbe drzewjé mjało korunę na szejji. Ta jarzëbjina stojała v pole jakji dzesëc kroków i dzivno mje beło, że ji njescëlë, bo przë woranju muszelë ję vëmjiac.

Pitoł jem sę doma Mjichała, a ten mje rzekł :

— Jakbe tę jarzëbjinę scał, tobe krev lecała. —

Tak jo so na dregji dzeń vzał dłoto z szaruznji pod vamps, żebe sę tego doznac. Ale njico mje rëkë zatrzymało, kjej jem wostrzé na korę vsadzil i doł jem poku. Alem za to vjele pod nã wukorunovanã jarzëbjinã przebivoł. Vjedzoł jo, że leno krolovje noszã korunë, i wuvoźoł jem sobje, że wona może bëc krolovã, co ją las naprocem sobje postavjił.

Tej jem se ceszel, zem ji skorē njeranjil.

Jednigo dnja zbjeralo se na njebie na grzmot. Grubē i czornē lavē chmur pobjegalē ze za lasu tak njisko, napjitē deszczem, jakbe na zemjē spadnac chcalē. Na jezerrze liszczalē vjidka a nad jezorem stoyalē chmurē zottē, jak sarka. Na podnjobju vjodro gralo.

Muj tovarzesz, pjes Gnjota, se bojol, bo mjoł rozum ludzkji. Legł przē mje i zevol. A jo czuł takā slabosc v gnotach, zem legł na vznak i zamknął woczē. A to belo pravje pod nā korunovanā jarzēbjnā.

Tej mje tak przēszo na woczē, jak na javje, ze sobje jesz dzis vszetko vdarzē, jakbe to belo vczora:

* * *

Przede mnā bjerzela rzeka zelono-modri krosē. Po procemnim brzegu szedł v gorē bjoli zomk. Scanē jego se szklelē kaminjem bjolim, jak smjeg. Dach se vspjeroł na słupach vesokjich, toczonich, v zlotē podstovkji i v zlotē gļovjice. Brama ze zelono-modrigo, przezernigo, jak voda, kaminja duzim łękjem naksztoł łōz wobjimala vjerzeje zlotē. Do bromē provadzelē stopjenje szerokji, pańskji, krośnimi divanami vēsceloni. Przed bromā, jak vartarze moni, cechi a vdałi, stoyalē duzē drzeva, wobleczone jiglenā zelono-czornā, jakjich jo v zēcu njigde njevjidzoł. Przed drzewami bjoli pjosk sceleł drogē do rzekji, a v rzece wuzdrzoł gļovā v doł drugji zomk i drugji drzeva, jak v zvjercadle.

Kjej jem se dzevovoł timu zjavjisku, zaszozeło na rzece i podplinelē, jak zogodkji z cuzigo svjata, dva vjelgji kolpje. Stanovjilē se wone naproem mje i dzivnimi woczoma zdrzalē. A v jich woczach stoyalē pitanjē i vjedzō, jak skarbē, zatopjoni v gļebokjim stavje czornigo lasu.

Woczē v woczē z njimi wuczul jem z boku zev, chturen plenal mje do wucha mjilszi njiže muzeka skrzepjie i flēt. A gļos ten movjil:

— Vez mje na remjona i przenjes przez tę rzeke do mojigo zomku! —

I wuzdrzoł jem kol sebje panjā vesokji urodē v suknych ze złota i jedvabju. A belo mje jednak, jakbem jē ju znoł z vjidzenju. A kjej jo na njē podnjost woczē, tej jem zavoloł:

— Moc Boskō! Krolevjonka, co jā smok strzeze! —

Ko jo jē vjidzoł v zelonim vjidze mjesadzovim, kjej jem v stanji na mojim bjednim łōzku plakoł nad njā i nad moją skażonā godkā.

A wona zchileła do mje gļovē, v ji vļosach,

krosě dozdrzenjaligo žetka, szklela są koruna zlotō, i rzekła:
— Znajesz mje! A jo wo tobje vjem vszestko. Nje-
buj sě, pastuszku! Vez mje v remjona i przenjes przez
tę wodę! —

Tak jo zmjerzeł wokjem rzekę, płenącą przedemną i v
nji, jak v zvjercadle, wudzrzoł jem sebje. — Mali jo vė-
zdrzoł procem ti postavni panji.

Nogji moje belě bosě a nogavjice njiżij kolon wobtroczo-
vané. Vamps muj, wodemkli na pjersach, doł vjidzec ko-
szulę z varpu, a ta kōszula njebeła całō. Muj kłobok na
głovje mjoł durě a przez nje włosě vēložalě, jak słoma z
gnjozda varblovigo. I vjidzoł jem sebje takjim małim, bje-
dnim i żorotnim przě ti peszni i vđali krolevjonce, žem
woczě spusceł na svoje bosě nogji, bom sě vstidzeł.

Ale wona mje położela bjołą rękę na głovje i rzekła
głosem spjevnim:

— Przenjesě mje, chłopku, przez tę wodę. Zdrzě na
ten zomk vjelgji i peszni naprocem: Co jeden vjek lu-
dzkji won vēchodzi na javę głęboko ze zemji i ždaje na
svojigo vēbovcę. Chto mje przenjese przez tę wodę do
zomku wojećōv mojih, tego tam jak kroła przėvjitaja. Vez
mje tede i zanjes przez tę wodę. Bo jutro bėdze zapo-
zdze. Jutro sě zapadną bjołi murě i spanjali słupě i ve-
sokji dach i zlotō brama a jeden dlugji vjek czlovjeka mi-
nje na svjece, njm przemovjic bėdę mogła. —

Ale jo vjedno vjidzoł moję żorotną wurodę v zvjer-
cadle rzekji im sě vstidzeł.

Ale krolevjonka mje dodovała wodvogji:

— Njewuvożej na svoje małose i żorotnosc. Vėstrzełi
wokjem ku svoji gvjozdze a wudzirzě serce do vjelgji spra-
vě. Zdrzě, jak peszni ten zomk!

Kkej zloti muj bot postavję na jego stopjenje, znjkną
te borě vkoł a vērosną chatě szczestlevich ludzi, co ždaja
zbavjenju, jak jich krolovō.

Vstanje njevjadomi svjatu lud, wo chturnim dzeje
dovno pjisac woprzestalě i znovu plugami worac bėdze
zemję i żogłami jezdzec bėdze po wodach. Tej przėbocki
sobje svjat, że lud takji žel v czasach dovno minjonich i
dzejic sě bėdze, że znovu žije. —

A kkej jem cecho słuchoł, krolevjonka movjila dalij:

— Znaje cebje! — Vjidzoł jes mje pod starzą smoka,
jak płakałam nad mojim ludem i sobą. Belam njemovą,
ale dziso mom volą movjenju. Wudzirzě ducha i vjerzě
v svoje moc. —

Tej jo woczě podnjosł na lica krolevjonkji i zaboczeł,

že jem maľim Remusem. A duch takji vstapjil ve mje, zem znovu jať mjerzëc woczoma drogę przez rzekę. Ale tej jem vjidzol, jak z wodë ku mje dvjigalë së trzë wukozkji, wopocznë i straszne.

Ale krolevjonka wuchvecela mje za rëkë i poceszala :

— Njebuj së pastuszku ! Nen stolim nagji, co po som pas v wodze së czaji, będze cę choť seignac na grunť rzekji, jimję jego Trud. A nen drugji, co na grubim camrze plinje po wodze, a pesk mō, jak dzenja, a woczë, z chturnich bjią zeloni parminje : jimję jego Strach. Zdrzë, jak skora jego glatkō së mjenji ve vszetkjih krosach tegovieh. Czo, jak jego skrzidla szëtopjerzovë bjią wo sebjë, jak klekotkji ve Vjelgji Pjatk : — Njebuj së, pastuszku, straszedla tego, bo dobedziesz, beles vjerzel v svoję gvjozde. . . . A vjidzisz tam tę bjaťkë na kraju ? — V bestrich ruchnach sedzi, nogji pod sebjë, jak krovc. Na glovje mō muckę ze stoma zvoneczkami. Vjedno smjeją së ji woczë i gęba. Skorno zatrzëse glovą, sto zvoneczkōv zabrzczi. Vjidzisz, jak machivō prava rëką, ceskajacë skarupë na wodę. A koźdi roz, jak skarupę cesnje, zatrzëse glovą, zazvonji zvoneczkami, zasmjeje së i volō : Njevorto ! — Smjeszni wukozkji przed tvoje woczë czarzëc będze, be cę do smjechu dostac. Ale smjac së njebedziesz, bo svjëtą sprave mosz przed sobą. Zdrzë : podniesla v gorę pręt. Na pręce sedzi glová maľpë. I ju së vali voz drabjinovi, vjelgji, a na njim ladunk sana vesokji jak gora. Njeigną go konje. Ciglo z gaľazkji leszczenë roczni a zo-przåg : — szterë meszkji maľë. A jednak voz jadze ! Przed tim ploszedlem mji sę na bocznoscë ! — Nogorszë wono.

A jimję jego : Njevorto ! —

A jo to vszetko vjidzacë nabrol ducha i rzekl jem do svoji duszë : Tero vezne i przenjesę krolevjonkë przez wodę, a njech së stanje co chce ! —

I wuklakł jem i vzal wobjema rëkoma krolovą i podnjost ję, jaź dzivno mje beľo, že ve mje tile mocë. Tej jem nogę pjerszą postavjil v wodę. I znovu wuzdrzol jem v nji sebjë, jak v zvjercadle, takjim maľim i njiveką, zem zvãtpjil i czaźor mje przemogl. Chiżem puscel panjå moją na zemję i vestchnål :

— Krolevjonko ! Tvoj sluga je za bjedni i za maľi na taką robotę ! —

V tim z trzoskjem vjelgjim zomk zapodł së v zemję. Z krzikjem zvãtpjenju krolevjonka zniknęła mje z woczü a jo leźol jak wurzasli pod korunovana jarzëbjina. Cemno beľo na svjece wod chmur na pobjeglím njebjë. A Mjichoť

przepodł do mje, za włosë mje szarpoł i vrzeszczoł:

— A będziesz tã społ, pestko przegrzeszoni, zamjast nekac beđło do dom! —

A kjej jem sę chiże zervoł, pjęscą mje doł v kark, zem kozła vëvroceł i vadzeł:

— Marsz! Pochadej z dobetkjem do dom a nje-
zdej, jaż sę rozgorzę! —

Tak tej jo gvizdnał na Gnjotę i nekoł. Ale to bjiće mje njebolało, bom spravjedlivje vskuroł. Le żoł mje belo krolevjonkji i serce mje bolało, zem beł takji małi i ji njick njimogł pomodz.

IV,

Jak Marcijanna vëvadzeła małigo Remusa i jak won ji nokazu njesłuchoł.

Beło to tede v njedzele, jak Marcijanna mje vzeła do Bezeladni i pojedzała :

— Boczë, knopku, żebes njenarość zgnjiligo gnota ! Za bożoka, za talara na Godi, koszule, vamps i botë na Svjetą Katarzenę najął cebje pon do pasenju. Grzech mosz, żeli będiesz społ, zamjast pjilovac dobetku. —

To beła spravjedlivô provda.

— Jo vjem, że cë Mjichoł vsepoł. Ale ten roz won dobrze zrobjił. —

Jo na to njick njerzekł, bo wona mjała znovu provdę.

— Za to żodni jankorkji na Mjichała njebędziesz mjoł, bobem jo cë jesz lepjiij vsepała. —

Tero jo vjidzoł, że wona mje chcęła vadzëc. Tak jem wuvożoł sobje :

— Vadzkejle vadz, jo strzimję ! Ale chleba z masłem jo dziso pevno wod cebje njedostanę. —

Tej wona zaczęła mje vadzëc. Jo sedzoł ceszij kota i słuchoł. Vszetkjigo jo sobje njevdarzę, ale kureszce wona rzekła :

— A të, czimu njick njemovjisz? —

— Ko Marcijanna moji godkji njerozumjeje! —

— Vejta go! . . . Njerozumjeje! . . . Człovjek rozumje navetk njemé zvjierzătko, co tepą ruchô i wuszami strziże, a njerozumjôlbe człovjeka, co mô gębę do godanju. Gadejle na svuj sposob a jo będę vjedzała. —

Cuż jo mjoł gudac?

Tak wona pitała:

— Cuż też v cebje, pestko, vlazło, žes sobje zarobijł na skorę? Czeż të społ? —

— Jo njespoł, — rzekł jem, — alem vjidzoł. —

— A cuż të vjidzoł?

— Jo vjidzoł krolevjonkę i zapadli zomk. Ale jo njimogł ji przenjesc przez rzekę, bom za mali i za słabi. —

Jak jo to rzekł, tak wona sę do mje wobroceła wod kominka, bo befa pravje przë klôsk gotovanju na vjeczerzã. Tej wona kozala mje jesz roz rzec, bo wod razu z moji skãżoni godkji njimogła sę dobrac.

Tak jo njiwoczim njemeslãcë, rzekł do nji:

— Jo vjidzoł krolevjonkę i zapadli zomk. Ale jo njimogł ji przenjesc przez głëbokã wodę, bom za mali i za słabi. —

Tak wona sę stała noprzod bladô a tej czervjonô na licach. Tej zamjerzeła sę na mje varzãchevkã i vrzeszczała:

— A vëporajisz të sę, pokuso njeskvarnô! —

Vjëcij jo njick njeczuł, bom so wuvožoł:

— Vez, Remusku, nogji za pas, bo wona cë tę varzãchevkę na głovje zkjidnje! —

I tak jo nożka pon.

Tak zli jo Marcijannë njevjidzoł jesz njigde, bo to beło dobré i cnotlevé kobjecesko. Za lôt vjele mjoł jem sę doznac prziczinë ji gorzu.

Kjej më sedlë do vjeczerzi, tej jo v svojim norciku sę bojoł, žebe wona mje jesc njedała. A bełë klôskji i kavałk chleba. Ale wona mje fojt takji duzi wukrajała, že sę parobeë dzevovalë i jëlë z nji podkarbjac:

— Marcijanna krajô Remusovji, jakbe kavalerovji! — rzekł Morcin.

— Žebe ji pëdzij wurosl! — przëvtorzel Mjichoł.

Ale wona na njich njesłuchała, jaż Morcin rzekł:

— Mogłabes nom, Marcijanna, wukrajac jesz po jednim kavałku chleba, bo pudzema nocã na rebë! —

Ale jo bełbem rod z njimi szedł. Tak jo mrugnãł na Mjichała, choc won mje dzis vëszamotoł i jem rzekł:

— Vezta mje ze sobą!

Ale Morcin wodrzekł:

— Żebes wob dzeń społ i dobetk v szkodę pusceł! —

A Mjichoł przësvjodeceł.

— Jesz be cę vjilk polkł i bełobe po Jemusu! —

Movjilë mje „Jemus“, bom literë „r“ njimogł vëmovjic.

Ale Morcin së chvjilkę namiszłoł, tej rzekł:

— Veznjema cę, Remus, jak pudzema łovjic pod zomkovjisko. —

Jo wuszoma strzigł czujacë, że wo zomkovjisku mova.

— A v chterni stronje to je, to zomkovjisko? —

Smjelë së z moji movë, a Morcin na wodlev së pitoł:

— A zaszedł të bes tam v nocë? —

— Jo! —

— Bo vjedzë, że tam stroszô! —

— Njeh stroszô! —

— Kjej mosz taką wodvogę, knopje, — rzekł Mjichoł, — to jidz pod las jaż do jarzëbjinë, co mô korunę na szej. Ztąd prosto nosa v las, jaż duńdziesz do rzekji. Tam poł lezi, poł stoi krzevô chojna nad wodą, jakbe cheła przeskoczëc, ale wob drogą së wodmesłała. Naprocem stoi gora. Do gorë provadzi brod przez wodę. Tam stoi vesoko no starë zomkovjiszcze. Kjej chcesz, żebe cë wod wurzasu włosë povstałë do njeba, tej le tam jidz! —

Na to naszła Marcijanna i zaczęła vadzëc:

— Cuż va bëdzeta małimu knopu głupą godką głowę mącëła! Bjejtą lepij spac. Bo co va wułowjita, to też kot na wogonje wunjese. —

Tak woni szlë, a jo z njimi. A wob drogę jo czuł, jak Mjichoł movjil do Morcena:

— Choche mje mjol zloti vegorz v kłomkę vlezc, njedostołbes mje v nocë na zomkovjisko. —

Ta sprava mje wodtąd niedała bezpjeku. Vjednom muszł meszlec wo tim zomkovjisku i wukładac so v głovje, jakbe së tam dostac. Mogłbem beł wucec v njedzełę, jak naszi belë v koscele, ale Marcijanna vjedno tak wurechtovała, zem së njimogł ruszëc z domu. Roz wona mje v roboci dzeń zvëdzëła, jak jo pravjë choł gnac pod jarzëbjinë! —

— Dokądka të pëdzisz? — pito.

— Pod jarzëbjinë! —

Tak wona przëtrziwała mje za vamps i zaczęła gadac:

— Njeponekosz tam, ale pod studnją. A słuchej te-ro: czimu! — Tam pod jarzëbjiną njedobrë mesle głowę nachodzą. Naszłë wone i człovjekovji, chturen beł dobri

i stateczni, bom znała go. A tak go wosametalë, że wubetku njenalozi doma, i po svjece vanoži dzis, v bjedze moze i nedžë. Wostavjił za sobą dom i mjescë i szedł v svjat cuzzi. Ale za njim wostol trup . . . Cužes të choł, bjedni knopje? Robjie tobje trzeba wod löt dzecinnich, bo njimosz vlosni chatë anji roli. Na chleb svoj zarabjac będziesz v mokleznje skarnji, jak Pon Bog cë namjenjił, i služel będziesz. A moze, że dorobjisz sę vlosnigo kavačka zemji, kjej Pon Bog cë poblogostavji. Jo cë tego žicę.

Alë vëbjij sobje z głovë zomkji i krolevjonkji, bo to njeje njick dlo parobka, jak cebje. Bo kjej jich so njevëbjijesz z głovë, chadzac będziesz po drogach svjata, po chternich vanoženjë bez dachu nad głovą i bez wognja do wuvarzenju stravë tvojim kavlem będze. A moze jesz co gorszigo, jak nimu. . . . —

Sluchoł jem, jak na kozanju i nekoł, jak mje dobre kobjecesko nakozalo, pod ne trzë chojnë. Tamem legł na słuńcu i zdrzol ponad jezorem i lasem v dělekji svjat. Chtuž to mogł bęc, wo chternim Marcijanna movjiła, že vanoži po svjece, mjejscë wostavjivszë i dom? Hej, i jo vanožec będe! Njehle wurosne! Tam za jezorem i lasem wodmikô sę svjat! Jakji tam ludze, jakji chatë, jaką movją godką? Do njich jo pude, njehle wurosne! A Marcijanna njeh sedzi doma, bo to le mizernô bjalka i sę boji. —

Tak jo sobje tam mesol i tež pozdnij zrobit.

Ale krom tego dzeń kole dnja mje pokusa brata: — Jidže sę doznac wo nim zomkovjisku! —

Tak jo njestrzimoł.

Jednigo zavjitrza vzał jem sę i nekoł ku studnji, pokad mje Marcijanna wod pustkovju dostrzec mogła. Ale j k jem so zmjerkovoł, že mje ju njimogą brac na woczë, navroceł jem dobetk v stronę jaržëbjinë. Tam jo Gnjotë wostavjił przë bedle i mu przëkozoł tak :

— Gnjoto! Jo jidë! Të wostanji, jaž sę vrocë i dovej boczenjë! Ta noskvarnô Bezrog, co lonji v sklep sę zarvalo, mô le jeden rog, bo drudzi so skjidła przë ti worëdzë. Ale wona krom tego vjedno bodlivô, njeboczącë, že jak sobje drugji rog skjidnje, to na jarmarku, chtuž je kupji? Të le ji zaru zëboma do pjët, jakbë drugjich bodła. A tej tež wuvožej, žebe debetk sę njerozbjegł anji njeszedł v szkodë. —

Tak Gnjota wostol, ale za mną bleszczel vjernimi woczami.

Kjej jem tero przesunał rov i szedł pod dużimi drzewami, belo mje jakbe v lese svjećeta sę njedzela. Takô tam

statecznosc i ceszô panovala strzod vesokjich, jak vježe, wuzimkóv. Dalij v las drzeva podrastalē brzidem. Ale jo vnetk vēbladzel na stegnę, co ję sobje sarnē vēdeptalē.

Tej jo przērechlel kroku. Z dębovi gałezē zaczyło vrzeszczec dvoje bestrich sujk. Ale jo so wuvozoł:

— Vrzeszczalē, vrzeszczalē! Va mje chcała womanjic, zebem tu szukoł vajigo gnjozda. Ale j, vjem, że wono deleko v jinszim molu, a tam be va sedzała cecho i sę njezarta! —

Tede jo szedł dalij. Krze sę skuńczelē, jakbe wucał, a za njimi stojała łaka, pełna paprocē. Chto mō serce wodvoznē, jidze tam v noc Svjētigo Jana wudobęc kvjatu paprocē i vēgla wod ji korzenja. Chto wudobędze, ten njeszukō szczescu, ale szczescē szukō jęgo. Ale to sprawa zdradnō. Povjadelē na pustkovju wo takjich, chternim przē szukanju vēgla i kvjatu njico Straszniego głowę vteł licami na plece vēkracelo.

Szedł jem przeką nich paproci, bocząc, be sobje wo nje bosich nóg njezadrzec, bom vjedzoł, że ranjā. Po drugji stronje łakji znovu rostlē drzeva i krze, a przeką njich szła sarnjenō stegna. Z vjetvji jał vołac na mje łupk:

— Chtuż jidze? Chtuż jidze? —

Tej jo sę z tego ptocha smjac muszoł, bom vjedzoł, że won tak vrzeszczē, bo sę boji kleszcza, chturen mu na veselē pożyczol žota. Bo pjervijj won som žodniego njimjoł. Ale po veselu jęgo bjatka go namovjila, žebe njevoddoł. Za to won tero vjedno sedzi v strachu i vrzeszczē przez las:

— Chtuż jidze? Chtuż jidze? —

Ale jo so wuvozoł: Pocuż won mō sę drzec nadarmo? — Tak jem vołol:

— Będzē cecho, łupku! Tu njima njizodniego kleszcza, bo jidze le mali Remus. —

Tej won woprzestoł na mali szturk. Ale ledvjem zaszedł znovu mjedze drzeva, won dalij se bojol i vrzeszczol. Tej jo go ju vjęcij njewuspokojol. Vd'ek tobje! Czimużes njewoddoł, kjej jes vēręczel sobje! —

Mjedze drzewami szła stegna kask pod gorę. A kjej jem po drugji stronje zchodzel na dól, tej przedemną wodemkło sę zibkji trzęsavjisko, pełne czornich dur, wo chternih povjadelē, że to durē do pjekła. Na grądach ti zibji rostlē brzoze. Mjedze njimi vesoko stoperczela wol-szka, chterni sę vstec listē trząsą wod wurzasu. Jakuż tež sę njimajā trząsę, kjej na nji Judosz sę povjesel!

Tam jo zgubjil stegnę i muszol wobińsc bokjem. Ale

tero jo ju czuł z njedaleka granjé wodě. To gvesno rze-ka lasem bježa. Czim dalj, tim zemnij sę robjilo. Vnetk mje i vonjô wodě zalecała. Za kjilkanosce kroków vjid z modrigo njeba svjecel przez koruně drzew, a dolem liszczałë sę bjeżącë wodë rzekji.

Doszedlszë do brzegu, wuczul jem cvjardi grunt pod noguma. Pod wodą bjeloł so pjosk. Gorą njego woda szła prądem. Wod brzegu do brzegu zdovało sę mje tile rumu, żebe woz zaprzęgli v konje przeką żłobu rzekji stojol vigočno. Po procemni stronje wunoszała sę gora. Tak jo sę pitol sebje :

— Jes tē na zomkovjisku, Remusu, cze nje? —

Jażem wuzdrzol nę dzivną chojnę, wo chterni Mjichol spomjnal: Na brzegu, kąsk vstron, małô gorka cvjardi zemji, jak chrzebt bidleca, przëległ do rzekji. Z jego boku vërastała grebô starô chojna, jakbe sę mostem checała prze-łożęc do procemnigo brzegu. Ale jak wodrosła na dva kracza-je nad wodą, tej wolala skracęc v gorę, jak jinszi drze-vjęta, i rose prosto jak svjeca. Nigdem jesz takjigo sztoł-tu chojnë njevjidzol.

Kuńc wuzimku ti chojnë, chturen sę trzimoł brzegu, przëboczoł mje chrzebt dvuletnigo zgrzebjęca, tak że jo na njen skoczel, jak na konja, i noguma jął priskac nad wodą.

V gorę i v doł rzeki szła jakbe duktem vëcëtim a grabjinë, wolszkji, vjerzbinë i vijagji wustavjilë sę nad żłobem rzekji, jak ludze v procesji. Kjej jem z mojigo ko-nja patrzel rzeką v gorę, zdovało mje sę, że sedzę v ko-scele dużim, tak dużim, że do voltorza dozdrzec njima. A wod stronë tego njevjidzalnigo voltorza, wudboł jem sobje, muszi co do mje sę zjavjic.

I zjavjilo sę.

Noprzod vjidzol jem pod wodę dalek dva bjoli plachee, chterne plinęłë wodą ku mje. Z njich vërastałë, czim blezij, dvje szeje, zagjętë naksztoł łodëg maku, ale pesznë i du-żë. A kjej przëplinałë krótko, tej jem vjidzol, że to kolpje bjoli, te same, chternem vjidzol pod korunovaną jarzabjiną.

To bełë podług moji wudbë kolpje krolevjonkji zaklëtego zomku.

Przëplinęłë wone krotko brzegu. Tej zaczęłë mje sę dzevovac. Woczë mjałë, jak ludze, a stronkę vkoł, jakbe czornë wokulorë na woczach mądrich ludzi. A zdrzałë na mje, jakbe cos povjedzec cheałë. A jo stojol cecho i żdol.

Alem sę njedożdol. Raptem bo zeszlë ze mje wo-czami, nadëłë skrzidla i szlë v gorę rzekji, njewobrocivsżë sę razu. Kureszce znjiknęłë, zkąd ich przënjeslo.

Na brzegu zaczął wujadac muj Gnjota. Tej zaczął wobskakivac vkoł drzeva, na chternim jo sedzoł jak na konju, chcącě vėsunąc do mje.

Ale jak mu sę to njewudało, vbjegli v rzeke i jał wodę szleptac, jakbe wod tidzenja njck njepjił.

Žebe nje Gnjota, krolevskji kołpje bełebe co povjedzałe. A mje won teź przervoł moję przigodę, bo przeboczeł mje dobetk muj za lasem. Vzał jem tede nogji za pas i zrivoł nazod droga, ehternam przėsedeł. Gnjota priskoł wokoma mje. Chdzeroz trąceł mje zemnim cnjikjem v golę jikro, jakbe mje chcoł przerechlęc, a tej vbjegli na przodk.

Tak žesma wobaji dobjegli kuńca lasu. Ku moji spokojnoscě jo tero vjidzoł, że krově sę pastě, jak noleži, a wovjeczkji trzymałe sę v gromadze njedalek. Z tego beł jem rod i rzekł jem do Gnjotě :

— Gnjoto! Ten roz to nama wuszło suchim pękjem. Ale kjej tē jesz roz wodbjegnjesz wod bedła, tej woboczisz! —

Ale Gnjota le zdrzoł na mje, dichającě z vėvarlim jėzekjem, bo so mesłoł, że jo, Remus, jem procem njego jak krovka: jak wodbjegnje, tej ję muszi navrocęc. Tak won i mje navroceł wod zomkovjiska.

Kjej jem pod vjeczor nekoł do dom, rzekł jem do svoji duszě:

— Jutro pudzesz zos! —

V.

Jak Remus nalozył na zomkovjisku czorni gronk i złoti mjecz i jak won za to skorą zapłaceł.

Zavjitrzni svjat tego dnja smjoł sę ze szczescu. Słůńce z vėsokjigo njeba tak rozsvjecelo całe pole, że navetk nomjizernjejszi bączk v rovje mogł so plece rozegrzac. Bezroga, nekajacě roz na levo roz na právo z karna, sladkovało, co gvesno wodezdrzała wod Lizě abo Gnjadigo, na parzęc vėpuszczonich. Gnjota ję navrocoł, ale bez gorzu, jakbe sę ceszeł, że mō worądz do suvanju i szczekanjnu redosnigo. Jo wod njich zarvoł ti vjesołosć, zem gvjizdoł i skokoł, jak skore jakji po polu. Vesolą gromadą, jak na bjesadę, nekalasma pod korunovaną jarzčbjinę. Tam jo vzał i Gnjoce vbjit v głovę, żebe sę njevozeł jisc za mną slode, le żebe wostoł i dovoł boczenjé. Tej jem sunął do lasa.

Rosa jesz stojała na trovje i na paprocach, bo chmura zelonich lestóv jigleně i gorą drzév zabjegałě słůńcu, że jich vėpjic njimogło. Nogji moje sę slizalě na mechu, ale jo bjegoł dravo, bom ju vjedzoł drogę. Anjim nje-

słuchał na łupka, chturen znou wrzeszczol v dużim strachu, cze kleszcz njejidze. Łakę z paprocą jo wobszedł, be sę njeskaleczęc v lecenju, a na wolszka trzęsącô sę wod wurzasu, wostala vstron. Przë rzece vloł jem wobuma nogama na woną krzewą chojnę i zdrzol rzeką v doł i rzeką v gorę.

Bom źdoł na vezoraszi dva kołpje, co tak mądrimi woczami patrzelë. Alem sę jich doždac njimogł. Tak mje przësza do głowë bojka wo krolewjonce i kołpjach, chterne belë ji bracoma, i spjevoł jem takji slova :

— Przëplińtaż tu do mje, kołpje, długą wodną drogą !

Chdzesta va podzała naszą krolewjonkę młodą ?

Hej, va kołpje, bjołi ptochë głębok v czornim lese !

Chturen z vas wo krolewjonce novjinę przënjese ?

Cze nad dużą wodą swoje bjołé ruchna pjerze,

Cze ji smok na bjołim zomku zamknął złoté dvjerze ? —

Ale dzivni kołpje jak njechealë, tak njeprzëplincë.

Vjidzec też jem njimogł po rzece jak vezora, bo zemnjica szła gorą wodë. V nji jakjis wukozkji jełë korovodzëc. Tak jem so wuvożoł : ' To njebędze tam njick dobrigo. Lepjij jise na tę gorę naprocem, bo to będzie no zomkovjisko. Brodu będzie trzeba szukac tam, chdze sę v żłobje rzekji pjosk bjeli. Tak jo tam veszedł v wodę.

Z początku szła mje woda do kolon, tak rzeka beła snodkô, ale dalij v żłobje rzekji woda mje sigala pod pazechę. Alem njewuvożoł sobje tego za njic, bom so rzekł :

— Vësuszisz sę, Remus, na słuńcu. —

Gora po procemni stronje szła przidko vesokjim spichem. Njevjidzol jem na nji anji drzew anji brzidu. Le dzevannë stojalë molami po zberku, jak svjece na vołtorzu v Svjęto Jaster. Jo bjegł v gorę na szterokach jak kot, jażem zavadzeł głową wo drzewję, jaż mje mocko zabolało. Zdrzę, — a stoi jarzëbjina. A kjej ji sę przëzdrzę z wuvogą, vjidzę, że mô wokręgli czebk a pospode koło szejji korunę.

— Moc Boskô ! — rzekł jem sobje, — Tec to jistnô sostra ni jarzëbjinë z przed lasa, chdzem vjidzol bjołi zomk i krolewjonkę i ne straszlevé wukozkji. Przëtim mje cepło zaczeło v woczë cec, a kjej jem przecarł ręką, vjidzol jem, że to krev. Ale jo przëcesnął to bolącë i v kjile skokach beł na gorze.

Ztąd jo vjidzol daleko v svjat poveżij czebków drzewjęcich. Alem njevjidzol le bor i njick vjęcij, a nad bor njebo modré. Leno daleko na podnëbjju svjeceł złoti krziż. Tej jem wuvożoł, że to będzie krziż na zvonjicë v Lipnje, chdze naszi do koscoła chadzelë.

Na gorze mjrno belo i ceplo. Tak jo vzał ję wobchodzëc navkoł. Vszędë wona przidko spichała v doi, le vteł wod rzekji chrzebt ji zchodzel v pole. Ale bliżij jem sę jednak doznoł, że tam głëbokji rov, zarosli leszczeną i grabjną, dzeleł gorę wod pola i lasu. Wod brodu szedł takżë vadoł vedle gorë, ale v njim stojało kjile jałowców i vjelgkich kamienji po bokach, jakbe strożovalë nade drogą v las. Pomesłoł jem sobje :

— A może to jistnje starô droga, chterną dovní ludze przez brod jezdziłë. Ale dzisodnja njich njejezdzi, bo ludzom strach. —

Dzivno tež mje beło, że czubk gorë beł na rëbje vesokji a ve vestrzodku vekumani, jak jakô dużô mjiska. Le v jednim molu rąb ji beł przervani, pevno od deszczovi falë. Bjeleł sę v ti vërvjiznje pjosk żołti i gładkji kamijnje, a kjej jem zdrzoł dłużij, tej tam stojoł napoł zakopani v pjosku gronk czorni.

— Cuż na svjece! — rzekł jem do se. — Chtuż tu gronk zostavjł? —

Ale njebeł to gronk, jak nasze gronkji. Szklil won sę czorno a na brzuchu mjoł bjoli kreskji. Przëkreti beł vjekjem. Tak jo vjeko wodkreł i zazdrzoł: Wuzdrzoł jem tero bjoli pjosk, a kjej jem go vëdobeł, tej na spodku bjelele kavałkji kosci i popjoł.

Njevjedzoł jem, co to znaczy. Długom tede rozmiszłoł, jażem so rzekł :

— Ten gronk je deszczem vëszlamovani. Gvesno won nolezi krolevjonce, bo jo tu stoję na ji zaklëtim zomkovjisku. Vez, knopje, i go zakop, jak beło. —

Tak jo vzał rëkoma grzebac, żebe vëkopac kulkę. Ale polce moje zavadzeli wo njico długjigo. Chvecę i cignę : a to mjecz !

Długji beł na sizeń, spiczasti wod kuńca a ve vestrzodku szerokji, njibe vjierzbinovi list. Dzevujećë sę, że won njeje zaredezjali, le czorni, zaczął jem go trzec rëkovem. Ko wod tego won jesz barżij sę czernjil. Tak jo go vzał kamiszkjem drapac. Tej sę pod tą czorną skorą zaskleło jak złoto.

— Złoti tës nalozł mjecz, Remusku. Cuż tã z njim zrobjisz? —

I przemiszoł jem mocko, jaż mje tak przëszło do głovë :

— Gvesno ten mjecz tež słuchô krolevjonce, jak nen gronk. Vez i zakop go v gromadze z gronkjem, a zakop pod korunovaną jarzëbjną, chturna na ti gorze stoi. A njikomiu njick njepovjedz. — I tak tež jem zrobjil.

Mjeczem jo vëkopoł kulę pod jarzëbjną a rëkoma przësepoł pjoskjem, tak, żebe njicht tego molu njenalož, le jo som.

Przë ti roboce jo së zmokł, bo beło mje spjeszno. Wod tego mje znowu krev jëła cec, alem so povjedzoł, że së wobmiję v rzece.

Kjej jem ju zchodzeł z gorë, tej mje njico zemnigo v jikro tehneło.

Patrzę: A to Gnjota.

Tero mje së ju co njedobrigo mekeceło. Rzekł jem tede do Gnjotë:

— Czimu të, głupi, mje znowu navrocosz? Jo be beł i tak przëszedł. Ale tero dravuj! Bo mje do wucha chtos godô, że dobetk będze v szkodze. —

Tak ma dravovala na mjijovkę.

Jak ma vëlecala z lasa, tej jo së doznoł, że beło zle. Som pon z palecą, vesok podnjesoną nad głową, bjegoł przez žeto za bedlem. A to priskalo na vszeternoskji stornë, le tak za njim dudnjalo. Njebelbem mesłoł, żebe gbur, chłop jak wopoka, beł jaž takji chvatkji.

Ale jak won beđło vënekoł ze szkodë, tej won mi-nał Gnjotę i mje i szedł v las, njick njerzeklszë. Tej Gnjota veignal wogon i na mje zdrzoł, a jo vjedzoł, że won chceł rzec:

— Co gbur knuje, to njeje njick dobrigo! —

Za małą chvjilkę pon vëszedł z lasu. Trzimoł won v gorscë szligę leszczenovą na pole grebą i nją smigoł z gorë na doł, jakbe probovoł ji gjibkoscë.

Tej won zavoloł:

— Gnjota, pojle së! —

Tak Gnjota zrobil së takji małi, jakbe z njego le połova wostała, ale szedł, wobrocajacë së co zamanavsžë, z brzuchem przë zemji, i bleszczacë na mje. Ale jo mu njick pomodz njimogł.

Tak go pon chveceł za serschel v karku i zaczął go ną szligą wokłodac, jaž psesko zaczęno vëc žaloblivje. Jak won z njim skuńceł, tej won przëstapjil do mje i së pitoł:

— A chdzežes të bivoł? —

— Na zomkovjisku! —

— A jak të vëzdrzisz, ponarvo? —

Jakžež jo mjoł vëzdrzec jinaczij, kjej jo së zaboczeł womëc v rzece? Krev mje së zgęscëła na skarnji, jaž scigalo. Napevno jo vëzdrzoł jak larva, co ją Gvjizdže noszą na strach dzecom ve Vjiliją Božigo Narodzenju. Tak jem rzekł:

— To jo głowę sobje skazeł wo drzevo! —

Won na to wodrzekł:

— To cę ju Pon Bog jeden roz skoroł. Za to tē wodemje wodbjerzesz le połowę tego, com cē mjoł przēsądzoné! —

Tej won mje czapnął, jak przode Gnjętę, i zaczął mje karac ną szligą leszczenová. Jo scesnoł zębē, bivszē vjarē, zem spravjedlivje skuroł. Korół won mje dosc długo, tile czasu, jažbe zmovjił „Wojcze nasz“ i „Zdrovas Marija“, a pevnje i na „Vjerzē v Boga“ bełobe zbjęgło. Ale do „Przikozanji koscelnich“ won sę njedoprocovoł, bom tež i mjoł pełną mjare. Jak won mje pusceł, tej jo podł na zemję i vjidzoł Gnjętę, całigo przēczipłigo do zemji i dreżącigo, jak lestē wolszkji, na chterni Judosz sę povjesel.

Ale gbur cesnął szligę i szedł precz. A jo sę pocesoł tak:

— A jednak jo mom złoti mjecz, wo chternim njicht njevje. —

Ale przed woczoma mje stojalē lica gbura, jak won do mje ze szligą przēsłapjił, bo gorz zmjenjił straszno jego vezdrzenjē. Beło mje, jakbem takji złē woczē ju beł vjidzoł przē jinszi worędzē, lem so njevdarzeł, chdze. Kjej jo tak medetovoł, wuczuł jem zemni enjik Gnjętē na kolanje, chturen sę do mje przēczejł. Zevnął won porę razi głośno, jak człovjek i pokozoł svuj długji i czervjoni jęzek. A skorno sę doznał, że na njego zdrzē, vstoł i strząśł sę, jaž kurzeło. Cheoł won rzec:

— Strzēsē sę, knopje, jak jo, a będzie cē lepji. —

Ale jo sę żodną mjara njimogł strząśc, tak mje vszskji gnotē bolalē. Navetk vstac ze zemji mje njeđalo.

Wob ten czas cenjō sę cołala v las a sfuruszko szło vestrzodkjem njeba i grzało. Mje sę zachcało jesc, alem sę bojoł:

— Može wonji cē za karę njeprzēsłā wobjadu na pole? —

Ale tego wonji jednak njezrobjiłē, bom vjidzoł Martę, corkę małą Mjichałová z dvojkami wod trzech chojen jidacą. Z nią jo na pustkovju mogł sę nolepji rozmovje, bo wona jedinō moję godkę dobrze rozumjała. Szła wona z dvojkami v ręcē i wołala z daleka:

— Jemus! Jemus! —

Na to jo:

— Pojle tu, Marta! —

Tej wona naszła, postavjiła dvojkji i połozeła kol mje leżkę. Ale jo przē jedzenju njimogł njjak wulezec.

Tej jem so z bjedą pomogł na nogji i jodł na stojącce.

Marta na mje zdzała i sę dzevołała :

— Czimu tē jesz na stojącce? —

A jo wodrzekł :

— Jo njimogę anji wustojec anji wuleżec. —

— Czimu te njimożesz anji wustojec anji wuleżec? —

— Bo pon naju : Gnjotę i mje, wukoroł szligą leszczenową, co tam leži. Gnjota sę strząśł, ale jo tego njimogę i dło tego mje tak boli. —

— To jo naszimu panu jigleně v łożko nasepję. —

— Njeczenni tego, — wodrzekł jem, — bom sobje spravjedlevje zasłużeł. —

Tej wona pitała :

— A boli cebje? —

— Boli jak szvernot! Ale to minje. —

Tej wona na mje vezdrzała i rzekła :

— Vejle, to won cě jesz guz na glovje zrobjił i cę wokrevavjił? —

— Nie, Marto, to jo sę som wo drzevję wuderzeł i skaleczeł. —

— Jakji tē mosz mokré ruchna! —

— Na to jo njiek njerzekł, bo mje vstid beło povjedzec, žem beł wuszli tak daleko wod bedła. Ale wona njepopusceła, le godała :

— Przez te mokré ruchna to jesz baržij przecignęło, to bjicé! —

Ale jo na to njesluchoł, le vēsepoł Gnjoce resztę bulev i rzekł do Martě :

— Podejle mje ten pręt leszczenovi, co sę podeprzę i kask gnotě rozruchom! —

Tej wona przēnjesła nen pręt a jo, popjerajacě sę, probovoł jisc. Ale to szło tak zimko, žem voloł legnać. Tak jo pemesoł sobje :

— Połowę pocerza pon cě na ten guz wodrechovoł, a jednak docigło do „Vjerzę v Boga“. Gvesno bes njebeł strzimoł do „Dzevjęc Błogosłavjeństw“, a navetk nje do „Setmě Grzechóv Głovnjich“. —

Jak Marta wodeszła z prožnimi dvojokami, tej jo sę zaczął kulac. To mje plużeło. Kjej stonuszko sę zachowało za lasem i cenjô z lasu vēchodzela na pole, tej jo ju gnał, choc kask chromo, moje bedło do dom. Na woborze stojoł gbur i wobzeroł kose, bo žnjivo ždało za dvjierzami. V ti chvjilě jo sę dobroł, chdzem te lica vjidzoł jego, jak won mje choć karac. To beł skarnjē wukozkji, chternam vjidzoł v rzece przed bjolim zomkjēm. A jimjē ji Trud.

VI,

Jak Remus szukoł Straszka na pustkovju a v gromadze z Martą zaczął chodzëc na nowukę.

Vjele wodë wubjeżało gorą brodu przë zomkovjisku pod korunovaną jarzębjną, a jo wob ten czas posoł dobetk i roś.

— Bez bjicu człovjek njewurosnje! — Tak movjilë na najim pustkovju. Dlo tego jo roś chiże vzviż, bo mje ti zochëtë dodovelë dosc tile. A Marcijanna, kjej na mje vezdrała, dzevoła sę każdą razą:

— Moc Boskô! — Rosce knop, jak chujeczka v boru, ale to le skora a gnot. — . . . . .

Beło to v Matkę Boską Gromnjiczną. Naszi belë wuszli do koscoła. Doma wostelë le Marcijanna, Mjichoł i jo. Belbe i Mjichoł szedł, ale wob zemę vlazło jimu njico v jego kulavą nogę, że przë palecë leno sę mogli kurdusac. Njebelbe zaszedł jaż do Lipna. A Marcijanna kosała mje przinisc na podvjezork, bo mje njibe mô njico do povjedzenju.

Tej jo szedł. V czeladni jizbje stari zegar polikoł czas, jak vjedno. Njigde mu njemjerzało. A jo zaczął meslec wo nim Straszku, co v ti chace sedzi . . . . .

Bo kjej ludzi i dobetk zema spędzela do stanji i chat, tej jem so rzekł :

— Tero vnetk smjeg przëkrije muj zloti mjecz i czorni gronk za rzeką v gorze pod korunovaną jarzębjną. Njech przëkrije! Będę jo szukoł Straszka v Zoblockjigo chace. —

Vëmjerkovoł jem, że pod wustrzechą beła jizba. Njicht tam njigde njehodzeł i njicht wo ni njemovjił. Wokno jedno wona mjąła pod vjetrznjokami, chterno zdrzało na sod. A jo sobje mesłoł :

— Tam to będzie, chdze nen Straszka mjeszkô ! —

Tej jem jedni njedzełë vëpatrzeł so vesoką slivkę, chterna vjetvjami ve vjetrze klepała v to wokno i na nje jem vložł, jak kot. Naprocem wokna vëtrzeszczel jem woczë i zdrzoł. Noprzod jo njick njevjidzoł. Ale pomalu zaczęło mje sę vjidnjec, zem rozezoł na bjoli scanje strzelbę zavjeszoną, potim łożko, potim stoł, a nad łożkjem dvje rzędë ksążk na policach. Ale Straszka jo njevjidzoł.

— Ko won jednak tu bęc muszi, kjej Marcijanna sama povjedzała, że koždô chata mô takji nort, v chternim Straszka sedzi ! — rzekł jem sobje. A żebe sę tego doznac poprovdze, zaczął jem sę zibotac na moji vjetvjce, żebe duńsc bliżij wokna. Tak przez wokamergnjenjé mje sę zdovało, że vjidzę bladé skarnje i zeloné woczë dużé i dzevé. Ale njimem sę rozezoł jistnje, vjetev zatrzeszczela i puscela, a jo trzasnął na doł jak dozdrzenjałó slivka.

Żebe tam njebełë leżałë kaminje, chternimi naszi durę do sklepu zatchlë, bełbem wucekł i njick njepovjedzoł. Ale na nich kaminjach jo sę słukł mocko, że mje sę v głovje zakrącało i wostoł jem leżáci, jak bez ducha.

Kjej jem przëszedł do sebjce, tej Marta stojała nademną i pomogala mje vstac. A kjej mje zaprovadzela do chatë, dała mje flizankę mleka, a jak jem vëpił, tej krącała głovą i rzekła :

— Remus, wonji movją, że tē mosz njedobrze v głovje. Vjera i tak będzie, bo chtuż ze zdovim rozumem szukołbe slivk na drzevjce po Godi ? —

Na to jo mjilczoł, bo wona njepovjedzała, że jo tam szukoł Straszka.

To beło dobré dzevczëczesko, ta Marta, le roz wona zle zrobija. Bo za to, że pon Gnjotę i mje no tak srodze wukoroł, wona jimu jednak vsëpała jiglen jałowcovich pod płachtę. A to mjało skutk takji : Kjej jem przëszedł na wobjod, Marcijanna mje czapnęła za włosë i vëvlekła na woborę. V ręcë wona trzimała varząchevkę. Ale jo sobje njick złego njevdarzacë rzekł :

— Buj się Boga, Marcijanno, za co Cię mje tak szamocesz? —

Ale wona njiek njerzeklszë jęła mje wobkłodac ną varzachevką. Szkoda ji beło, bo się jesz bjeleła novó a Mjichoł ję przez kjile vjeczoróv vėrzinał z klocka grabovigo.

Jak wona z varzachevkji le rączkę v ręce wotrzymała, tej wona mje vepchnała do jizbë, chdze drudze ju jedłë. Bo njimjała czim bjić, a rękji ji pevno beło za szkoda.

Tak Mjichoł się pitoł:

— A za cüz tã go bjiła, Marcijanno? —

— To won vje som nolepjjj! —

Mogłëbe mje belë zabjic, kjejbem beł vjedzoł, za co wona mje sprąła.

Ale zegar stari tak głosno jał polikac godzenë, zem muszoł vezdrzee na njego. A won godoł:

— Jo vjem! — Jo vjem! —

Kjedem charnę dovoł krovom v chlevje, tej przë mje, jak łaseca, kanała Marta, vetchła mje jabłko v kjesziń i pitała:

— A bolalo cę to bjić Marcijannë:

Tak jo się smjac muszoł:

— Takó metłó babskó robota! Jo jem, Marto, przëvekli do solonich porceji. —

— Bo vejle, Remus, to jo panu jiglen v łozko vsëpała! —

Tero jo się dobroł prziczinë Marcijannenigo gorzu. Ale nobarżij zoł mje beło varzachevkji. . . . .

Takji mesle jo posoł po głovje, pokađ jo tam sedzoł v ezeladni v Matkę Boską Gromjiczną. Zegar mje tovarzeł polikajacë godzenë, jaż doszedł do molu. Zavrajało mo się v gordzelë, jakbe choł kaszlac, tej nabroł dechu i jał vëbjijac godzenę czvortą. Po takji fatedze szturk jesz v njim bręczało, tej długji bjegas jał się zibotac tąd i na wodlev na novą godzenę.

Naszedł Mjichoł, popjerajacë się palecą, i sodł za stołem. Po njim przëszła Marcijanna z bochenkjem chleba i gronkjem mleka. A tej ma zaczęła jese. Kjej jesma zjadła i vëpjila, Mjichoł się przëzegnoł i rzekł:

— Szłaga jidze, bo mje grzeszk v nodze tropji. Navetk mrovezi szperetus tą razą njiek njepomogó. —

— To są i lata! — rzekła Marcijanna.

— Przez to też. Ma stari vdoł a młodi v gorę! —

— Czas, żebe z tich dzeci ju katolikóv zrobjic, —

rzekła Marcijanna. — Rosce to jak bedelko a wo Bogu njevje. . . . Vezdržele, Mjichale, na tego Remusa. Wutropjené z tim knopem! Zje za dvuch a po njim njick njevjidzec. Dzižanga z njego, ale woschli jak pesternjok. —

Tak Mjichoł mję kozoł przinse do se, womakioł mje kark, kolana i łopatki, tej mje zazdrzoł v zębě i rzekł:

— Njegrzeszē, Marcijanno, bo to je dobrī szlach do robotě. Žerni to je i mō stol v gnotach. Želē mō, jak postronki. Będzie z njego parobk, jak sę noleži. —

(Taką godkę Mjichałową jo czuł rod, bom vjedzoł, że won sę na tim znaje, i że gbur žodni sztukji dobetku bez njego niekupol).

— Ale v głovje mō njedobrze! — jisceła sę Marcijanna. — Tam jimu szemarzą zomkji i krolevjonkji i jinszi cuda. Straszka szukō po chałupje. A choce go zabjil, njepopusci. Tak robjil i nen. I vej, co sę stało! —

Na to Mjichoł boczliyve vezdrzoł Marcijannje v woczě, ale njick vjęcij njerzekł, choc jo beł srodze cekavi wuczuc njico wo njim. A zegar polikoł czas, jakbe njebeło njižodni tajemnicē.

Tej Mjichoł medetovał całi szturk a kureszce povjedzoł tak :

— Volō Boskō! Komu namjenjoné, tego njemjinje! Na muj głupi rozum, jo jem wudbē takji: — Jednemu doł Pon Bog krovę a dregjimu le povroz. Chtuž sę sadnje pod mjedzą i z povroza mleka wudoji? A to knapsko, co wono mō? — Mō wono krovę? — Njimō! — Mō wono porvoz? — Njimō! Tej njetile krovē, ale anji porvoza njimō! Njehže mu tede po głovje szemarzi, co chce. Gonnje won za tim njebędze, bo žot go zmuszi do robotě. Gruñt, žebe mjoł selę v gnotach. Noprzod le tero njech go ksądz jegomose nawuczi provdē chrzescijańskji a poznjij, želi dožije, bjałka potcevo vñekō mu te głupi vergle z głovē. —

— Spravjedlevą mosz provdę, Mjichale, — rzekła na to Marcijanna. —

Njeh tede wod Jaster na nowukę chodzą! —

— Przez to tež! — przēsvojdczeł Mjichoł. — A moję Martę jo posłę z njim, choc wona mō rok jeden mnjij. Njeh dziecē chodzą v gromadze. —

Z tim wonji kavalk mojigo žecu przēpjeczętovalē. . . .

Njeh timu ksązkovji, chturen mje Vjarē nawuczeł, Pon Bog dō njebo vjeznē! A mjoł won z nami dziecoma bjedę, mjoł. Bo noprzod nas muszoł wučęc szlabizovac a tej stavjac literē na tablicē. Pjisanju i czetanju jo sę

chiže nawuczeł, ale z vëstavjanjim mjoł jem vjele wutropjeniu.

Vszeskji knopë i dzevczëta (a beło naszigo karna može setmëdzesat sztek) smjałë se, jaž koscoł drežoł, z moji vimovë. Kureszce navetk mje se zdało, że vszescë Svjëti na voltorzu ze mje se smjeją.

Tej ksądz proboszcz litoscevjë vzał mje do plebaniji i wuczeł mje som. Drugji dzećë wuczeł ksądz wjikari v gromadze. Na pojedinkę jo chiže pojimoł a ksądz beł ze mje spokojni.

Nobaržij jo lgnął do chistoreji Starigo Zokonu. Beła to moja pierszô ksążka z wobrozkami, chdze na pierszi stronje sedzoł Bog Wojc na tędze a na zemji Jadom i Jeva vestrzod vszeternoskkeh zvjerzät. Ko to beł czas, kkej nen caji stvor vëszedł z rëkji Boskji, jak novë szklacé norzędzë z rëku mestra, jaž woczë se smjałë. Legł lev kole sornjëca, a vjilk wokoma wovjeczkji, a jedno dreggigo njezjodało, i le svjëtą trzymało zgodę. A Pon Bog na to zdrzoł vjeczni mi woczoma i vszetko beło dobrze. Njeh mje Pon Bog vëboczi, że mje ževi gorz broł na Jadoma, choc won vej rovnak je najim pierszim rodzicem. Poczë won zgrizł jabłko, chturce jimu Jeva podała? Przez to jich woboje z raju vënekelë Anjeli ze žolęcimi mjeczami, a na svjece gorę vzëłë zlose i wutropjenjé.. Moc Boskô! Dziso jo se njedzevują Jadomovji, bom se doznoł, że bjalka, bele chcala, z chłopem vszeskjigo dokože.

Muszoł jem se nich svjëtich chistoriji wuczëc na pamjęc i je povtorzëc moją skažoną godką. Ale jegomosc se ze mje njesmjoł, bo mje rozumjoł. A razu jednigo won do mje rzekł:

— Boczë, knopku, Mojżesz mjoł tež skažoną godkę a jednak vëprovadzeł lud svuj jizraelskji ze zemji egipskji, domu njevolë, i v pusti z kaminja klasnjëcim palecë vëdobeł wodę i zavjodł žedóv do zemji wobjecani. A som Pon Bog z njim godoł na gorze Sinaji! —

To povjedzenjé ksędza jo so przeboczoł, kkej se z moji godkji vëszczerezë.

Novjëcij z vszetkch vojcév Zokonu przëlgnął mje do serca David, bo won, mali pastuszk jak jo, lvu vërvoł jagnję z gordzelë a kaminjem z puszczojkji zabjil wopcznigo Golijata, co ragoł Bogu. Povjedzoł jem sobje:

— Taką puszczojkę të so, Remus, zrobjisž tež i z nji Golijata wubjijesz. —

Mjichalova Marta chodzëła z mną v gromadze na nowukę. Droga na Lipno szła vedle naszigo jezora a tej

przez las i mostem przez rzekę, tę samą, co płinęła pod zomkovjiskjem. Ale no zomkovjisko stojało sztek vežij pod prąd rzekji.

Tak jo namovjił Martę, żebe ze mną szła brodem przē zomkovjisku. Ji woje mjoł ji rzeczone, że tādka szła dovnjij, bodejže za Boga Wojca, starodovnō droga, ale že ludze dziseszi voielē njā njejisc. Marta noprzod njechcała, ale potim žadała, žebem ji przērzekł, že ji pod zomkovjiskjem njewuceknę i ji sami njewostavję. Na to jo ji doł rękę i Dalibog. Tej wona ze mną szła.

Nen łupk sę tam jesz vjedno dzarł v lese ze strachu przed kleszczem a na wolszka sę trzęsła, ale moje kołpje njeprzēplivałē, choc jem zdrzoł za njimi rzekę v doł i rzekę v gorę.

Marce jo vszetko povjedzoł: Jak jo vjidzoł zomk i krolevjonkę pod korunovanā jaržębjinā, i žem v nen czas beł za mali, žebe ję przenjesc przez głębokā wodę. I wo trzech straszedlēch jo ji rzekł, chternim mjona Trud i Strach i Njevorto, a na chternich dobedže pasturk bjedni i krolem będze przē krolevjonce.

Ale wona v lese beła cechō, bo sę bojała. Przez brod jo ję muszoł przenjesc. Ale jak jo ję na brzegu puscel na zemję, tej wona mje njepuscela za rękov, bo na levā rękę wunoszało sę v gorę zomkovjisko jak wopoka. Tak jo zjāł z głovē klobuk i kjivoł njim v gorę do korunovani jaržębjinē, co tam strožovała nad mojim gronkjem czornim i zlotim mjeczem. Bo wo gronku i wo mjeczu zlotim jo Marce njick njevspomjoł. Njicht ze smjertelnich ludzi njimjoł wo njim vjedzec.

Za brodem vedle zomku szedł jakbe szerokji dukt, le kędevęde koscerzelē sā mali krze, tak žem so wuvozoł: Tu be i szerokjim vozem przejachol. Nim duktem jidzāci, naszlasma na dužā drogę. Tej jo vjidzoł, že pokuńc ti drogji daleko przed nami, zastavjonō dužimi lipami, stojała szarō, przēkretō czornā blachā, a wukorunovanō zlotim krzižem, zvonnjica koscoła v Lipnje.

Tero Marta puscela muj rękov i rzekła:

— Na drugji roz jo z tobā brodem nje pude, bo mje straszno. —

Wodnād jo muszoł z njā vjedno jisc vedle jezora.

Vrocivszē sę z nowukji na wobjod, do podvjeczorku muszoł jem przē dobetku pomagac, potim do vjeczerzē delē mje volā, žebem sę wuczel z Martā katejzemu i Chistoriji Svjēti. Tej jo razu jednigo rzekł do Martē:

— Vjesz të, Marto, mje sę zdaje, że naju pustkovjë, to je tą zemją wobjecaną, wo chterni v ksaźce stoi. —

Na taką godkę wona sę zdzevjła i rzecze :

— Jakuż bë to mogło bëc ? —

Tej jo ji vēložel :

— Boczë : Naju rzeka v lese, to Jordan, a naju jezoro, to Genezaret, chdze Svjëti Pjoter beł rebokjem. Mol pod korunovaną jarzëbjną, to Betel, chdze Patrijarcha Jakub wuzdrzoł drabjinę vesoką jaż do njeba. Studnjô przë trzech chojnach : tam braco Jozva przedelë do Egiptu. Pjekarnjik v sadzë, to pjec, v chteren kozoł vrzucëc na spolenjë trzech chłopoków krol Nabuchodonozor. A vjilci vadoł do jezora, chdze za pamjęcë tvojigo tatka vjilk jagnję skrodł, to kula lvóv, v chterną Danjiela proroka vrzucilë poganje. . . . .

Marta sę dzevovała :

— Jak të to vjesz wukładac ! —

Ale jo wodrzekł :

— To njeje njizodno wukłodanjë, le provda. Bo vej : Naju pon, to Abraham a jego żona, nasza panji, to Zara. —

— To njeje možno ! — spjerała sę Marta. — Abraham mjoł wosemdzesat lôt i długą brodę, bo tak je v ksaźce vēmalovani. —

— Cuż to szkodzi ? — Njechle nasz pon będze mjoł lôt wosmdzesat, tej mu broda wurosnje jaż do pasa. A maja wonji dziecë ? — Njimają ! — Vjidzisz ! Ale kjej nasza panji będze mjala wosmedzesat lôt, woboczisz, że wona sina dostanje. —

Na to Marta njick wodrzec njimogła, ale sę pitała :

— A nasz tatka, kjim won je ? —

— Tvuj tatka ? — Pożdejle ! — Tvuj tatka, to je prok Jermijosz, bo won vjeczorami pjesnje spjevô ! —

— A jo ? —

— Të, Marto, jezdes Rebeką, bo z bëboruszkjem przë studnji stojisz ! —

— A Morcin ? —

— Morcin, to je Abzalón, bo mô szadą głowę. Jesz na chujeczce wutchnje. —

— A Marcijanna ? —

— Marcijanna to je gvesno Putifarzenô, bo Putifar też beł kucharzem. —

— A të, Jemus ? —

Jo, Marto, jezdem pasturka David. A jo sobje zrobje puszczovkę, jak won, i zabjijë Golijata ! —

Tę godkę całą Marta wopovjodała swojimu tatkovi,

a ten mje vzał vadzëc, żebem ze svjëtich rzeczy njevë-
miszłoł i kozoł mje sę z tego spovjadac. Ale na tim nje-
beło dosc.

Przasni chleb, co go Marcijanna wupjekła v pjecu
Nabuchodonorovim, vëszedł njevëpjekli, jak no ni trzeji
chłopocë. A mje czëżko padło na sumjenjé:

— Może to je kara Boskô za tvoje vëmiszlanjé? —

Jak wona go na vjeczerzą krajała, tej Morcin⁷mru-
czoł i njejodł. Ale Mjichoł sę vësmjevoł i podkorbjoł:

— Żebe Putifarzenô dlo kroła beła takji chleb wu-
pjekła, tobe won ję beł gvesno vënekoł z pjeca na łeb. —

Ale Marcijanna mjała żol, że ten chleb ji sę njezda-
rzel, tede krziknęła:

— Chtuż tu je Putifarzeną? —

No të, Marcijano! — rzekł Mjichoł i sę vëszczczoł.

Tej wona:

— Chtuż to smje davac mje takji njekatolickji prze-
zvjisko? —

V tim jo mrugnął na Mjichała, żebe njevëdoł. Ale
wona to zmjerkovała. . . .

Przë kominku vjisoł trampk do bulev trampaņu,
spori jak kłonjica, grubi z kuńca, jak pjesc dorosłego chłopa.
Ale strzonk beł cenkjki, jak grablisko i toczoni. Ten
vjisoł tam na chmjelovim sznurku, a jo vjedno vdzącnim
sercem do njego sę wusmjechoł, bo won sę natrampoł pro-
covjito dlo naju bulev do maslonkjki przez kjile lôt. A jo
to jodło lubjił bardzo. Ten kochani trampk porvała nje-
szczestlevô Marcijanna i z njim do mje skoczëła. Vjedzoł
jo, że v svojim gorzu wona mje długji pocerz vërachuje,
dlo tegom so wuvozoł:

— Trampk njeje varzachevką. Vez, Remus, i sę za-
stavji reminjem, bo v głowę, Bog vje, cze strzimosz. —

I tak jem zrobjił.

Bjedni trampk! Njebëło mu znadz namjenjoné, żebe
długo vjekovoł. Jak wona na mje z njim, tak strzonkjem
trzasta v moje remję, strzonk pëkł, a głovjica trampka
kulala sę po podłodze, jaż dudnjało.

Ale Michoł sę dzevovoł i rzekł:

— Jo vjedno movjił, że to bëdze chłop stolannigo
gnota! —

Marcijanna, kjej le połovę trampka v ręce wotrzymała,
zaczeła go wobzerac, jakbe go jesz v żëcu njigde njevji-
dzala. A jak go dosc wobe zdrzała, tej cesnęła go na
zemję i vëburkła z jizbë. Ale przez dvjerze czuc beło,
jak wona głosno płacze.

Tej Mjichoł do mje rzekł:

— Remus, vezle nogji za pas i bjej, bo bjałce, kjej ję gorz porvje, njima njigde do vjarë. Jesz gotova sę zabrac do dzerztli. —

Jo bel ti sami vjarë, to tež jem njeżdoł, jaž mje popravji.

VII.

Jak Straszka na pustkovjé vëpuscilë i jak Remus valczel z Golijatem i na njim dobet.

Absalon njeheoť mje pokozac, jak sę puszczočkę robji, a Jeremiosz sę rozgorzel i rzekł:

— Jesz komu woczë vëbjiesz! —

Tak jo po drodze do Jerozolimë wuzdrzoť knopa za lasem, jak won z rozczepjonigo kjija kamizkji strzeloť. Timu jo doť dva guze wod mojigo vampsu i kavałuszk porvozka. Za to won mje doť svoję strzelbę i mje z nji strzelac nawuczel. Tej jo sobje doma zrobjiť puszczočkę Davidovą podług moji wudbë.

Potim jo sę wuczel trařjac.

Noprzod moje kamizkji szlë kuka lolu. Tej jo so vzał za cel pjec Nabuchodonorovi, potim chojnë przë Jozvovi studnji. Ale jak jo ju vekł trařjic muj kapelusz, na kjiju vsadzoni, tej jo sę czuť i vjedzoť, że dobedę. Źdoť jem tede na svojigo Golijata.

Ale njimem z njim przëszedł do rozpravë, njico dzivnigo sę stało na pustkovju. Tiezelo to njigo Straszka, co ze zelonimi woczami v norciku jizbë pod vjetrznjokami sedzoť.

Jednigo dnia przede źnjivi Jeremijosz za stodołą kosę klepot, jaź sę rozlegało. Jo pravje v czeladni so tehoł chleb do torbë, be jise po Martę i ję zabrac na nowukę. Zegar, polikajacë godzenë, pełne mjoł skarnje sluńca, smjoł sę do mje i godoł :

— Bjej, ju czas! — Bjej ju czas! —

— Jo zaru jidę! — wodrzekł jem.

V tim sę komudno zrobjiło v jizbje, a Marcijanna krziknęła i sę przeżegnała :

— V Jimję Wojca i Sina i Ducha svjëtigo! —

Ale jo njick njevjidzoł i njimogł sę doznac przicinë ji wurzasu. Vnetk jednak mjoł jem sę dobrac: — Wodem-ktë sę dvjerze i vlazło njico duźigo jak wopoka. Nieprzeżegnało sę svjęconą wodą anji njepochvaleło Pana Boga, choc vëdzrzało jak człovjek. Vszetko na njim szkieleo: i skorznje vesokji i guze na vampsu i czopk na głoŧje. A kjej jem sę timu przëdzrdzoł wuvoźnje, tej jem vjidzoł, że mō głoŧę jak bęboruszk, pas koło brzucha i duźi mjecz przë pasu.

Tero jo sę dobroł i rzekł jem do svoji duszë :

— To je Golijat, jak won je wopjisani v Pjismach.

A Pon Bog cë go zesetō, źebes z njim sę bjił. —

Kjej jem so tak wukfodoł v głoŧje, jak sę do njego zabrac, naszłë pon i panji. Panji mjała chusteczkę do woczju przëcesnjoną i cecho płakała. Marcijanna ręce nad głoŧą załomivała i sę głoŧno jisceła. Przëlecała i Marta, ale krziknęła i wucekła przecz. Ledvje vësźła, kanał jesz jeden przëchodni. Młodi won beł i smjoł sę, jakbë źodnigo njeszczesëu njebeło. Vëszczerzoł bjoli zëbë, tiskoł czornimi, jak pjik, woczami i rzekł :

— Naźe, remję krola, zaklepnjile do jizbë Straszskovi, czë jego tam njima. —

Tej vëszedł so na woborę. Ale gbur zabroł nigo njecnotlvigo Golijata i wobaji jëlë pomatu jise stopnjami do gorë. A jo czuł jich krokji v stronę jizbë, v chterni nen Straszsk mjeszkoł.

— Choba njeprzëszedł njeprzijocel, źebë go vëpuscec! — tak jem sobje mesłoł.

Ledvom to v głoŧje mjoł, jak z gorë njico zaszumjało i zlecało naksztołt vielgjigo szëtopjerza. Szarë to belo i duźë skrzidła szëtopjerzové vlokło za sobą. A kjej jem mu vezdrzoł v woczë, tej jem sę bezmała njeverzast :

Tec to beł neu Straszsk z gorë, com go przez wokno v norciku vjidzoł!

Kobjetë krziknęłë na zjavjenjé sę tego ploszedła, a

jo vjidzoł, jak won burknał przez jizbę, vszetkji nortě skrzydlami wobrzედlevimi vēmjott i vētirzeł na woborę. V wokamergnjenju sę ceszō zrobjita, jakbe zasōł maku, a Marcijanna mje wuchvecęła za remję i chiże szeptała :

— Popchnji bje gas zegara, bo Smjere po pustkovju chodzi ! —

— Co to sę dzis njedzeje ! — pomesłoł jem sobje i vezdrzoł na zegar. Im sę mocko dzevovac muszoł. Bo slunuszko mu ze skarni zeszło i won njegodoł vjęcij : Bjej ju czas ! — Bjej ju czas ! — Ale lica mjoł jakbe womglatę, njibe konajęci człovjek, njepolikoł czasu vjęcij, a duzi bje gas le sę tak bez mocę zibotoł, bo mu dech wustoł.

Tak jo go chiże popchnął polcem i vębjęł za Straszkiem na przedvjerzē. A i na woborze sę cecho zrobjito, jak v koscele. Jeremiosz svoji kosę vjęcij njeklepoł za stodołę, le z Abzalonom stojoł przē stanji. Wobaji cecho rozmovjelē. V chlevje reczała Bezroga, bo to njemē bidlę mjało rozum ludzkji i vjedzało, że sę co na pustkovju svjęci.

Ale Straszka vszędze beło pełno na całim posodtovju. Nekoł won po woborze, zazeroł v chlevē, do sadu, do pje-karnjika. Pobjęł do stodołē, krziczęcē jak njevjinne dziecko. Kureszce vętechnał svuj žadni teb z lukji spikrzovi i sę zaczął rzechotac. V wokamergnjenju beł znovu v domu, przelecoł vszeskji nortě, le vjater bjił, jaž pojachoł stopjenje do gorē v svoję krijovkę.

Tak jo so wuvožoł :

— Chtuž to vszetko wutropjenje spravjił, vępuszczi-vsžē Straszka ?

Njicht jinszi le Golijat ! Poždejze, njekaro, jak jo cę wuskromję ! —

Vzał jem sę tede i pobjęł do stanji, chdze moje łożko stojało pod zelonim woknem. Tam pod lobzakjem ležała zchovanō moja puszczołka. Jo ję vędobeł i szedł do jezora. Na brzegu ležało vjele kamiszkōv wokręglic i gładklich. Tak jo sobje vębroł z njich pjęc, koźdi tak duzi bezmała jak kurzē jajo. Te jo vzał do torbē i szedł kavałk drogji do Lipna, bom so wuvožoł :

— Tę drogę, kęde won przēnekoł, tę won sę i vroci ! —

Długō chvjila minęła, njim wod pustkovju dravo jachoł voz, przēkreti szarę budę. Nekoł won vedle mje, jak wukozka jakō. Golijata v njim njebeło. Ale verazno zaszkleł sę bjołi zębē i czorni woczē nigo cuzigo vęszczergē, co to kozoł Golijatovji do jizbē Straszkovji klepac.

Ždoł jem dalij, bom vjidzoł konja Golijatovigo na wo-

borze. — To won gvesno vjehrzem konja najadze! — povjedzol jem sobje.

Nademną dzekô jablonka na mjedzē zibotała sę, jakbe, trzęsacē glovą, sę dzevovala:

— Cuż to? — Tē mali Remusu, cheesz bje sę z Golijatem? —

Njebo pobjęło chmurami, jak karnami wovjeczki, jaż pobjęło całē. Nadarmo stonuszko pomjedze skalē v chmurach tłoczelo svoje parminje.

Chmurē je skleszczelē na vazkji blevjazkji, jaż kureszee je wukleszczelē. Tej stonuszko sobje znovu novē durē vjerečo. Wob ezas takji pobjitvē sluńca z chmurami dolem jezoro szłō valani ku brzegovji, szarē, jak poworanō rolō, pjenjizną plujacē na pjosk a szumjacē jak na vojnę.

Ale za mjedzą vtorzel las jezoru vjelgjim granjim. A mje belo, jakbe vojska szłē gorą z chorągvyami i trąbjenjim. Tej jo taką moe ezul v sobje, jakbem mjoł vērivač dębē.

Jaż jo vej wod-pustkovju wuczul trampanjē kopet końskjich na drodze.

— Jadze Golijat na konju! — pomeszłol jem sobje. — Njechle jadze! —

Jak won dojachoł tak krotko, žem mogł rozeznač spjónkji na wuzdze jego konja, tej jo zesunał z mjedzē, przeżegnoł sę i mu zastąpił drogę. Tej koń, — a bel to jistni vjelbład vesokji, — zaczął porzee i njecheoł postąpjic. A Golijat go seignął i woczē na mje vōtrzeszczel.

Ale jo, trzymajacē moją puszczojkę v pravi ręcē, podnjost jem głos i tak do njego zavołoł:

— Golijace! Njekaro! Najachoł jes dom potcevič ludzi, njepochvalivszē Pana Boga anji njeprzeżegnanszē sę svjęconą wodą. Panji nasza przez cebje łzē chusteczka wobcerała, Marcijanna załomivała ręce a Marta njepotemu verzasa sę cebje, jak Lucepera z pjekła. Straszkas domocigo z jego krijovkji vepuseł na ludzi, a posodłovjē całe napelnjil jes wurzasem i wutropjenjim. Za takji przemjertzali wuczinkji jo z tobą bje sę będē v Jimjē Boskji, be cę wukarae. Zlez z konja i včignjij tvuj mjecz, a Bog njech mjedze nami rozsądzi! —

Ale won na mje njesłuchol, le zębē vōszczerezol, zrzeczol sę i zavrzeszczol:

— Pestko! Bosoku! Zińdziesz tē mje zaru z drogji? A nekej chiže do dom, bo tak cē chce pasem narźnac a cebje njima. —

Tej bodnął szkape wostrogą i choł przezemje przo-
jachac. Ale jo vzał moją puszczovką vövjijac nad głovą,
jaż jego koń se spjał i njechoł postąpic.

Tak won se zapoleł na licach gorzem vjelgim i za-
czął klac:

— A żebe eć szvernot! Tě srelo, tě smarkolu! Że-
be mje njebeło zgnjilo, fategovac se i zlese z konja dlo takji
mizerni żabě, tobem jo eć tu zaru kruszkji vėtrząst. Bjej
z drogji, pestko, i njeźdej, jaż se rozgorze! —

Tej zнову bodnął konja. Ale ten se spjał, bo jo nje-
woprzestoł vövjijac puszczovką przed jego lbem.

Won na to zaklął straszlevje i ju jednę nogę vėci-
gnął ze stępidła, żebe zleze. ale njico muszało mu strzelęc
do głově, że se wodmesleł. Vlepjił leno ve mje slepje
svoje, jak v jaką njebivałą zjavę, i grozeł mje tak:

— Tě skvarko! Tě streku bobu! Żebes tě njebeło
takji głupě, tobem tě nekało za dzesątą gorę. Na koguz
tě swoją rękę podnoszosz? Żdrzě na worzła, co go na szło-
mje noszę! Jo jezdem pravą ręką Krola Jegomoscě! —

Ale jo wodrzekł:

— Jo jezdem, jak David, rierczem Boga. A tě jez-
des le mjechem pełnim łoju i norzędzem krzivadě. Poj le
sa! Bo choc tě do mje na konju i z mjezem, to jo eć
rozeignę na zemji, jak setigo vjeprza! —

Njevjem, cze won moję godkę dobrze rozumjoł, cze nje.
Alem to vjidzoł, że won vėjał pomalu ze za pasa szklęcą
strzelbę, pogrozeł mje nią i rzekł:

— Żeli tě jes jokò poczvara abo wukozka lasovò abo
też i przegrzecha, co żołnierzovji jidze na woczě v polu
i v lese, be jimu wodvožné serce zmjekezęc, to bjej do
pjekła, chdze eć tvoje dodom! Ale želi tě jezdes le kno-
pem wobdzartim i bosim, jak jo eć vjidzę, to vej wustap
se, bo strzele v cebje, jak v psa szolonigo. —

I vąse, jak vjechee dlugji, jimu se najeżelě, a z pod
njih zabjeleł kłę, jak wu psa, chturen kāsac chee. Ale
jo sobje wuvozoł: Tero je czas! —

Tak jem chiže vėjał z torbě jeden kamizk gładkji,
tak duži bezmała, jak kurzé jajo i vkleszeł jem go v
moję puszczovkę. Ale won vjidzacě, że to njoprzelevkji,
njeźdoł, le przėtrzimol i vėpoleł prosto ve mje roz i drugji.

Dim jak chmura zalol Golijata i jego konja. Srogji
grzem nekoł z drogji v las, rēczacě: —

— Zaczęła se pobjitva Remusa z Golijatem! Pobjitva!
Pobjitva! —

Ale las mje znoł. Znalě mje vszetkji drzeva, pod

chternimi jo jagodě zbjerol i grzebě. Tede wodezwałë së tež jesz z wjekszim i straszujeszym wołanjim :

— Bjjj go, Remusku! Bjjj go! —

Jak won vēstrzeleł, tej mje cos mocko szarpnęło v głowë i pchnęło wteł. Ale jo i dobrą wołą cheoł së cofnąc, be dostac rumu. Vjedzol jo, chdze go klasnę: Na szot-mje jego szkleł së sztołt worzła. Tak jo doł moji puszczo-vecë novjekszigo kręcka, jak jem mogł, a kkej së dim do tile rozstąpjił, žem mogł nigo worzła rozeznać, tej jem vēpusceł kam prosto v ten mol.

Trzasło, jak v serovi drevno. Ale Golijatovji bjelô smjercë pokreła skarnje, woczë mu wuceklë wteł, vargji zmodrzałë i së poruszałë bez głosu, a strzelba vēpadła na zemję. Tej won zchileł së bokjem jak dąb, co go drvole podcëlë i spodł na svjëtą zemję, jaž jęknęło. Szabla z żelaznim trzoskjem wuderzela wo grunť. Koń jego spłoszoni bokjem mje nekoł drogą v las.

Tak jo podnjost muj kapelusz. Ale jak jo go vsodzol, tej jo mjerkoł, že mje scągô na głovje i krev za kołnjerz leci. Njebocząci na to, jo së przeżegnoł i dżekovoł Bogu za dobecé. Tej jem przęstąpjił do leżącigo na zemji Golijata.

Tak jo vēdobeł jego długi mjeez z pochvě, sparł së na njim, postavjił swoję nogę na głowë Golijata na znak dobecu i przemiszlôł.

Ale njedelë mje przemiszlac do kuńca. Bo wod pustkovju bjegoł Morein na dravoka, na njim kurdusol së kulavi Mjichoł, a za njim spjeszela së Marcijanna. Vszescë wonji trzeji vrzeszczelë do mje z całi mocë.

Tak jo na njich ždoł.

Pjerszi dobjęł mje Morein. A jak won së rozezdrzol i dozol, co së stało, zblodł i zavrzeszczol :

— Njeszczesnjkicu, tēs człowjeka zabjił! —

Matą chwjilkę a kanał Mjichoł. Jak vezdrzol na leżącigo Golijata, jał sobje włosë z głovë rvac i vrzeszczec :

— Cuž tē zrobjił, głupi knopje! —

Tak jo wodrzekl :

— Njickem złego njezrobjił. Golijat, co tu leži, napelnjił naju pustkovje wutropjenjim i placzem, Straszka domocigo na ludzi vēpusceł a Pana Boga njepochwałë. Za to jo mu drogę zastąpjił i go vēzvoł na pojedink. Ale won le së vēszczczol i dva razë vēstrzeleł i v głowë mje zranjił i klobuk mje przedzuravjił. Ale jo go moja puszczovką z konja strąceł i wuskromjił. —

Mjichoł le słuchoł i na mje zdrzol, jakbe mje jesz v

žecu njevjidzoł. Tej wukłakł przë Golijace i zaczął jego ruchna rozpjinac.

Ale tero nabbjegła i Marcijanna. Wona, ledvje Mjichoł ji rzekł dwa słowa, znjesła ręce nad głową i zaczęła sę jiscëc vnjebogłose: —

— Czeguż jo sę doczekałam z tim knopem! — Vjedno movjiłam, że mō njedobrze v głovje. Za což mje Pon Bog z njim skarół? A za což kozół mje sę tą njiveką wopjekovac, choc jo mu njejezdem anji matką anji cotką? — Njekorałamże go vedług nolepszij wudbë? — Matko Boskô!

Skjidłam na njim trempk, skjidłam na njim varząchevkę! Czeż beło jesz trzeba łopatë abo dzerztlë abo skrzenovka abo i grukcji wod pjecka żelazni? —

I płakała i ręce załomivała potcevo Marta. A bela-be sę jiscela bez kuńca, kjejbe Mjichoł njebeł rzekł: —

— Vez knopa i go skrij v sklepje pod gorą. — A timu tu njiek njebedze, bo won le je wogłuszoni. — . . .

Chata Zobłockjigo wod nortovich vjatrów zataconô bela za gorą. V wurzmje ti gorë vëkopani beł cali rząd sklepów. Ale vstron tych sklepów rośl kjerz dzekji rożë, a njicht be njimjoł pomeszlenju, że pod tim krzem wotvjerô sę dura do vjelgjigo i suchigo sklepu. Tam mje zavlekła Marcijanna i vepchnęła v doł. Za chvjilë spodł na mje pëk słomë jeden i drugij i wuczul jem zev Marcijannë, jak mje przëkozivała:

— Tero tu posedzisz cecho, jaż jo przinďe abo Martę przësłë. A njevożë sę vińsc, bo będze tvoja smjere! —

Tak jo tam sedzoł v ti słomje, jak no Danjel v kulivóv. A jesc mje sę cheło jak vjilkovji. Ale njicht do mje njeprzëszedł. Tak jo wusnął kureszce, zagrzebani, jak pjes v słomje. Noc ju naszła i przez lukę vjidzoł jem gvjozdë szklacë na njebjë, jak Marcijanna mje na sznurku spuscela dvojkji z ceplą stravą.

Pokjim jodł, to wona mje napominała:

— Knopje! Wo tim, cos të zrobijł, njebedë tero movjiła. Ale to cë rzekë: — Sedzë ceszij kota, jak mesz v durze. Anji njezevej, anji njekaszlij anji njevizdej! Navetk tvoje mesle njech chodzą kocimi nożkoma. Bo vej! Golijat tvuj wożel i v gromadze z jinszimi Golijatami szukô cebje po całim pustkovju. A skorno cë zchvecą, to ževigo cebje z rak svojich njevëpuszczą. —

Tej mje poł bochenka chleba na słomë cesnęła i szła.

Trzë dnji wonji mje tam v ti sodzë trzimelë. Kureszce mje ju vszeskji kosce bolałë, bom wod tego sedzenju v durze zesztivnoł, jak drevno.

Jak gvjozdě po roz trzeci do mje zazeralě, chtos vsunał z gorě cecevjě do mje vdoł, a jo wuczul zev Martě, chterna do mje movjiła :

— Tero vez sě i vëlez, Remus, bo jich ju njima! —

Tak jo, rod z całi duszě, vëlozł z njigo dołu na svjat Boskji.

Krom nocě mje beło vjidno, bom v tim cernim sklepje dostoł woczě, jak kot. Ale mockom sě zdzevjił, kjej jem zamjast Martě wuzdrzoł knopa, mjejszigo njize jo, chturen mjoł moje staré ruchna woblektě.

Tak jo rzekł:

— Zev jo czul Martě, ale wurodę jo vjidzë knopa. Zkãdes tě sě vzãł na tim pustkovju? —

Tej nen njibe knop sě rozesmjoł smjechem Martě i rzekł:

— Žebe ze mje njobelë knopa zrobjilë, tobos tě dzis pjiszczol v szczepcach Golijatovich. —

Tero jo sě doznoł, że naszi z Martě zrobjilë matigo Remusa na pokozkę. Ale za pustkovjě naszi mje sě długo ruszëc njedelë, a na nowukę jo poczãł chodzëc znowu po svjëtım Mjichale.

VIII.

Jak ratovelë žeda Gabę wod mrozovi smjercë i jak Remus sobje kupjił pierszą ksążkę a czervjoną blewjazkę dlo Martë.

Jak no Marta mje z trzëdzenni prizë vëbavjila, tej vzëła mje do jich chalupë. Tam Mjichoł mje akuratno wobezdrzoł głowë v molu, v chternim mje Golijat wognjem z małi strzelbë ranjił. Scigalo mje mocko, a głova bolała. Włosë zlepjilë sę v kofton wod zeschlì krvji. Tak wonji vzëlë to rozpuszczac ceplą wodą, jaż doszlë do skorë. Potim Marta muszała sparzëc klonovjich lestóv, a ji woje nakłodł mje jich na ranę, wobrzeszël głowë płotnem i rzekł:

— Łobską brozdę Golijat cë vëworol, ale ževjigo sę njedoworoł. Kjej sę njeprzërzuci pjekjelni wogjiń, tej na ten roz Smjercë botë kupjisz. —

Tej Marta dała mje gronk mleka do vëpjicu a Mjichoł pozerol na mje i kjile razi gëbę wodmikor, jakbe sę chcol wo co pjtać. Ale kureszce volol to rovnak przë se wotrzimac. Machnął ręką:

— Volô Boskô! Komu namjenjoné, tego njeminje! Vjedzoł jo: Jak nen Czernjik sę zjavji, tej bez njeszczescu

sę njewobjińdze. Kjej jużes na svuj głupi rozum dziecinni choć pomścće krzivadę jaką, to belbes lepijij zrobijł, rżnawszē kaminjem v leb njigo vĕstavjinogę z czorną brodą i bjolima zęboma. Bo za njim, jak psē za dżadem, jidą slo-de gorz, zvada, prava, pomsta i lzē. A Golijat, choc sę liszczi, jak pon vjelgji, njeje le slugą, chturen robjie muszi to co mu kożą. Ale vjedno boczē, źebes sę z tego spojodoł, jak przēstappjisz do svjēti spovjedzē. —

Tej so Mjichoł postavijł svjeczkę na stole, vĕdobel grebą ksegę, z chterni won vjeczorami spjevivoł svoje pjesnje, i zaczął spjevae :

— Z raju pjęknego mjasta,
Vignana jest njevjasta,
Dla jabłka zjedzonego,
Wod vęża skuszonego. . . . . —

Pokąd Mjichoł spjevoł, z głovē mje njevčhodzel nen, chternigo won nazvoł Czernjikjem. Mjoł won bēc gorszim wod Golijata? Pozdnijj, vjele lōt to belo, jak jak so przēboczel te slova Mjichała i przēznae muszoł, że won movjil provdę. Bo v nen czas jo tego jesz njerozumjoł.

Naszi mje vjęcij njick njerzeklē. Ale Mjichoł mje wodtąd dzeń kole dnią głovę wobzerol, bo sę znoł, jak doktor, na vszelakjich choroscach dobetku i ludzi. Le Marcianna sę na mje vjedno jisceła, bo ji gvesno źol belo trampka i varzachevkji. Ale wodtąd sę też ju źodnim statkjem na mje njeporivała. Navetk Morcin, chturen co zamańvsze mje sę do skorē dobjeroł, dovoł mje tero poku.

Moji puszczołkji jo njjak naleze njimogł. Ale wona vjisala v Straszkovji jizbje. Tegom sę doznoł pozdnijj.

Po Svjatim Mjichale znovum zaczął chodzēc na nowukę do ksędza.

A kjej won ze mną przebjeroł pjatē Przikozanjē, tej won rzekł :

— Boczē, knopku, i zapjiszē so to głęboke v pamjēcē : Żēcē vszelakjimu stvorzenju doł Pon Bog som i to žēcē je Jego. Dlo tego Won vĕdoł na gorze Sinaji przikozanjē : Njezabjijej! Nad njemim stvorzenjem Pon Bog doł człovjekovji vłdzą, ale nje nad drugim człovjekjem. Le za vjarę i za wojezezne svobodę mosz, wuchvecēc bronją i bjic i njemdzesz mjoł grzechu. A zokon ricerskji koże i v tim razu bjic, kjejbe njepotcevi człovjek nastovoł na cnotę bjalkji, na žecē bliznigo abo na žecē tvoje. I v tim razu njebēdziesz mjoł grzechu. —

Tak jo so wuvozoł :

— Won vje wo ti rozpravje z Golijatem. Ale to be-

to za wojezeczne! — Beł jem timi czasi jesz głupi, bom beł vjarë, że pustkovjë nasze je wojezeczna i jem njevjedzoł, że wojezeczna mô granjice, jaż przë morzu, a sprawa ji vszędze, chdze mjeszkają ludze moji movë i wobeczaju.

Jak ma bela przëjëti, tej ksądz naju poczestovoł v svojim wogrodze: vszeskich v gromadze. Mjichoł mu za to wod gburu przëvjozł skopa setigo. Tej go jegomosc tež zaprosel. A kjej ju nas dzecë choel puscëe do dom, vzał Mjichała na stron i rzekł:

— Knapsko to, choc mô skażoną godkę, mjëtką mô głowë i së dobrzë wuczi. Kjejbe je gbur puscel ze sluzbë, na nowukë pjenjadze be së nalazël. —

Mjichoł kask pomedetovoł, tej rzekł:

— Volô Boskô! Komu namjenjonë, — Jegomosc, — tego njemjinje! Na muj głupi rozum jo so wuvożom tak:

Nacuz parobkovji nowuka? Ten tu i tak ju v głovje njimô przërodzonigo szeku. Vjidzec to po jego wuczinkach. A naźbe mjoł nowukë i volą, njeszczescu be po svjece narobjil, jak juńc, z lińcucha spuszeni. Ale co do gnota, to won mô svuj szek. Na tim jo së znają. Njehże tede tim gnotem služi zemji, co naju ževji, a ma go z lińcucha njespuszczima. —

Na to ksądz kjivol głova, dol mje rëkë i rzekł:

— Njehże cë Pon Bog provadzi! Dac tobje vjid i mjecz, a chto vje, czeches tak njezrobil, jak tem potcevi Mjichoł movji!

V ti chvilë jo so przëboczël, że mom jednak mjecz zloti tam pod fortunovaną jarzëbjną. Ale vjid? — Jakji to vjid i zkąd go brae? —

Na pustkovju wodtąd nje së njezdarzelo. Straszek sedzoł zamkli v svoji jizbje, a na dole v czeladni zegar polikoł czas. Godzenë së skiodalë jedna do drugji: jedne na dzeń, drugji na noc. Z dni i noci vjazalë së tidzenje, z tidzenji mjesądze, z mjesądzi lata. Szło to vszetko svojim porzadkjem, jak Pon Bog przëkozoł: Zosevë i žnjiva, zemovi pjeck i latovô robota na volmjanë.

Stari Mjichoł jesz vjedno spjevoł svoje pjesnje. A v Advanee, kjej słomjanni dach jego chalupë z małim woknem vëzeroł ze smjegu, jak zaboczoni grzib, tej jo do njego zachodzel, bo won mje tich pjesnji ze svoji duzi ksegji wuczel. Tej i Marta svoje chovë wopatrzivszë, pomagala nom spjevac svojim mjilim głosem.

Bivalo tež, kjej pëkani mroze scëlë jezoro, że wono

nocą strzelało jak grzemos. Kjej tede vėsokji smjotě przėgnjetě zemję abo krzikva srogō szolała na svjece, tede Mjichol, njim legol do spjiku, vėdobivo! kozlovi rog, na chternim won trąbjic wumjol, i chodzol na jezoro. Tam won z rogu trąbjil vjelgjim govorem. Wotrąbjivsžė jednę stronę svjata, trąbjil na dregą. I tak na vszetkji stroně vjatra. A govor jego trąbė sę rozlegol i volol tak :

— Co spjevō rog ? —

Boczenjė, vandrze, z dalekkich dróg !
Bo czupła Smjere gorą na drogjivskaže,
Vkoło nji krėck pjetami stegně maže,
Żebes zmanjoni przez bjofi smjeg
Pod ji kosą legł.

Co volō rog ?

Pomocě naszi bes dożdac mogli!
Czo ! Przeką krzikvė, nocě i strachu
Serdecznō rōczba z pod ludzkjigo dachu
Na lavę prosi pod svuj komink,
Na mjr i spoczink.

Co płacze rog ?

Njech sę zlituje vszechimoci Bog, —
Kjej ju pode rzmą mroz tvoje żełė studzi
I rogu zev v drogę cę njewobudzi, —
Njech z duszą spravji, kjej wuńdze ztąd
Litosevi sąd ! —

Tak trąbjil Mjichol na vszeskji szterė norłė svjata. A bor, chturen naju na tim pustkovju novkol wodgrodzol, zgurdźali, przėgnjetli smjegjem, vtorzel jimu: vjelgjim granjim, bo litovol sę teź nad zblądzonimi.

Jo v takjich razach chodzel z njim, bo ten jego rog spjevol mje długji pjesnje, a jo słovo v słovo go rozumjol. Marta sę vjedno dzevovala, kjej jo ji pjesnją rogu povtorzol, bo wona jego godkji njerozumjala.

Roz belo to przed Godi. Mroz cał jak rozgami, a Mjichol nad swoją ksegą spjevol pjesnją Advantovą :

— Po wupadku człovjeka grzesznego

Wuzalil sę Pan stvorzenia svego,

Zesłal na svjat Arehanjoła cnego . . . . —

Kjej skuńczel pjesnją, rzekl do Martě :

— Marto, podejle mje rog ze seanė. Mje dziso nje-daje bezpjeku, jaź pudę na jezoro i wotrąbję na zblądzonigo. —

Tej jo vstol i rzekl :

— Jo pude z Vami, Mjichale!

Jak ma vészla na przededyjrzé, tej na svjece bela kurzatva, že wocz u wodemknę njobelo možno.

Przez woborę ma se pchała przeką smjot, ale za woborą, chdze budinkji naju njezastovjalë, tak nom dech zapjeralo, jakbe nas njechalo puscëc. Ale ma se procem vjichru vëdobela jaž na jezoro. Tam Mjichoł zaezał trąbje:

— Co spjevô rog? —

Jak jego granjé, wopuscivszë rog, wucekio przez kurzatvę po bjoji rovjiznje v las i tam wusadlo cehé, tej ma wobaji nasluchivala. A tero jo czul ju verazno dalekji volanjé. Mjichołvji se tež tak zdovalo.

Rzekł jem:

— To se czuje v stronę rzekji. Pojma! —

Tej ma szła vedle brzegu i volala. Ale nom njiek njewodpovjedzalo. Mjichoł se kureszce stanovjil i povjedzol:

— Volô Boskô! Komu namjenjoné, tego njemjinjel Volanjé szło wod rzekji, chdze wona do jezora bježi. Želi to je człowjek, to njech go Anjoł Strož rękoma strzimje, žebë njenaszedł, bo tam je wotvartô woda i zotor. A želi to je Pokusa, tej njech wustapji v Jimjé Wojca i Sena i Ducha Svjetigo! —

Tej se przežegnoł a jo z njim. Potim ma szła dalij, eo zamaņyszë nadsluchujacë.

Wodeszlasma tim sposobem kavałk wod brzegu, chdze przez wolszkji i vjertzbinë takji szum jachoł gora, že vlosnigo slova se njeezulo. Szlasma cali szturk vjedno dalij wod brzegu na lod, na chternim kręck tańcovol ze smjotami. Krzikva jednak pomalu jakbe popuszczala a ze za chmur chvjilami szkleł mjesadz v pełnji. Kjej roz moenjij zasvjecel, Mjichoł vëcignal pravą rękę navprost i pokozol na mol, chdze rzeka szła v jezoro. Las bo tam dochodzel bokjem jaž do jezora a za rzeką wustapjil pola. Przez to jak na dlonji vjidzec belo wolszkę, chturna se pochileła do jezora, jakbe mjala vpadnac, a rebokom vjedno bela mjerkjem. Tam dose daleko na jezoro stojala wotvartô woda. Mjichoł, jak be choł njico rzec, ale se strzimol i pitol:

— Njezul të njiek? —

Ale jo czul dobrze volanjé dalekji.

Tak ma znovu szła dalij i volala:

— Hej! Hej! —

Jak ma znovu wuszła kavałk drogji, tej Mjichoł podnjosl rękę nad woczë i zavolol:

— Jo vjidzę! —

Tej jo vezdrzoł też i vjidzoł: Njico czornigo szło jezorem. I vjidzee belo, że to jidze prosto v stronę woni wolszkji nad zotorem. Mjichoł beł ti sami vjarë i rzekł:

— Żeli to człovjek, to won jidze z dalszych stron, bo njeszedłbe na wonę wolszkę, vjidzacë, że tam pevnó smjerc. —

— A może ji wod ni stronë njevjidzi? —

— Vjidzi, bo jo tam z czolna ję też vjedno vjidzoł. —

— To vołejma! —

Tak ma vołała. Ale vjater nasze vołanjé nekoł vstron. Vjidzałasma leno, że to tam przed nama przërechleło kraczajóv ku ni wolszce. Jak Mjichoł vjidzoł, że vołanjé njick njepomogó, vzał rog do gąbë i jał dąc.

Ale skutk beł takji, że to przed nami njenavroceło z drogji, le nekało na dravoka ku wolszce. Na to Mjichoł sę stanovjił i rzekł:

— Njima jinszi radë. Të, Remus, mosz mlódszë nogji. Bjegej na dravoka i go navrocë, bo jinaczi vpadnje, jak Bog živ, v przerebel. Jo bjegac njimogë, bo mje muj grzeszk v pravi nodze wokulavjił. —

Tak jo njeżdół, le vzał jem dravovac. Molami goli lod szkleł z pod smjegu. Tam jo sę slizoł chiże dalij z woczoma vlepjonimi v to, co sę tam przedemną szëtoleło. Jak jem kureszce mogł rozeznac postaceją ludzką, tej jem vołoł:

— Stuj! — Stuj! —

Tej to mje rovnak wuczulo i sę stanovjiło a potim jęło jisc ku mje. Czim bliżij, tim veraznij jo sę doznoval, że to njiżodna wukozka, le człovjek. Kask dzivno won vëzdrzoł, bo zdovoł mje sę mali, jak mjetelok, a długą brodę szamotoł mu vjater, jak słomę v dachu, przez gapë rozcepranim. Na plecach jakbe mjoł gorb. Ale kjej ma ju naszła na sę, tej jo sę doznoł, że to beł mali žid z długą brodą i tłomokjem na plecach. Tak jo rzekł:

— Njeszczestlevi człovjeku! Kjejbes beł szedł dalij jak dotąd, bełbes wutonął, jak czopka, v przereblu. —

Ale won le na mje zdrzoł i njewodrzekł njick. Tak jo go vzał za remję i provadzeł nazod, tam chdze ždol Mjichoł na lodze. Nen, skorno go wuzdrzoł, zavołoł:

— A to të jes, Gabo! Njeszczestlevi, jakžes mogł na nę wolszkę zavrocëc? Wutonąłbes bez retunku. —

Tej žid Gaba wodrzekł:

— Njech Bog vama woboma zapłaci długjim žëcim.

Jo czuł waju trabjenjé, ale mje beło, jakbe to szło tam z nortu lasu. —

— Vjater to tam zanjost gvesno, że cě sę tak zdovało. —

— Ale chdze jo sę tu nalozł? — pitoł žid.

— Tě jes pod Zoblockjigo pustkami, a ma tu jidzema po jezorze. —

— Bogu njech będze chwała! Jo mesłoł, że jem na polu pod Lipnem. —

— Tos tě zabładzeł v lese? —

— Gvesno! — wodrzekł žid i zaczął nama sciskac ręce i dżekovac i žiczec długjigo žecu. Kureszce vezdrzol na mje i sę pitoł:

— A ten dobri chłopok, chtuž to je? Bo jo jego godkji nijak njerrozumjeje. —

— To je nasz parobk Remus, ale won mō kask skazoni jezek, że go przėchodni njerrozumjeją. —

— Njech mu Pon Bog dō sto lōt žecu i rozvjaze mu jezek, cobe godoł vszetkjimi godkami svjata. Žebe nje won, mokrō woda bełabe mje połkła v tę straszńą noc. Aj vaj! Pomeszlec, co za njeszezescé bełobe sę stało, kjejbe nje won. Sto lōt njech žije! Co movjē? Tesac lōt, milion lōt! —

I zaczął mje znovu ręce sciskac i skakac, jak mjedvjedz na postronku wu cegana.

Ale ma ti jego komediji zrobjila kuńc, zabrała go mjedze sebje i szła do pustkovju.

Na woborze rzekł Mjichoł:

— Gbur be sę gorzeł, kjejbesma tego zmarzłigo žeda njezaprovadzela do njego. Ko won je tu panem i jęgo je goscena. —

Tak ma vzeła i go zaprovadzela do czeladni. Jak ma veszła, won rzekł:

— Njech bądze Pon Bog pochvaloni! —

— Na vjekji vjekóv. Amen! — wodpovjedzala Marcijanna.

Pana Jezusa žid vej pochvalęc njechcoł, ale ma tego jimu njerechovała, bo won provdzevi vjarē njeznoł.

Žedzesko beło małé, chłop takji, — jak to movjā, — jak strėk bobu. Jo, chturen mjoł jem lōt wosemnošce, zdrzol jem gorą jego głovē, jak chujeczka szczitem dachu.

A przezebii muszol bęc srodze, bo długji enjik jego pobjegli beł modro. Zaczął sę tede chvjadac i klepac, žebe mu sę krev rozruchala. Tej wotvorzeł svuj tłomok (a kjej jem sprobovoł, tej dzivno mje beło, że takji lebjoda go

wunjesc moze) i vĕjal z tĕmoka gronuszk. Z jinszigo won jesc njĕhcól, bo mu jego vjara tego bronjila.

Naszĭ na pustkovju go ju znelĕ z jarmarkóv, chdze won przedovol guze, njitkji, blevjazkji i co ludze jinszigo na vsĕ potrebovelĕ. Na naju pustkovjĕ won maĕo zazerol, bo tam ludze so bezmaĕa vszetko sami zrobjic potrajilĕ.

Marcijanna mu v jego gronuszku mleka zagrzaĕa, tej mu v komorze wuszekovala do spanju.

Na dregji dzeĕn na wobjod jescze žid beĕ. Sodĕ won z nami do wobjadu, ale jodĕ le ze svigo gronuszka. Ale po wobjedze proseĕ vszetkjich, žebe sobje jego tovarĕ wobdrzelĕ. Rzekĕl :

— Zdzevjita va sĕ, potcevi ludze, co jo to vszetko mom v moji torbje. Pon mjeszka dobedze, a panji kupji guzikji, njitkji : vszetko po poĕ detkji. Mjichol kupji stažkĕ dĕo svoji Martĕ. Snožĕ dzevczĕ ! Rožovĕ stažka ve varkocze, a vszescĕ chĕlocĕ sobje pjĕtĕ za njĕ wulotajĕ. Morcin kupji grzebjiszk, bo kjej grzeva je szadĕ, to nobeljnjeszi koĕn njizaczĕm njevĕzdrzi. Dĕo Remusa, mojigo vĕbavcĕ z mokri wodĕ, dom vszetko napoĕ zadarmo. Co chce mjec z tego mojigo caĕigo majĕtku vjelgjiĕ, co go na mojich plecach noszĕ, vszetko mjec moze. Sĕ zvjercadĕa, grzebjiszkji, liĕcuszkji do zegarkóv i szelkji. A na spodku mom ksĕžkji takji ładnĕ, že chĕto czetĕ, plakac muszi, choebe mjoĕ vĕtrobĕ jak voĕ a serecĕ jak kam. A cuž jo mom dĕo pannĕ Marcijannĕ ? Vjem ! Mom ! Tuzin težk ze srebra. A choc njesĕ ze srebra, to sĕ tak svjecĕ jak srebro. A to je grunĕ. A jeden przĕdom, malinkji, dĕo knopa, co go bĕdze mjaĕa, jak sĕ woženji jesz przed Zopusti. —

Marcijanna krziknĕĕa i sĕ zaczyvjenjila jak evjikĕa, a ma sĕ smjelĕ.

Žid, jak naju roz do smjĕchu pobudzeĕ, jesz baržĕj jaĕ vĕmislzac :

— Jak sĕ panna Marcijanna woženji . . . Bo jo czetol v ji planece, že na Trzĕ Krole vdovcĕ po njĕ przĕidze. Nje za stari, nje za mĕdi, szekovni, stateczni, nobožni —, ju je v drodze. A sposob mĕ tež, cobe jim bjĕda nje-dokurezela. Pĕknĕ ze zodroscĕ vszetkji dzevkji v caĕi parafĕji. Panna Marcijanna kupji planetĕ, chdze to vszetko napjĕsanĕ stojĕ. Zaru vĕszukom. —

Na to Marcijanna zaczyĕla go vadzĕc, že won z nji podkorbjĕ. Ale žid Gaba le maĕimi, czornimi woczoma bleszczol na vszestkji stronĕ i trĕszĕĕ gĕĕvĕ, tak, že jego

długô broda jak vjeche nadlotivała. Tej wobroceł sę do Martę i vęcignął z mjecha pjęką różową stażkę, na dva polce szeroką, i trzymając ji pod woczë to cacko, napjeroł sę :

— Takô pesznô stażka wu žeda v mjesce kosztuje talara, ale jo ję dom za pjęc wosmokóv. Njeh tatł ję kupji svoji snozi corce. —

A kjej Mjichoł njehcoł anji słuchac, tej sę žid wobroceł do Morcena :

— Grzeczni kavalier kupji ładni pannje taką stażkę. Samigo mje kosztuje wona poł talara, ale jo ję dom wosmok tanjij. Bo mje tu retovelë wod mokri wodë i jesc delë. . . . —

Ale jak won tak wołjarovoł stażkę Morcenovji, Marta krziknęła :

— Jo žodni stażkji wod Morcena njehcę! — Ale woczë ji sę smjałë do stażkji.

Wob taką godkę žid pomału vszetko vëdobeł ze svoji-go mjecha i powukłodoł na łavje przë pjecku. Kureszce vëszła i ksążka, wo chterni won movjił, žebe sę kam rozplakoł czetającë. Tak jo wuvožoł sobje :

— Tę ksążkę të so kupjisz. —

Przëstapjił jem tede do pana i rzekł :

— Njeh mje pon dô wod mojigo mita talara, bobem so choł nę ksążkę kupjic. —

Gbur, njerzekłszë słowa, vëdobeł mjeszk i mje doł cvjardigo talara. Tak jo do žeda :

— A cüz ta ksążka kosztuje? —

— Ti ksążkji v mjesce njepredadzą le na vogę złota. Bo jich njima vjele. Drukarze njimogą sę jich drukovac. Jesz ceplą ję ludze vërivają sobje przë dvjierzach drukarnji. Som krol ję czetô na kratochvjilę svoji krolevskji bjałce vjeczorem, kjej ju berło i korunę v komodzë zchovoł. A krolovô kożdą razą plakac muszi. A jak sę napłacze do negji, tej sę pitô :

— A wod koguž to moji domovnjicë nabelë tę cudovną każkę? —

Tej sę vszescë vëpjerają, že tego njibe njevjedzą. Bo jak be sę vëdało, že ta ksążka je wodemje, tobe žëdzë dostelë za dużë prava. Tej jo, žid Gaba, przëszedłbem do krolevskjigo dvoru za minjistra abo pjerszigo botóv czeszczicela i bem muszoł v pozłoconi karece jezdzec, zamjast czapac nogji czapem zemskjim. . . . Ale jo tich ksążk mom jesz całi mańdel. A tobje, parobku, — bos të mje moje žëcé retovoł, — wodstapję ję napoł zadarmo. Njeh stracę! Poł talara, a ksążka je tvoja! — Jak jo choł žëdovji płacëc, Mjichoł mje wuchveceł za rękov i rzekł :

— Tec njemdzesz placeł bez targu. Njehże cë jesz co wopuscì. — Takò zveczajno ksążka! —

A žid na to :

— Co Mjichoł movji! Zveczajno ksążka? Aj Vaj! Njimô wona zloti wopravë, chocebe i na dijamańtovą zasługivala. Bo kjejbe taką mjala, tobe sę ludze zaru doznelë, co wona je vorta i be mje wopedlë i wobrabovelë, jakbem skorb jakji mjoł v mjechu. Ale że to jimu, Remusovji, chturen mje navroceł wod mokri wodë, spuszezę jesz trojoka: Njeh pamjëtò žeda Gabë! —

Zdoł mje szestnosce detków z mojigo talara a jo vzał ksążkę. Tej jem vjidzoł, jak Marce sę polełë woczë do ni stažkji. Dodol jem tej žedovji jesz resztę moję bez detka im kupjił nę stažkę dlo Martë.

Wodemje wona ję vdžęczno wodebrała, a jo rzekł :

— Vez, Marto, wodemje na znak podžękji za to, že sta va dvoje z tatkiem mje nę brozdę na głovje vëlekovala, chterną mje Golijat vëvorol. —

Na to Marta :

— Bog cë zaplac, Remus! Jakji të jes wuvožni! —

Morcin, chternigom przed lati pozvoł Abzalonom, poprovdze so kupjił grzebjiszk. A pozdnij won sę z Marcijannë vëszcerzoł, že njibe žeda zatrzymała, jak ju vszes-cë poszlë, abe wod njego kupjic svoję planetę z nim vdovcem, chturen mjoł po nję przinsec. Ale ta planeta beła gvesno podrobjonô, bo mjinął popjelic i przednovk, a vdove žoden njepřeszedł. Ale jo so wuvožoł, že le som Pon Bog vje, co sę stanje jutro i zanjevjitro, za rok i za dva. A kjej Won komu přëchodni czas wobjavji z laskji, tej gvesno nje na to, žebe to žid v mjechu noseł i za pjenjędze przedovoł.

Moja ksążka mje sę barzo vjidzala i njimogł jem sę doždac czetanju. A pjerszò to beła ksążka, chternąm wod czasov nowukji Vjarë Svjeti mjoł v rëku. Na pjerszi karce czetoł jem nadpjis: Genovefa. A žid mje vëložel, že to přezvjisko nobožni i snoži kšęznjiczkji, chterną ji naženi njedovjinnje vënekol v pałacu przez wobmovę ludzką.

Tej jo so wudboł, že ję będę czetivoł po roboce vje-czorami.

Žid, njim szedł svoją drogą, přeszedł do mje wodžekovac sę, — jak won movjił. Jo sedzoł pravje v chlevje na mojim łozku. Wokoma Liza i Gniadi žartë svuj wobrok. A won stanął przede mną, jak no jakji krosnję z bojkji, muskoł svoję dlugą brodę i rzekł :

— Remus, ma jesz roz lepszi hańdel zrobjima, ma

dvaji. Tobje njeje pjsané, žebes na pustkovju przë konjach i plugu doždol sę sevi głovë. Tak movji tvoja planeta, v tvojich woczach napjsanô. —

Jesz vjedno mje dzivno, zkąd timu bjednimu człowjekovi takô godka przëszła do głovë. Bo sprovdzeło sę na slovo, co won mje v nen czas v stanji przepovjedzol.

Kjej sę robota skuńczela i v jizbach ludze vjid pozapolilë, tej jo zachodzeł do Mjichałoc. Mjichoł zapoleł svjeczkę na stole i rozklodoł svuj vjelgji pjesnjik. Marta i jo, ma mu pomagala spjevac. Po vëspjevanju Marta zatchła drzozgę smolną v kominku, a jo sodł blisko vjidu i ji czetoleł wopovjesc wo Genovefje. Czetac tom wumjoł, le moja skażonô godka Mjichała pobudzała do smjechu. Tej Marta, choc ji kulavo szło przëdzenjé vätku wopovjescë, — njitka ji sę vstec wurivała, — vzëła czetac a jo ji, vodziszë woczoma po literach, podpovjodoł.

Jakžež to vszetko belo dzivné i pjëkné v ti ksążce! Jakji tam belë ludze dobri i lechi! Vszetko, com tam z Martą przë kominku czetoleł, stojało mje przed woczoma, jakbem na to patrzeł z bliska. A ceszeło mje, że na najim pustkovju rovnak takjich zlich ludzi njebeło, jak v wopovjescë. Žoden człowjek z naszich njebełbe bjedni Genovefje tile wutropjenju i bjedë spravjil. Ten pjerszi roz czetala sma, jaž dregô i trzecô drzozga v kominku sę spoletë, a Mjichoł z głovą, spartą na ręcë, przë stole na svojim grebim spjevniku wusnął. A jak won ju mocko chrapjec začał, tej Marta zamkla ksążkę i rzekła:

— Tero ju czas spac! —

Ale mje sę njijak njechealo woprzestac v sluchanju. A jak jem pozdrzol po scanach, tej vszetkji Svjęci ze scannë przësluchivalë sę przigodom i kuńcovimu dobëcu cnotlevi Genovefë.

Podnjost jem sę z lavë i rzekl do Martë:

— Žid, choc njevjerni, pevno łgac, njelgoł. A jo njezdjevuję sę krolovji, że vjeczor kole vjeczora czetac muszi z ti ksążkji. Bo jo be mogli z nji czetac przez całą noc. —

— Marta na to wodrzekła:

— Vjera žid jednak łgoł. Bo jo jem wudbë, że takô krolovô mô tile kratochvjilë i zobavë ze strojami i tuńcami, że vjeczoram i takjich ksążk njeczetô, jak ma bjedni ludze. —

Ale jo wobstoł przë svojim. Bom so wuvozol, że jak wona zchovje korunę i berło v szufladę, tej je le człowjekjem, jak ma drudzë. Ko jednę le duszę Pon Bog na poczätku svjata prawojcovji Jadomovji doł v raj. A vszeskjich stvorzeł na jedno modło. . . . Takji vjarë jo beł v nen czas. —

VII.

Jak Remusovji sę svjat wodmjenjił i jak
won doł svuj złoti mjecz vjelgji panji,
chturnô mu ljubiczka zadała.

Wob Svjęta jaż do Trzech Kroli czetałasma ksażkę wo
Genovelje. Tej wona sę skuńczela. Potim jo ję czetol
som, a to vjeczorami v mojim lożku v stanji, z jedni
stroně Lizę i Gnjadigo, z dregji zeloně wokjenko, przez
chterne svjecel kseżec z njeba. Svjeczkęm so wuproseł wod
Marcijanně, a czetol jem mojim konjom glosno, bo wone
sę z moji godkji njesmjałě.

Tak jem przeczetol ję roz i drugi i kjile razi, jażem
ję wumjoł bezmała na pamjęc. Tej jo wuzdrzoł v kseżec-
covim vjidze, chturen parminjami zelonimi szedł gorą mo-
jigo lożka, jak na javje vszetko, co ksażka povjodała:
Genovefę cerplivą z malim Boleslavem i lanją. A wona
movjila do mje :

— Vejle, Remus! Dziso tē spjisz pod pjerzeną v ce-
plim norciku, a na dvorze vjater smjotě nekô i mroz tnje
jak rozgami. Ale boczě, przinǳe czas, że, jak jo, v le-
stach lasu nocovoł będziesz, a mjemi zvjerz dzekji będze

tvojem towarzyszem. — Piękno była ta święta kobieta, jak-
by wędzła dopiero z wobrazu. A ja jej wdrzełam:

— Njech się tak stanje! —

Na Matkę Boską Gromniczną skovronkji jeźle spjevac,
a ma zaczęła worac v polu. Mjehoł prorokovoł, że zema
będze krotkô, bo łońskjigo roku vrzose kvjiltle barzo gorą
łodęg. I mjoł provdę. Na Strumjanną ju słonuszko się
rozgrzało jak latem, le v Bonifacjigo chvecelle kask sevi
mroze.

Jo ju tero woroł plugjem v polu, bom na gburskijm
chlebbe wuroł v kosce vesoko, a moc czuł jem v sobje,
jak dorosli chłop. Do bedła gbur so najął novigo knopa.
Ale lozka mojigo pod zelonim wokjenkjem jo mu njewu-
stapjil, bom njecheoł. Tak mu delę spac v chlevje kole
króv.

Mjinał post i nadeszle Jastrë. Minelë Jastrë a kanę-
le Zeloné Svjatkji.

V njedzele i svjeta, kjej Marcijanna wostała doma,
tej i jo wostac muszoł, bo wona się tero sama bojala. Ale
Marta mje povjedzala, że wona vjedno się jesz spodzevala
nigo vdoveca, co ji go žid z planetë przepovjedzoł jesz
przed popjelem, a bojala się, żebe ji sami njenaszeli.

V pierszą njedzele po Svjatkach to beło, jak to mje
chvecelo. Vdarzę sobje vszetko jak dzis, bo co bolem abo
i szezescim moko navjedzi duszę, to sobje człovjek przë-
boezò dlugo, a njezaboczi czasami jaž do smjereë.

Do mje v ten dzień vjedno njico godało: Bjej na zom-
kovjisko! —

Ale jo się strzimoł, bom vjedzoł, że muj czorni gronk
i zloti mjecz: dobrze są zehovani pod korunovaną jarzębjiną.
Przë wobjedze bełasna doma le dvoje z Marcijanną. Słuń-
ce svjecelo przez wokno na podłogę, na łavę przë komin-
ku i na lica starigo zegara, chturen vjedno jesz polikoł
czas i njewustovoł anji dnja anji godzenë. Ale dziso mje
się zdovalo, jakbe won przë koźdim polknjecu movjil:

— Bjej, ju czas! Bjej, ju czas! —

Tak jo na njego zdzevjoni zdrzoł, a won mjoł vzor
jinszi, njiz zvezajnje: Patrzel na mje woczoma takjimi,
jak na mje zdrzalë przed lati krolevskji kołpje pod zom-
kovjiskjem v lese.

— Volô Boskô! — wuvozoł jem sobje. — Jak mô bëc,
tak pude! —

Tak jo po wobjedze wudovoł, jakbe mje grzeszk tro-
pjil, i zaszedł jem do stanji njibe spac. Ale jo tam le za-
drzoł do konji i vrzuceł jim wobroku, a tej vzał jem się

v drogę: Noprzod do studnji Jozvovi, ztąd na jarzębjinę pod lasem, a tej v las ku zomkovjisku.

V lese tež svjęćeła sę njedzela. Słonuszko maloła ceplę plachce na zemji. Ptoszkji cecho sedzałë v lestach, a drzeva stajałë postavnje i statecznje, jakbe słucałë Mszë Svjęti, chterna chdzes v głębjji lasu wodprovjoł dlo njich duch dobri. To tež daleko czuc belo granjé rzekji, chterna jesz mjała dużą robotę, żebe zimkové wodë splavjic jak norechlij do jezora. A jo po tim lese szedł nobożno jak v koscele, jażem stanął na brzegu rzekji. Tam jo scignął botë i przeszedł brodem. Tej zaczął jem pomału spjinac sę po przidkji wurzmje zomkovjiska do moji jarzębjinë. Botëm wostavjił przë rzece.

Pod jarzębjiną jo sodł i jał przemisziac, zdrzacë z gorë na rzekę. Kjileż to ju löt bjeżało tą wodą v svjat, jak jo tu wuzdrzoł kolpje krolevjonkji i nalozł czorni gronk i złoti mjećz! Jak srodzem wodpokutovoł, a muj pjes Gnjota ze mną, za nę vipravę na zomkovjisko! Jak jem vjidzoł pod korunovaną jarzębjiną krolevjonkę i trzë wukozkji, chterne bronjilë ji zomku: Strach i Trud i Njevorto! Przëboczol jem sobje jesz dobrze vszeskji słowa krolevjonkji i moją naprocem nji małose i żorotnose.

Hej! Żebe to belo dzis! Bom moeni tero i duzi. Dziso bem przenjosł krolevjonkę przez wodę i dobelbem na wonich straszedłach i bem posadzeł krolevjonkę na zło-tim tronje.

Ale ceszô włodała vkoł, le dołem grała przez las rze-ka. A jo zdrzoł wodą vdoł i wodą v gorę, ale njiżodne kolpje njeprzëplinęłë, be patrzëc na mje dzivnimi woczoma i mje zvjustovac, chdze sę podzałë vjidzadła dzecinnich löt.

Tej jaż mje sę czążko zrobjito, jak na placz. Ale jo sę njepoddol i sobjem pomeszłol:

— Dživné to tu jednak mjescé, chdze takji mesle głowę nachodzą, jak karno vędrovnich skorców woblecı samotną jarzębjinę v polu. Njedziv, że ludze tądka jisc sę boją. —

Tak przemiszlajacë jo czuł, jak mje njico zemnigo corneło po karku, jistnje jak Gnjota, muj dovní tovarzesz v posanju. (Tero won ju v novim pasturku mjoł pana.) Tak jo sę wobrocę i vjidzë vjelgjigo psa, jak go strzelcë na gonjivę zabjerają ze sobą. Pjes szturk zdrzoł na mje, tej vëvjijajacë tepą, wodlecoł. Wuwożom sobje: Zkądbe sę tu dalek wode vsë vzał takji belni pjes? Tak jem vstoł i podszedł na gorę.

Ale tam na mje cos ždało tak njespodzevanigo, że jesz

dzis ceplim varem krev mje do serca nabjegô, i njevjem, cze to muj Anjoł Strož mje tam naprovadzeł, cze teź zło pokusa jakô, co ludzom zgrezotę njese i wutropjenjé.

Bo kjej jem stanął v gorze na zomkovjisku, tej stojala przedemną tak krotko, žem ję dotehnać mogł ręką, wona, moja krolevjonka z pod korunovani jaržebjině, pjěknô jak zavjitrznô njedzela, postavnô jak Svjetô ve vołtorzu. A wona zdrzała na mje woczoma, jakbe mje chcała dac zgadnać zgodkę taką, že kjejbem ję zgodł, to dosta-pjilbem szczescu, jakjigo bem strzimac njepotratił.

Tak jo na nję zdrzoł całą chvjilę, njevjedzacě, co wuczenjic. Jažem kureszce klał na kolana i głovą przed ji nogoma wuderzeł wo zemję, tej podnjost woczě i rzekł:

— Krolevjonko moja, v dзецinnjch latach na javje vjidzanô: Czimuže tvoje kolpje mje njepovjedzałě, že tu mom bjec, be tobje wołjarovac službę moję. Vez, rozkazuj mje, njevolnjikovji tvojimu. Žadej mojigo žěcu, žadej wostatni kropļě krevji: Vszetkoc dom! Kož mje dobivac na straszedłach, co tvojigo zomku strzegą! Kož mje gasěc słuńce i gvjozdě na njebye! Kož abem cě scignął z chmur bjičze pporunovi i doł v tvoję rączkę bjolą na zobovkę i žort. Na vszestko sę vožec będę. Krev, žecé moje tobje dom i zbavjenjé duszě. —

Tak jo bluznił v wosamětanju serca. Ale Pon Bog spravjedlevi wukoroł mje tak cęžko, žem małovjele njevězbeł žěcu i zbavjenju.

Jak jem skuńczeł z movjenjim, tej krolevjonka rzekła:

— Vstanji! —

Tak jo vstoł i na nję patrzeł, jak na cud jakji: takô wona pjěknô beła!

A mjenjila mje sę v woczach, tak, že roz vězdrzała na krolevjonkę z pod korunovani jaržebjině, to znovu na cnotlevą Genovefę, to na cudovną zjavę z cuzigo kraju. Krom tego szło z ji woczju njico na mje jak czarě, jak womona i wobvjijało mje njibe chmurą przezdrzevą i wunoszało nad zemją.

Ale wona na mje zdrzacô, wusmjehata sę i rzekła:

— Njic cebje njerozumjem! —

Na to mje v sercu zakłoło, bem przěboczeł sobje, jaką mom skažoną godkę, chterną le ludze na najim pustkovju rozumjeją. Ale przěszło mje do głově:

— Tec wona je krolevjonką tego zomkovjiska. Wodej ji czorni gronk i zloti mjecz! —

Tak jo ji doł znak ręką, žebe ždała i pobjegł jem pod korunovaną jaržebjinę. Tam jo chiže vęgrzeboł z pod

korzenji i vědobeł, co podług moji wudbë ji noleżało. Tej jem znovu do nji przëstãpił, wukłãkł i rzekł :

— Krolewjonko nad vszeskji pjëknoſce pjëknô, panji bjołich kołpji i zomkovjiska tego ! Vez wod slugji tvojigo, co tobje së noleži ! —

Wona vezdrzała na mje i rzekła :

— Dej mjecz ! A gronk pochovej nazod v zemji, bo to je truma z prochami starszich naszich. —

Tak jo ji woddôł złoti mjecz.

Peszni pjes kole nji kanał, a wona dała mje rëkã znak na woddzëkovnjë i pomału znjikła v chojnach. Vjidzoł jem jesz przez chvjilë ji bjołã suknjã przez drzewa, jak wonge bjołi pjora kołpji, i stojôł jem cecho, jak stolp soli, v chturen së zamjenjila żona Lota. Tej jem podł, jak dłuſgji, na zemjã i zaczął całovac tã dzarnã, po chtërnji ji nożkji stãpałë.

Njevdarzë sobje. jak dłuſgom tam leżôł, njevdarzë sobje, jak jem przeszedł przez brod i bor. To le jesz vjem, że vëszedszë z boru na nasze znané pustkovskji pola, njevjedzoł jem razu, cze jem doma, cze nje. Bo svjat mje së wodmjenjil v woczach. Poznoł jem kureszce jarzëbjinë po ti stronje lasu, poznoł jem trzë chojnë przë studnji. Szedł jem noprzod na ne chojnë, jak zbłãdzoni człowjek, co drogji do dom szukô. Tam jo sodł i patrzel na jezoro i na dim, co z komina gburskji chatë szedł v gorë i na komin, co ze za gorë vëzeroł, jakbe së chcôł ze mnã zabovjac v zchovanigo. Ale to vszetko jinaczij vëzdrzało, njiže jesz dzis przed połnjim. — Cze te drzewjãta njedzelné przëwobleklë ruchna ? Cze ten dim szedł modrzejszi pod njebo ? Cze jezoro së szkleło milionami dijamańtów ? Cze njebo novã krosã pomalovoł Pon Bog vszechmocni i novë gnoł po njim chmurkji bjołë ? Cze bor, vjëkszigo vřãvszë dëchu, novã groł spjevã ? Njevjem, jak to së stało, ale całë moje žëcé na pustkovju chiżim krokjem jëło jisc korovodem vedle mje. Przëboczel mje së zomk bjołi i krolewjonka, com jich vjidzoł przed nachodzącã burzã, — studnjô pod trzema chojnami, chdze jo vjidzoł bracu przedajãcich Jozva do Egiptu, — pjec Nabuchodonozorovi, — Straszk, co v zlim dnju po woborze gonjil, — Golijat, com na njim dobeł, zvalivszë go z konja puszczočkã Davidovã, — i sklep tajemni za gorã, chdze mje skrelë przed njeprziocelami. Ale to vszetko mje së tero vëdovało takji małë a tak dalekji, jakbe sto lôt minëło wod tego času. Smutk mje seiskoł serce a v tim jistnim času wucechë i vjesoľoscë ve mje belo tile, że

spjevac mje se chcąo i zrobjic co takjigo, czego jesz svjat njevjidzoł.

Kkej jem v takjim meszlenju zaszedł na woborę, Marcijanna szła pravje z bamboruszkjem wod studnji. Vězdrzała wona mje takô maľo i źorotnô, jakbe se zestarzała wo caľi vjek ludzkji i jakbem ji dlugji czas njevjidzoł. A wona se zatrzymała i rzekła, zdrząc na mje :

— A tē se njevstidzisz, Remus, v taką svjētą nje-dzielę boso chodzēc ? —

Tak jo vjidzoł, że mom bosé nogji. Przēboczeł jem sobje tero, że moje skorznje wostałē na zomkovjisku przē rzece. V pjeń jem wo njich mjoł zabetē.

— Njewodrzekł jem njick, le nocą, kkej vszescē spelē, podnjosł jem se z moji ležē, — bo i tak mje spac nje-dało, — i szedł jem po moje botē do zomkovjiska, chdzem je nalozł, jak jem je wostavjil: na brzegu rzekji. —

Wod ti njedzeli njimjoł jem źodnigo wubetku, le vjed-no mje szła mesłō do głovē :

— A kjede tē znovu wuzdrzisz svoję krolevjonkę ? —

Przē wobjedze i przē vjeczerzi Marcijanna se dze-vovała :

— Choba, Remus, njezachorujesz, bo jesz tak maľo jak kot. —

Na to rzekł Mjichoł :

— To będą takji mankolije. Dovni ludze v takjim razu zavotēłē krevavnjika, chturen wodpusceł krevji za talerz. Ale może to i bez tego mjinje. —

Caľi tidzen jo so wobjecivoł :

— V njedzelę prosto wod kozanju pudzesz na zomkovjisko. Może wona tam będze ! —

Jak przēsła njedzela, tej jo z Martą szedł do Lipna do koscoła. Pon i panji jachelē vasąžkjem, Morcin povozeł, a Marcijanna sedzała kol njego. Jak źesma zaszła przed koscoł, tej nom chvjilkę źdac beło na smętorzu, bo pravje pjerszō Mszō Svjētō dobjęła i ludze vėchodzilē z koscoła. V tim mje v serce pchnęło, jakbe rozpolonim źelazem: Wona, — moja krolevjonka, — vėchodzēła z koscoła. Pjėknô beła jak Anjoł Boži. Wokoma ji szedł peszni pon młodi. Z tim wona mjała rozmovę. Ale na mje wona anji njevezdrzała. Jo jednak tak zblodł na tvarzē, że Marta se pitała :

— Remus, je cē zle ?

— Nje, Marto, zle mje njeje. Ale v ti chvjilē przechodzēła tu moja krolevjonka z zaklętigo zomku. Jo ję vjidzoł. —

— V Jimję Wojca i Sena . . . ! — Co tã godosz ? —
Martã sę przeżegnała. — To beła gvesno pokusa. —

— Żeli to pokusa, Marto, to jo przez nję stracę duszë i zbavjenjé ! —

Tej wona mje chiże veignęła do koscoła i kosała sę przeżegnać svjęconã wodã, cobe mje mjineło.

Ale na to i svjęconô woda njepomogła.

Jesz ksãdz z kozalnjićë njerozpoczãł zdrovask, ju jo drogã v las, wostavjivszë Martę samã, bjegoł do brodu v lese.

Tam jo sodł na novoższym molu i zdrzoł na szterë stronë svjata, ponad czubë chujczk i wolszk, cze krolevjonka moja njejidze. Nastavjil jem wuszë, żebe czuc nocechsze stãpanjé ji krokóv po lestach i mechu. Ale czul jem le granjé rzekji v dole i notę vjatra gorã. Po dlugjich godzenach ždanju słuńce, jakbë to beł dzeń jak jinszi, zchodzelo svojim porzãdkjem z njeba, a jo so mesloł :

— Tero ju naszi będã doma a cebje njima ! —

Ju rzeka i bor do mje z dołu sejalë zemnjicã, jaż mje gruždzeło, a vjedno szor groł gorã nad drzewjëtami :

— Njima ji, njima ! —

Jak dużo kula wognjovô słuńce jeło sę wukrivac za lasem a v jego wognju zaszkleł sę dalekji krziż na zvonjicë Lipjińskji. Cenjô sę skreła v las a z dołu rzeka mje spjewała :

— Njima krolevjonkji, njima ! —

Ale jo ždoł, jaż szarô noc kanęta ku mje bliżij a bliżij. Ale jak ju zakreła vszetko svojim płoszczem czornim tak, że anji czebkóv anji vjetev drzewjät woko moje njerozeznovało, tej mje zaczęta trzãse wogroszka, a jo nabroł vjarë :

— Dzis wona ju njeprińdze ! —

I tej szedł jem vdoł.

Po rzece tańcovałë jakjis wukozkji, chternih sztołtë jo vjidzoł barzo verazno. Ale szłë cëcho po wodze, jakbe rzeka beła pokretô lodem szklestim. V lese sedzała ceszô, ale gorã szła vjedno ta sama nota :

— Njima ji, njima ! —

Zavadzeł jem v kjerz, jaż ptoszk v njim zataconi, zaczął vadzëc. Rzekł jem :

— Tec jo cë njick njezrobje. Będzë cecho i spji ! —

Jak jem szedł przez łãkë, chdze stojałë malé plutë wodë, tej naszedł jem sarnę. Njewucekała wona, le

zdržala na mje. A belá tak krotko, žem vjidzoł ji woczě, a z njich takji szło do mje pitanjě:

— Cuž wonji cě zrobnjilě, bjedni chlopku? —

Na to mje sě tak czažko na sercu zrobnjilo, žem mesloł wumrzec. Ale jo vszeskji selě vzał do gromadě i szedł wostrzij, bom vjedzoł, že kkejbem legł, tobe jakô z tich womon lasovich pevno mje wusmjercela.

Za lasem mje puscelo, kkej jem wuzdrzoł trzě chojně. Ale na vjeczerzã jo njeszedł, le prosto legł v ložku. Tam jo so pjerzeně vetchnoł v gębę, žebe njekrzikac glosno, cobe sě naszi njezbjeglě. Ale trzěsk mje vzał i takji zib, že ložko ze mnã degotało, jak ne lestě na wolszce. Jaž Liza sě dzevovała i jeła mje chuchac na głowę. Bo to bidlę mjało rozum ludzkji i mu belo žol, že tak barzo cerpjec muszë.

Porene belo mje lepjjj. Do wobjadu seki jem vjike, a tak zapalczewjem sekl, že moklezna na mje vēstãpjila. Ale krom tego na polnjě njimogł jem njick do gębě vzać.

— Cud Boskji! — dzevovała sě Marcijanna. — Cuž v tego knopa vlazło? Rzeczě že, Remus, co cě je? —

— Njic mje njeje, le jese njimogę! —

Na to wuvožoł Mjichoł:

— To je barzo zle! Želi to do jutra njepopusci, to trzeba pošlac po krevavnjika. —

Ale po wobjedze jo znowu szedł do robotě, bo przě procě mje to wosamantanjě kãsk popuscivało. Ale na vjeczerzã jo znowu jodł tile, co vrobil.

Ve strzodę postelě do vsě do krevavnjika. Ten mje podvjazoł remję tak, že serdecznô žela vēstãpjila, jak modri povrozk. V tę won zacał puszczadłem a czornô krev začęła strzikac. Věpuscel mje krevji za spori talerz, tej zavjazoł i kozoł legnac.

Vzëła mje slabota, žem sě zmokł i wusnał, jak kam. Kkej jem wodeckł, zeloni vjid wod mjesãdza szedł przez wokno nad moję ležã, a ve vjidze mjenjila sě wuroda moji krolevjonkji. Tak jem sobjě wudboł:

— V njedzełę pudzesz źdac na nję! — Po tim postanovjenju wusnał jem i społ jaž do zavjitrza.

Kkej jem przě vjeczerzi ledvo ležkę womoczel v zupje, Marcijanna na svuj sposob začęła sě jiscëc:

— Bože kochani! Co za wutropjeně z tím knopem! Njevěchovivalamže go podług nolepszij vjarě? Varzãchevke stłuklam na njim, trampk skjidlam! Cze mje, Bože, korzesz, že njevzëlam mjeteloka abo grulkji? — Remus, knapsko bjedné, rzeczěže, cobeš rod jodł, a jo cě to przě-

njesę i wugotuję, choebem mjala jise po to do Lęborga abo do Gduńska. —

Ale mje na przëboczenjé trampka i varzàchevkji smjeszno sę zrobjiło tim barzjij, zem zdrzoł na povjeszoni przë komjinje trampk z paplë vërznjëti przez Mjichała, chturen trzimoł mol po nim skjidłim na moji głovje. Tej takji sło-va procem moji voli przëszlë mje na jëzek :

— Trampk njepomogł anji varzàchevka, to i mjete- loka z grulką Marcijanna vzevô darmo. Ale vezce mje sekjerą v leb, to wod razu będze dobrze. —

Na takji povjedzenjé Marcijanna zbladła i sę przeže- gnała. Tej dlugo na mjë zdrzała, jaż kureszce ji sę v wo- czach zaszkłoło i rzekła cechim głosem :

— Bjedni ! Të jes poprovdze chori, bobes tak ezeżko njebluznjił. Choba som Pon Bog cë pomoże, bo jo głupô dzevczina njedom radë. —

A jo anji njejodł anji njepjił, le njimogł jem dożdae njedzeli.

Nadeszła wona njedzela komudnô i vjichrovatô. Chvjilami parzeł deszcz, chvjilami słonko vëvevalo na svjat stru- minje vjidu i cepła. Vjater nom zastãpił drogę, kjej jesma z Martą szła ku Lipnu. Ale jo njewuvożoł na njie, le gnoł vprost, jaż Marta mje proseła, bem sfolgovoł. Tak to mje cignęło !

Ledvje ksãdz „amen,, vërzekł, jo ju vëmknał sę, jak chart, i gnał na dravoka na zomkovjisko. V lese vjater njimjoł przistëpu ; to też le ezubami drzewjãt gorzlivje szamotoł. Ale kjej jem sę vdzarł na zomkovjiska zberk, zervoł mje klobuk z głovë i z njim jachoł veżij drzëv.

Jo na to njewuvożoł, le sodł na dzarnje i pozvołel vjatrovji szamotoac sę za vlosë, czekajęcë, jaż przjindze mo- ja krolevjonka.

Jak jo tam sedzoł, przëszedł mje na woczë zegar nasz v czeladni, chturen tam, jak dlugom so vdarzëc mogł, polikoł godzenë. Vjidzoł jem lica jego, jakbe krotko przed sobã, i jakbe mądrimí woczoma na mje zdrzãcë, godoł vstee :

— Njejidze ! Njejidze ! Njejidze ! —

Ale vjater zaveł gorã vjelgjim głosem :

— Njeprzjindze njigde ! —

Na to mje sę tak na sercu zebralo, zem zakreł wo- czë rëkoma, zgjał sę v pałãg i rozplakoł bez kuńca. Ser- ce mje postãpiło pod gardło na wutchnjęcë a vszetkji czlonkji ve mje sę zatrzesłë, jakbem sę mjoł rozleccc na kavałkji.

Długo to mje tak męczyło, jażem wuczuł na głovje mjętką rękę po włosach mje gładzącą. Navetk njewobzerajacë sę, vjedzoł jo v ti chvjilë :

— To nje wona, to Marta ! —

Tak jem, vstidzacë sę zazdrzec ji v woczë, sę pitoł :

— Jakżes tã mje tu nalazła, Marto ? —

Ale wona na to pitanjé njick njewodrzekła, le głoskała mje głovę i povjedala :

— Jo vjem, Remus, co cę boli ! —

— Kjej vjesz, Marto, to zmjijuj sę i dej pomocë, bo jo som so njedom radë. —

V tim vjater tak mocko chvecel v drzeva, że trzosc sę zrobijł i z vesokji chujkji vjetev wodłomjonô zlecała przed nami vdoł. A Marta wobjema rękoma mje chvecela za remję i przëlęła do mje wod wurzasu. Tej zaczęła mje, gębą przë mojim wuchu, szeptac :

— Poj zład precz ! Poj do dom, bo tu njedobrze ! Njedarmo ludze wunjikają tego zomkovjiszcza. Mje tu tak straszno ! Poj do dom ! —

A kjej jo sę njeruszeł, tej wona zнову :

— Ach, z jakim strachem jo bjegła przez ten las ! Vjedno mje sę zdovało, że njico vëstapji i mje vtel głovę skrąci. Ale cos jinszigo mje gnało i godało do wucha : Tam won sedzi i czekô. Tak bjegłam. Bjedni ! Nadarmo zdajesz, bo wona njepriündze njigde ! —

— Jak możesz vjedzec, Marto ? —

— Vjem vszetko, bom ję poznała zaru pjerzigo razu przed koscołem. Le sę njeprzëznałam. To njeje krolevjonka ze zaklëtego zomku, ale vjelgô panji, chturna na naju bjednich ludzi njepatrzi. —

— A jednak vzëła złoti mjecz z moji rękji. —

— Kjej vzëła tvuj złoti mjecz, tim gorżij. Vzëła cę duszë a wo tobje zaboczëła. —

— Jak tã mje męczisz, Marto ! —

— Bog z tobą, Remus ! Krev bem serdeczną za cę dała. Tero vjesz ! Nje jo cę mączę, le wona cę zadała woczoma lubjiczka, a to je nogorszë vosamantanjé. Na to bodej njima lekóv, le v zmiłovanju Boskjim. —

Tej wobjema rękoma wobłapjila moję szeję i zaczęła sę trzase wod płaczu.

A jak sę vëptakala, tej movjila szeptem :

— Dovjedz sę vszestkjigo, tã bjedni ! Bo to ju na jedno. V czvortk wona będze zdovanô v Lipińskjim koscele z nim pesznim panem, co z nią stojoł przed koscołem v nę njedzele. —

Ji słowa mje wuderzetě, jakbe wobuchem v głowę. Vszeszto: rzeka i drzewa i gora, zaczęto sę ze mną wobracac wkoł, jaż wutonęto w cemni chmurze. Njevjem, jak długom leżoł njesvjadomi v ti chmurze, ale jak jem wodemknał, Marta sciskała moje spjikji zemnimi, jak lod, rękoma i wołała moje jimję. Jak vjidzała, żem wodemknał woczě, tej przez łzě wusmjecha sę do mje i wołała:

— Bogu chwała! Bogu chwała! — Vez sełě do gromadě, Remusku, i poj do dom! Bo jinacizij tu jesz nama wobuma będze smjerc. Jidze noc! —

Ale to jesz całi szturk bavjiło, njimem poczuł swoje członkji i przěboczł sobje, cō beło. Ale czuł jem sę stabi bardzo.

— Vez, Marto i mje pomoż na nogji! — rzekł jem. — Bo jo som vjidzę, że tu co njedobrigo kusi ludzi. Njehle stanę na nogach, to jo so dom radę. —

I pomogła mje Marta na nogji, jak przed lati, kjej mje gbur tak mocko zbjił za to, żem wodbjegł wod dobetku.

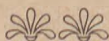
Z początku kolana mje sę gjętě, kjej jem zchodzeł z gorě do rzekji. Ale Marta mje mocko podparta. Nad rzeką jo ju przěszedł do sebje. Tej jo sođł, be zblec botě i vjidzoł, że Marta to samo robjiła. Tak jo sę doznał, że wona njedovjerzała, abem ję mogł dziso przenjese przez wodę i jem rzekł:

— Njezeblekej Marto, botóv, bo jo cę przez rzekę przenjese! —

I ju mje całō moc sę vroceła. Tede jem vzał skorźnje v lewą rękę a pravą podjął jem dzevceę, choc wono sę bronjiło. Ale kjej vjidzało, że ju jidę v rzekę, tej sę mocko chvecoło moji szeji i przěcesnęto do mnje, żem jęgo bjiłacé serce czuł przě pjersě. Ji skarnjō przělgła do moji skarnji, jak pjora gołabka. I tak dzivno mje sę zrobjiło, żem so rzekł:

— Poprovdze to tu mol, chternigo ludzom wunjikac trzeba! —

Na brzegu jo ję postavjił na nogji. Ale wona mojigo reminja njepusceła, bo sę mocko bojała, choc v lese njizodné zemjice njeblądzełě i daleko vjidzec beło v szarim polvjidze. Ale mje ten las dziso sę vėdovoł jak jizba, z chterni ludze wuszłě, strachem vėnekani, wokna i dvjerze wostavjivszě wodemklě. Vjater som jeden gospodarzi vestrzod statkóv i scan.

X.

Jak Remusova krolevjonka beła zdovanô
i jak svjat dlo njego vëzbeł vszelką vortosc.

Na mojim łožku pod zelonim wokjenkjem wusnac mje
njedało, le vjedno mje kasała, naksztolt nopartigo gze-
ła, meslô!

— V czvortk wona będze zdovanô! —

To tede ju tak bęc mjało, że pon rzekł do Morcena:

— V czvortk pojdziesz do młina! —

A mlin stojoł v Lipnje. Tak jo vzał Morcena za
stodołę i rzekł do njego:

— Morcenje! V czvortk tē mosz jachac do młina.
Vëmovji sę i poslij mje. Jô cę sę wodstuzę, czim będe
mogł. —

Morcin na to sę chvjilkę namiszłoł, tej rzekł:

— Jo cę wuczinję do voli, ale musiszz mje pjervij
wodpovjedzec na dva słowa. —

— Gadej. Jo cę wodpovjem! —

— Vejle! Mjichałova Marta to snożé dzevczę. A jo
chcołbem sę z nją ženjic. Ale v njedzele va przësza v
gromadze z lasa. Rzczë mje! Jesta va ze sobą zakantra-
ni, cze nje? —

Ale jo sę mocko dzevovoł na takji pomeszlenjé, bo to mje njigde do głově njeprzészło. Ale won mje z taką wuwogą zdrzoł v woczë, że mje sę i kask smjeszno zro-
bjilo. Tak jem wodezvoł :

— Marta je gvesno dobré dzevce, a jo ję kochom jak brat, bo beła mje jak sostra wod dzecka. Żeli wona cę chce, a tē mosz volą brac ję za bjałkę po katolicku : Bog z vami ! Jo njevjidzā żodni przeszkodē. —

Tak won mje doł rękę, że jo pojadę i ma szła nazod. Wob drogę won kask medetovoł i tak povjedzoł :

— Dzivno be też beło, żebes tē, Remus, — vëbocz, ale jo movję jak meszlę, — mjoł sę ji vjęcij vjidzec, nji-
że jo. Njicht njevjinjen, że go Pon Bog stworzeł takjim a nje jinszim. Ale procem mje szekovnjigo chłopa, tē z tvojim koscatim, chudim rusztovanjim vëzdrzisz, jak nje-
przimjerzajac . . . —

Njedokuńczeł Morein, bo mje njechcoł wobrazęc. Ale jo beł ti jistni wudbë, co won i jem rzekł :

— To sę vje, Morcenje. Tē chłop, jak pupa, a jo, jak ploszedło v kapusce. Tej njebjierzë so do głově njick i żenji sę z Martą. Bo ze mną, to wona pevno le z lito-
scë wobchodzi sę tak dobrze. —

Czvortk vëszedł ze zavjitrznā rzozą, jak njedzela. Pelfo beło na woborze słuńca. Bedło sę kleszczelo z chle-
vóv na pażęc, a kurë sę wugonjałë za bączkami. Jezoro szkło sę, jak wobsepani ževimi skrami. Konje porskałë,
kjej jem zakłodoł je do voza.

Marta szła z bamboruszkjem do jezora i przëstaneła kol mje. A jo njimjoł wodvogji, patrzëc ji v woczë, le wodvroconi plecoma, zakłodoł jem postronkji za worczikji. Ale wona żdała, jażem sę wobroceł, zazdrzała mje smutno v woczë i rzekła :

— Remus ! Komor leci za vjidem, jaż sę spoli ! —

— Znadz takô volô Boskô ! — wodrzekł jem i vsu-
nał na woz, be vzac drogę na Lipno.

Do łav na rzece jo jachoł stępjā. Potim zagarnał mje las, jakbe svojim czeżorem njechcoł mje puscęc dali. Ale jo strzeleł z batoga i jał gnac. A kjej jem vëtirzeł z lasa, tej njeolgovovoł jem, z czego sę sę pevno dzevovałë i Liza i Gnjadi, bo to njeje gburskji sposob. Ale jo ne-
koł na złomanjé karku, bom sę bojoł njezmudzęc zdova-
nju. Ludze na polu stovelë wod robotë i zdrzelë za nami, movjacë do sebje :

— Chtuż to tak nekô po drodze v chmurze kurzu ? Abo spjeszi do konajacigo, abo go co wosamętało. —

Pevno mje njico wosamętało. Bom njefolgovoł, jaž pod gorą, chdze przidkô droga przede vsą jidze v gorę. Tam Liza i Gnjadi woboje łbami trzęsłë ze zdzevovanju, wuvożającë sobje :

— Cze naszigo Remusa przmjel kaseł, cze mu gzeli wob wuszë bręczi, cze też sę wupjił, jak to chdzeroz parobcë robją ? —

Ale jo rzekł :

— Wukaseło mje njico do żevigo, bręczi mje wob wuszë, jem pijjani, chocem v žëcu kroplë gorzołkji njepijił. Dravujta, konjikji, dravujta !

Bo Remus vëzbeł wubetk i mjarę. —

Ale pod gorą, chcąc njechcąc, jo muszoł konjom dac folgę, bo voz zarzinał v pjosku głębokji kołoveža. Wob ten czas nademną vesoko podliccoł skovronk, spjevajáci godzinkji. A jo so przëboczeł spjevę, chterną chdzeroz Marta spjevała :

— Hej, tã ptoszku skovroneczku, vesoko lotosz :

Povjedzže mje novjineczkę, chdze sę wobrocosz ? —

A skovronk wodezvoł :

— Povjem jo cë novjineczkę, ale njesrogą :

Bo ju z tvoją nomjilejszą do szlubu jadą ! —

Vëjachavszë na gorę, wuzdrzoł jem vjes Lipno. Szari, słonjanni dachë i zrëbové scanë zdrzałë ku mje przez korunë vjelgjih lip, wod chternih vjes brała mjono. A mje beło, jakbe do mje volałë :

— Bjej chiže. bo krolevjonkę tvoję zdovaja, a cebje njima ! —

Ve vsë zajachol jem do karczmë, vëprzagł szkapë i doł jim wobrok, bom sobje wudboł mocko, ždac, jaž będze po vszetkjimu. Tej szedł jem do koscoła. Ksądz pravje vëszedł wod vołtorza, a kjile kobjet i dvuch stareszkóv znojma parajilë sę do dom. Le jo som wostoł v koscele. Tak jo vložł v norcik wostatni łavë pod chorem im sę vzał ždac. Całi szturk jo wostoł som, ale njižoden pocerz njeszedł mje z duszë. Le vstec zdrzoł jem na vołtorz vjelgji, v chternim Matka Boskô v złotim płoszczu sę mjenjila. Przed tim vołtorzem ksądz mje przëjał pierszi roz do Svjetich Sakramańtov. Nje tak dovo no temu. Chtuž be mje beł v nen czas povjedzoł, že będe tu dziso v norciku skrëti ždoł? A na co? Abe njeszczescë moje vëpjice do negji, bo moja krolevjonka mô bęc zdovanô.

Zdrzoł jem ku licom Nosvjętszi Matkji ve vołtorzu, jak pjes v woczë pana, ézebe ztąd mje njeprzëszła póccha. Ale czëtoł jem v njich :

— Cerpji, bjedni Remusu, cerpji! Boczë, cuz je tvoje cerpjenjë procem mojigo! —

Podnjost jem woczë na posovę vesoką i belo mje, jakbe ztąd muszało przinse co njespodzevanigo. A żebe te murë tak sę zapadłë! A kjejbë tak pporun strzele! prosto ze słonecznigo njeba i klasnął przed ji nogji v drodze do zdovanju, cobe vzeła to za złą vjeszczbę i przed vołtorzem zavroceła do dom? — A kjejbë tak muj Anjoł Stroż zastąpił ji drogę i rzekł:

— Njerobji tego, bo bjednimu Romusovji serce pęk-nje! —

Takji mesle mje wopodałë jak tonącigo. chternimu rozum movji, że njima retunku, a jednak won szukô woczoma nad zotorem choce szeszmjenja belicë, choce słomë kunjoszka, żebe sę wuchvacëc i vëdobëc wod smjercë. Na posovje vesoko vjisol vizerunk Pana Jezusa na krzizu. Strach mje beło vezdrzec na Zbavjicela, bo mje dusza moja rzekła, że v meslach mojih bluznję. Ale wod wokna szedł grubji parmjiir vjidu ku Njemu, a po tim parminju szlë i woczë moje. I tak muszol jem patrzëc na te skar-nje bladë i krevavé pod drzonovą koruną. I znovu jo wuczol słowa:

— Cerpji, bjedni Remusu, cerpji! Të sobje radë nje-vjesz z tvojim głupim sercem, — spravą, chturna njikogo krom cebje niewobchodzi. Jo cerpjol za milionë ludztva, wo svojim sercu zabivszë. —

Ale moja dusza zakrziknęła:

— Jezus, Marija! Jak jo bjedni czlovjek mom to bolenjë strzimak! —

I załomol jem ręce, że zatrzeszczalë v czlonkach. Ale vulgji mje njeđalo, jaż kjile ludzi z zokresteji vëszedł-szë, vzełë klasc divan kvjacasti przed głovnim vołtorzem i wustavjac vëbjité aksamjëtem krzasła.

A jo dzevjil so srodze, że tak sę maja, jakbe mje njebeło i mojigo vjelgji bolenju. Bez prziczinë gorz mje na njich vzał, że bełbem jich mogł wusmjercëc v ti chvjilë. Alem wopamjetoł sę i scesnął jem wobjema rëkoma spjikji. Tej naszlë mje takji meslë:

— Cuz cę to zdovanjë mô wobchodzëc vjęcij, njiže nich ludzi, co kładą divan dlo ji nóg i krzasła wustovjają dlo bjesadnich gosci? Cuz wona cë krzevô? Roz jedini do cebje przemovjila, roz jedini cë zaszklełë gvjozdë ji woczcu. Chtuż të jes, Remusu, żebes žadoł, abe te gvjozdë cë vjedno svjecelë? — A jednak mje vstec povtorzala no-dzeja: — A może sę co stanje? —

Zaturkotalé voze przed koscolem, a za chwjlilę jęłë vchodzëc snozë panje i peszni panovje. Jo zdrzoł ku njim, jak zvjerz lesni szukajacë ji woczü pełnich cudu. Jaż raptem vszeszka krev mje wuderzëła do serca. . . .

Tam szła wona wokoma czorno wobleczonigo pana, całö bjołö jak anjoł.

Zeloni vjonk korunovoł ji złotą głovkę. Długji a lekji, jak błon chmurë, zavoj plinał ji z głovë jaż do zemji. Woczë mjała spuszczone i anji razu na mje njevezdrzała. Jakżëż tež vjedzec mjała, że tu bjedni Remus ze svoją skażoną godką, pasturk dovnjij a dzis parobk na pustkovju Zobłockjigo, v norciku sedzi i radë so njevje i Bogu bluznji i jego Matce, njevjedzacë, za co na njego przëszło takji skoranjë.

A wona tam szła ku voltorzovji, jakbe skrzydła jë njesłë. A jo së dobroł v ti chwjlilë, jak mali i żorotni jo beł procem nji i jak to smjeszno, žem së na tę vuroczestosc zehovoł v svůj norcik. I przëboczëła mje së na zjavy z pod korunovani jarzëbjinë pod lasem, cldzem së vstidzel svoji strodnoscë procem krolevjonki bjołigo zomku.

Zagrałë worganë, ale jo czuł jich granjë jak za chmurą. Alem woczü njimogł wodervac wod ni bjołi postaceji przed voltorzem. Tam ksądz jich dvoje zdovoł. Ale jo so wudboł tak :

— Njim vińdą z tego koscoła, njech będze moja smjere ! —

To mocné postanovjenjë mje kąsk poceszëło. Ksądz wob ten czas mjol przemowë, z chternim njick njerozumjoł, bo moje mesle po głovje gnałë z granjim, jak dunë v kurzatvje morskji za Gduńskjem.

Potim së wuszekowalë vjeselnjicë i jęłë vëchodzëc do bramë.

— Tero të ji vjęcij njewoboezisz ! — krziknęło serce ve mje. I njenamiszlajacë së, vëstapjił jem z łavë. A kjej wona së zbliżala, jak cud z njeba na zemję zestapjoni, jo së rżnał do ji nóg, jak długji. meszlacë sobje !

— Tero wumrzesz, a tvuj trup będze ji progjem do novigo žëcu. —

Ale ve virokach Boskjich godzena moja jesz njebeła namjenjonô.

Vszescë vjeselnjicë së stanovjilë, ale wona przë mje klëkła, chveceła bjołimi rączkoma moję głovë i wunjosa, a jo wotvorzel woczë i vezdrzoł na ji lica, drogszë mje, njize zbavjenë duszë. Chvjilkę małą to trvalo, ale jo czuł v sercu, że sobje przëboczëła chłopoka, co ji na kolanach

doł svuj novjekszi skorb na gorze zomkovi. Jak parmiń słuńca przez chmurě, na mje podł ten blisk poznanju z ji wocz u i nagrodzeł mje za no straszne cerpjené v pustim koscele.

Kjile panóv przěstapjito i mje podnjesto. Tim wona njico rzekła, a wonji mje posadzilě jak pjjanigo do pozvoznjika na peszną landarę i pojachelě. Bjołi dvor stojoł pokańc vsě, a przed njim staněłě konje. Młodó panji szła po drodze kvjotkami vēsceloni, a mje kozoł pozvoznjik zleze. Tej przėsza służba i mje vzeła do stodołě. Tam jo wuzdrzoł, jak przez dokę, duzi stolě zastavjoni a v norce vjelgą beczkę pjiva, z chterni parobcě toczilě v dužé szklonkji. Kjile z njich mje znało, bom z njimi v gromadze chodzeł wonge na nowukę. Ti mje zaru przērōczilě:

— Poj, Jemus! Dziso naju pon ženji jediną corkę. Wupjijema sę za trzě dveckji. —

Ale jo njick njejodł anji njick njeppił, bom beł i bez tego pjjan! I jesz roz mje słuńce zasvjecelo i zajasnjała stodoła dło mie blokjem, jakji muszoł pasturkom v polu zavjitać v pierszė Božė Narodzenjė. Bo wona, moja krolevjonka, przėsza sama z jednim slugą do stodołě a sluga njosł łiszczącą tocę, a na nji dva kjelisztkji i butelkę vjina. Tę won kozoła przede mną postavjic, nalala sobje i mje i rzekła:

— Pjij! —

Czervjoné jak krev beło to vjino v szkle. a mje sę zdovało, że to beła moja krev serdecznō. Ale jak kozoła, tom pjił. Tej wona pogłoskała mje po głovje, wusmjehnęła sę, jak młodi dzeń, i wuszła.

Parobcě zaczęłě mje zodrōscēc i ze mje podkorbjac. Na to žem vzał sę i szedł, bom so wuvožoł:

— Tero dejadej je po vszeskjimu! —

Njevdarzę sobje, jak jem spravjił wu młinarza i vējachoł ze vsě. Ale to vjem: Kkej znovu szło z gorě, tej strzimivoł jem voz a na rovnim cesnał jem bat i jachoł całą drogę stępją.

— Nacuž jo sę mom spjeszēc? — rzekł jem sobje. — Tero jednak je po vszeskjimu. —

Gnjadi i Liza znovu trzēsłě łbami, bo sę dzevovalě njemové bidłęta. Ale mje ju vszestko beło jedno. A vstec mje tropjilo pitanjé, jak noparti gzeli, co wob wuszė brzēczi:

— Cuž tē tero będziesz robjił na tim svjece? —

Njebo zaczęło pobjegac, a kkej jem vjachoł do lasa, trzēsł mje broł, jak v pėkanim mrozu, choc to rovnak panovało ceptě lato. Jo patrzęci na drzewjęta dzevovoł sę,

bo sę zmjenjiłë, jak v nen czas, kjej jem woddoł moji krolewjonce muj mjecz złoti. Ale dziso njenosełë ruchen niezdelnich, alem vjidzoł jich korę popękana i wodłomjoné vjetvyje, jak skażoni człónkji koscëtrupóv. Mjijoł jem jabłónkę, svjodka moji pobjityv z Golijatem. Stojała cechô i zgurdzałô, jakbe mje wod staroscë ledvje poznała i chciała rzec:

— Vszetko to głupi vergle: i to tvoje dobecé na Golijace i ta zaklętô krolewjónka! Jidz spac, Remusu, bo i tak wumrzec muszisz. —

A tam dalij v lese, zdövało mje sę, że njico brzedkji-go zataconé sedzi. A jo njevjedzoł: Smjerc, cze wukozka, cze zvjerz njebivałi, co dovnjij żeł v lese, a dziso le v bojce żyje.

Przejachoł jem kole łav przez rzekę. Vnetk mjoł jem na woczach naju pustkovjé: vesokji drzeva lipovi przed woborą, stodołę, za nią koszkji pszczól, chlevë, chatë ludzkji. Kole studni stojała Marcijanna. Mjichoł wuprovjoł cos przë vasązku a Morcin njoł pęk sana dlo konji. Mje tede ta całô jich procô vëdovała sę njidoczego i po głovje szło noremné pitanjé:

— Poczúż wonji tu jesz procują? Tec svjat ju njimô žodni vortoseč! —

Wod tego dnja jo vszetko robjił jak v spjiku. Jedzenju jo sę žádeł, alem jodł, bo mje kozelë. Marcijanna zajisceła sę wo mje i rzekła jednigo dnja do Mjichala, chturen znoł sę noleppij na vszelakjich choroscach dobetku:

— Mjichale, vezdrzële na Remusa, bo mje sę zdaje, że won žołti, jak gromnjica. —

— Jo to vjidzë ju całi szturk! — rzekł Mjichoł. — Jakuz może bëc jinaczi, kjej won njick njejé? Moc Boskô, komu namjenjonë, tego njemjinje.

Ale mje sę zdaje, że kjej to sę njewodmjenji, to może bëc zle. —

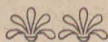
— A njima na to lekóv? — pitała sę Marcijanna.

— Jednę radę jo jesz vjem. Jak to njepomože, tej będzie z njim trzeba do doktora, bo dejadej wumrzec muszi. —

— V Jimją Wojca i Sena . . . ! — krziknęła Marcijanna. — Takji zdrovi knop i žerni! —

I zakreła fartuchem woczë i vëszyła precz, bo ji, potcevimu dzevczesku, żol bëło.

Marta mje sę na woczë njepokazivała.

XI.

Jak Zlé kuseło Remusa.

Njicht krom Martě njevjedzoł, jakô chorosc mje żarła wod strzodka. Ale wona njikomu njic njepovjedzała. A mje beło wode dnja do dnja mnjij.

V svoji chałupje. chturna, jak grzib stari, ve vjisznjovim sadze przëczupnjëtô sedzała, Mjichoł przëmieszliwôł wo lekach dlo mje. Ale dotechezos jesz sę njedbroł.

Kjej jo legł na mojim łóžku pod zelanim wokjenkjem, a na pustkovju vszetko pod wopjeką Boską zamkło woczë do spjiku, tej noc v noc njico wobłazeło vkoł mje. Njevjedzoł jem, co to beło, alem czuł, jak pocornëło chdze-roz moję pjerzenę i strzësto łóžkjem, jaż wono letko skrzejpało. Tej znovu na chvjilkę sę statkovało tak, żem czuł le cechë glińgotanjé lińcuszków wod noszejnjików Gnjadigo i Lizë. Na wotmjanë znovu zaczęło wobchodzëc i rëkoma maklac po moji pjerzenje, jaż Gnjadi zaczął porczec, — i znovu sę wudało i źdało. Tak jo so jedni nocë wuvozoł:

— Mora to njeje, bo njeprzędze i njemorzi. Czëzbe to mogło bëc? Choba przegrzecha jakô. —

Przeżegnał jem sę i rzekt:

— Kjej jes co dobrigo, to stuj abo rzeczë, czegoc trzeba. A želi jes co lechigo, to wustap v Jimję Boskji, bo dzień je do robotë a noc do spanju! —

Tej to sę na chwilkę wustatkowało. Ale jo jednak njimogł wusnąc. Bo to beło noremné i za chwilkę jeło znowu vërabjac swoje kuczki. Tak jo povjedzoł:

— Kjej jes takji noparté, to robji, co cë sę vjidzi, ale boczë, žebes sę njedostało v moję ręce! —

Z tim jo sę na bok przewroceł, žebe spać. Ale tej to vlazło, jak kot, na moję pjerzenę i zaczęło mje do wucha gadac:

— Remus, czuł të! Jo cë žicę dobrze. Słuchej coc rzekę: Njebędiesz ju mjoł wubetku na svjece, bo wona, ta tvoja krolevjonka, zadała cë woczoma. Duszę tvoję cë vzięła a dałać duszę psa, chturen za panem jise muszi, chocebe go bjił i kopoł noguma. Tero dusza tvoja za nją bez przestonku tesknjic będzie, a të ji njedosz radë. —

— Provdę movjisz! — pomeszłoł jem sobje.

— A vjidzisz! Jo cë druchem i žicznim, a želi mje słuchac będziesz, vëbavję cę z tego wutropjenju. —

— A chtuż të jes takji? —

— Jo jem wodvroconą stroną ksežeca i vogą na zegarze svjata. Jo jezdem tamą przë vjelgjim vozu, co nocą vëchodzi na njebye. Jo jezdem wognjem žolącich gvjôzd. Jo jezdem „Ale“ i „Nje“. Jo sedzę na spreženje porzadku svjata i dbaję, žebe szlë na votmjanë: dzień i noc, žëcé i smjerc. —

— Njerozumjem cebje! — wodrzekł jem.

— To njepitej i słuchej moji radë. —

— A cuż të mje radzisz? —

Tej to chwilkę beło cechë, le szorovało sę po moji pjerzenje. Potim rzekło:

— Podnjesë tvoję ręce povežij zelonigo wokjenka i pomaklej, co tam wuchvecisz. —

Tak jo podnjost rękę i wod razu jo trafił na łobskji gozdz, co tam beł v balke vbjiti. Barzo mje beło dzivno, žem tego gozdz dotąd njigde njevjidzoł, ale to mje njedało rozmiszlac, le dalij gadało:

— Puszczë gozdz a chvec ręką do nóg tvojigo łozka! —

Podnjost jem sę i chvecel. Tam leżałë moje ruchna roboci, a na vjehrzu ležoł muj rzemjanni pas. A jo wuchvacivszë, trzimoł go v gorsecë.

Tej to znowu zaszemarzeło vkoł mje, choc jo v cemnosćë njic vjidzec njimogł, i zaczęło mje do wucha gadac:

— Vez ten pas i zrobji z njego sidło. Kuńcem wu-

rzeszë go za nen gozdz, com cë go pokozoł. Zatoż sidło wo tvoję szeję i spuszczë sę na sedzãczkë nad łożkjem tvojim. — Wusnjesz i będze po vszeskjim wutropjenju. Bo i tak jezdes njidoczego i ju njigde njic z cebje nje- będze! —

Tero mje wod razu vjidno sę zrobjiło: — Tec to som szatan z pjekła mje kuseł! —

Skrë gorãcë mje przeszłë wod pjët do głowë, jak jesz njigde v žëcu nje. Włosë mje dëbem stanëłë na głovje. Przežegnoł jem sę chiže krzižem svjëtım, vëskokł jem z łożka i krzikał:

— Karuj sę, duchu przekłëti, v Jimję Wojca i Sena i Ducha Svjëtigo! —

Tej vëszukoł jem so krzosedło i zapoleł latarnjã. Przë vjidze v stanji le cenje sę vjelgji suvatë po scanach, a v nortach, jak wubjitó, stojãła cemnoc. Konje przë kumach strzižtë wuszami a kjej jo sę jim przëzdrzoł do- brze, moklezne wuzdrzoł jem na njich. Pevnje i njemë bidlëta poczuł njeprziocela i zmokłë wod wurzasu.

A jo tero soł przekã łożka i zaczął jem spjevãc cechim głosem:

— Chto sę v wopjekę podda panu svemu,

A vosoblivje szcerze wufa jemu,

Smjele rzec može:

Mam wobrońcë Boga,

Nje przindze na mje żadna straszna trvoga. . . —

Jak jem tak kjile dalszich vjerszi wodspjevoł, dusza ve mje sę wuspokojila i vzëła mje drzemjãczka. Zgaseł jem tede latarnjã i legł zнову. Ale spjik mje wodchodzeł, jak spłoszoni złodzej, bom vjedno muszoł meszlec wo nim gozdu nad zelonim wokjenkjem. Njebëło radë, le zнову vstac i zapalëc latarnjã. Zaszjecel jem tede do nigo go- zdza a žodnã mjarãm njimogł sobje vdarzëc, cze jem go tam pjervij kjede vjidzoł. Probovoł jem go rëkã vëcignãc, ale sedzoł mocko. Tak jo so rzekł:

— Poždejze, njeprziocelu! —

Vzãł jem sę i szedł na woborë. Tam za płotami na vjerzesku ležãła sekjera. Të jo zabroł do chleva, zavjesoł latarnjã na balce, žebe vjidzec, przežegnał sę, napluł v rëce, zamjerzeł sę i wobuchem zaczął jem valëc v nen gozdz z całi mocë.

Scanë belë, jak vseskji jinszi budinkji na pustkovju, v srãb wukłodanë z dužich camróv drženjovatic. A kjej jo zaczął bjić, tej robjił sę takji grzem, jakba pporunë trzaskałë. Zelonë wokjenko zaczęło jëczec, a psë jëlë

wujadac, jaž jo mesloł, że se naszi vszescë na pustkovju pobudzą. Alem so wuwozol:

— Kkej jes zaczął, Remusu, tej dokonej robotë, choce Złë trzoskovało jesz tië. Bo v tim gozdu gvesno won sedzi, co cę kuseł. Njechże tej, v balce wuğrafdzoni, njevëleze do kuńca svjata! —

Takji mocné postanovjenjé dodało mje wochotë, zem procem trzosku valet, jažem go vbijł tak, że jego głova skreła se v drzenjovativm drevnje.

Tej jo zanjosł sekjere na vjerzesko, legł i wusnął wod razu.

Porene, kkej jem drevka rąbjł na vjerzesku, przëstąpjł Mjichoł, przëzeroł se chvjilkę, kjivoł głovą i rzekł:

— Chvat të jesz mosz v gnotach, ale chto vje, jak długo cë go zbëdze? —

Tej vzął se i sodł na przewroconim plugu, przemiszłoł kask i rzekł:

— Bog z tobą, Remus! Psë dziso v nocë wujodatë i trzosk szedł wod chleva jak grzmot. Cuž to beło? —

Na to jo woprzestol rąbjenju, sparł se na toperzesku i vszestko mu dokładnje povjedzoł.

Won sluchol i kjivoł głovą.

A kkej jem skuńczel godkę, njerzekł njic, le przemiszłoł. Po długji chvjilë povjedzoł tak:

— Moc Boskô! Komu namjenjoné, tego njemjinje. Të, Remusu bjedni, chorszi jes, njize mje se zdało. —

— Pevno tak bëdze! —

Bo vejle! — movjł Mjichoł dalij. — Są chorosce takji, co le z vjehrzu psują, jak njeprzimjerzając gapa psuje dach. Takjimi choroscami są parchë, ług, strzeleni, svjijnok, wobjeg, pjekjelni wogjiń, rožô. Jak je wod razu njevënkosz, mogą do zemji dostac człowjeka smjertelnigo. Krom tich są chorosce wod strzodka. Te są ju gorszé. Bo kkej mester chałupë njevërichtovoł za vogą abo vsadzeł zgnjitą balkę mjedze zdrové drzevo, chałupa zaczinô se vąbjerzëc, a njevjesz, chdze sedzi skaza. Njejedem człowjek przëchodzi na svjat njezrichtovani i sprochnjaligo gnota. Cuž jimu pomożesz, kkej v njego zazdrzec njima sposobu? — Tej jesz są chorosce, co z dopuszczzenju Božigo vlezą v człowjeka. Pon Bog litoscëvi na poczatku svjata zasol procem njim rozmajité zela na pomoc i lekovanjé. A jo zebroł i doł posvjëcëc v Matkę Boską Zelną jich vjele. Mom jo tam v chałupje nokce, vjike, makovjice, belice, rutę, pokretnjik, žolti knopkji, koscelnjice, levedę, koper, kolander, zorna slonecznjika, wurazevé drzevo, spjike,

klosztorni kvjat, gozdzikji, bjola konjeczenę, ezervjonę barankji, sloz, gorzeceę, wosmoże, szalvię, boźędrzewko, panjenkji, krzižové drzevo, gromové zelę. Ale žodno z tich zel njeje lekjem na tvoję chorose. Znaję cebje wod knopa. Tęs jodoł, jak sę naleži, tęs rosl, jak chujeczka v lese. Le v głowę cę vjerę chdzeros nachodzeło, ale gnota beł jes mocnigo i zdrovi mjazdrę. Njebędze jinacizj, le że cę je co zadanę, a wod tego dusza tvoja je wurzasło i mjozga cę sę wod strzodku psuje. — Rzczę mje: Njevdarzisz tę so wosobę, chturna be cę mogła mjec to zrobjonę? —

— Żeli to mje mō zadanę wosoba, to njech ji Pon Bog błogosłavji za žęcu a po smjercę dō njebo vjecznę. —

Tak won znovu długo na mje zdrzoł, potim vstoł i rzekł.

— A vjesz tę, że tę vęzdrzisz žolti, jak gromnjica? —

— Vjem! —

Długo won znovu zdrzoł na mje, tej przęstąpjl krotko i povjedzoł cechim głosem:

— Remus! Złę mō przistęp do cebje, bo dusza tvoja jęczy pod grzechem smjertelnim. Bjej do spovjedzę i vęlekuj duszę, tej wo lekovanju cała jesz będze czas pogadac. —

Wodszedł Mjichoł, a ve mje sę sumjenjé wodezvalo:

— Kjilež razi, tę grzesznjiku, njebluznjil jes v nen dzeń zdovanju v przębetku Pana Boga! —

Na drugji dzeń mje gbur pusceł do Lipna, žebem sę z grzechów woczeszczel.

Reno beło, — bom sę vębroł v drogę jesz przed słuńcem, — jak jo przęszedł do koscoła v Lipnje. Beło v njim jesz komudno. Vjecznō lampa sę žoleła i słabich promiszków, kulko mogła, rzucala na sreberné ruchna Nosvjętszi Panjenkji ve vołtorzu. Ji skarnji jo rozeznac njimogł. Ale czim dzeń sę robjil vjidnjeszi, tim barzij jęłę vęchodzęc na jav, jak lica dobrj matkji. A jo, njimem sę namesleł, sedzoł ju pod chorem v tim samim norciku, co v nen czvortk. I znovu sę wodemktę ranę v sercu i krev z njego wubjegała, žem sę poczuł słabim i chorim na smjerc.

Tej zacęłę parminje słuńca nachodzęc przez wokna, coroz vjęcij i vjęcij. Zazvonjil zvonk i ksądz vęszedł ze Mszą Svjętą. Nobožnich, że to beł dzeń roboci, przęszło mało: sami starszi ludze. Kjej Wofjara sę skuńczela, tej jem klął przę spovjednjicę.

Moc Boskō! Dusza moja sę wuspokojila, jak ptoch v klotce. Sedzala smutnō, ale cechō. A jo szedł do dom

znaną Lipińską drogą, bom mocną volą zamknął dvjerze, za chternimi na złotich botach chodzeło moje szczescé. Vjedzoł jem tero: Droga człovjeka provadzi vedle vjele dvjerzi, jaż przinǳe do takjich, chdze duch mu povje: Wuchvacé lecirz i veǳz! Ale njeszczescé jego, kjej njesvoję klamkę wuchvaci. Zazdrzi, — ale dvjerze przed njim zatrzasną, a za tim, co vjidzoł, tesknjic będzie do smjercě. Ale svojich dvjerzi njigde njenaleze.

XII.

Jakjimi dręgjimi lekoma stari Mjichoł lekovoł Remusa.

Zli Duch mje wodstąpił, ale długo vjedno patrzeł jem, wodemkłimi woczoma leżącë v łóżku, v cemną noc, njim woczë mje zamknął spjik. Coroz brała mje wogroźka takò, žem vstojoł z łóżka i nocą vanożeł po woborze. Tej zavjtro mje wołov ležoł v gnotach.

Marcijanna, kjej na mje vezdrzała, vjedno sę wobrocela plecoma. Tede jo vjedzoł, że ji sę czeźko robjiło. Kozala mje wona vjedno po wobjedze wostac i mjała dlo mje roznë przismaczki. Ale to sę na njic njezdało, bom schnał, jaż ze mje le wostała cenjò. Vszelkò wochota mje wodstąpiła, a kjej jem wusodł v czeladni na zedlu, tom mogł godzenami przëzerac sę zegarovji, chturen tam polikoł czas, jak długom le so vdarzëc mogł. Tej jo so chdzeroz pomeszłoł:

— A kjede të mje, stari zegarze, vëbjiesz moje godzenë? —

Gbur mje robotë njedovoł, le Morcin i Mjichoł za mje vstąpiłë, a jo le jim pomogoł, bo kosce moje vëzbełë vszestką sełë. Tej mje belo vstid, że bez robotë jem gburskji chleb.

Jednigo vjeczora, — a beło to ve Vjiliją Svjätigo Jana, — poszedł jem sobje do chałupě Mjichałovi. Tam Marta scaně strojiła lestami klonovimi tak, że wobrazie Svjätich vëzerałë, jak ze zelonego lasu. Mjichała njebeło, bo z Morcenem seczkę rżnelë a knop jim nakłodoł.

Pachvaleł jem Pana Boga a wona vjidzacë, że to jo, njeprzervała sobje robotë, le rzekła :

— Sadnji Remus! Tatki vnet przinǳe. —

Tak jo sodł, bo nogji mje dŕugo njesc njechcałë i patrzel v wogjiń na koninku. Vjęcij ma do se njemovjila. Njezadługo przëszedł Mjichoł, a jak mje wuzdrzoł, rzekł :

— Vjitom cę do naju, Remus! Mało kjede cę tero vjidzë v chace. Czeż tã sę stoł takji buszni? —

Ale smjoł sę przëtım Mjichoł i mje klepoł po remjinju.

— Dziso njebędzema spjewała, — movjił, — le mądřa godkę korbała. A vjesz tã tež, że ta noc, co jidze, je nocą cudóv? —

— Bodejże tak! —

— Poprovdze! — rzekł Mjichoł. Dziso v nocë paproc mō źevi vęgjel przë korzenju a peszni kvjat na vjechrzu. Chto ten kvjat naleze a vęgjel vëkopje, ten mō klucz do novjëkszego szczescu na svjece. — A szedł bes tã dzis szukac vęgla i kvjatu paprocenigo? —

— Pocuź mje szczescë, kjej jo i tak wumrzec muszë! —

— Tak tã njegadej! Vszestko v mocë Boskji. Komu namjenjonë, tego njemjinje. Na moję wudbę tã jesz zaspjevosz na mojim pogrzebje. —

— Bronji Boże! Zijce jak nodłuzij! —

— Njebędzema sę spjerac! Rzeczë mje jedno: Belo cë kjede chdze v źëcu strach? —

A kjej jo szukoł v pamjęcë za strachem, won dopovjedzoł :

— Jo meszlë takji strach, że wurzasnjęcë jidze, jak zib, jaź do vnëtrznosci. —

Jo so tego tak njewuvožoł, alem wodezvoł :

— Kąsk jo sę poprovdze wurzasł, kjej przed lati nen Strazk ze szczitovi jizbë vëburkl i jał gospodarzëc po woborze . . . . . (tu wonji z Martą na sę vezdrzelë, ale njerzeglë njick) — A tej jcsz mje skrë szlë plecoma, kjej mje njeprzijocel pokozoł nen gozdz v scanje i kozoł sę povjesëc. Ale strach to vjerę njebeł. —

— Jo vjem, zes tã wodvoźnigo ducha, Remus. Ale

že tē njimosz strachu, to szkoda. Bo vejle, kjejbe cē tak provdzevigo strachu mogli nagnac, tobese tē može i vėzdrovjoť. —

— Na moję chorose lekóv njima! —

— Tak tē meslisz v tvojim głupim rozumje! — wodrzekł Mjichoť. Tej pomedetovoť kask i tak povjodoť:

— Njepostoť bem cebje tam dziso, bo bem se wo ce strachoť. Ale to cē rzekę, že tam na zomkovjisku dzise se dzeją takji rzecze, žebes wod wurzasu mogli smjere dostac. —

— Na to jo rzekł:

— Kjej chcece, to pude! —

— Njepudzesz, chochem ce mjoť wurzeszac postronkjem do płotu, bo njechcę cebje mjec na sumjenju. Belę takji wodvoźni, co szlę po vęgjel i kvjat, ale za moji pamjęcę ju njicht se na to njedoť. Moja njeboszczeca matka wopovjadała, že jednemu tam skraćęło głowę vteť na plece, a drugji straceť rozum i vjedno le povjodoť wo vjelgjim dženje z liszczęcimi kłami, chturen wod jezora rzeką podplenął pod zomkovjisko. Jednemu bodej wudało se wucec, ale to go gonjilo jaź na wobore. Tu won se skreť chiže do stodołę i za sobą zatrzasł vjerzeje. To go ratovalo, bo vjerzeje se na krziź zamikałę i bjelełę se na njich trzē krziže, pošvjęconą kredą pjisani. Ale won njigde povjedzec njechcoť, co won tam vjidzoť pod zomkovjiskjem v Svjętojańską Noc. — Na muj głupi rozum, jo so tak meszłę: Żeli Pon Bog na strožę tego molu postavjil Strach, to pevnje njechce, žebe tam cekovose ludzkō zazerala. A kjej vębjije godzena, tej Won Som nen Strach wodnekō. A jo bem ce tam źodną mjarą njepostoť, bo mom nodzeje v Bogu, že mje jinszą meslą natchnje. —

Marta wob ten czas sedzała przę kominku i vjęzła. Jo zdręcę, jak wogjiń z kominka czervjenjil ji lica i zloceť vlosę, przęboczol jem sobje, jak ma v gromadze czetivala Genoveľę i jak jo je wonge przenoszoť przez rzekę i czuť ji bjijęcę serce przę moji skarnji. I przęszło mje tak do głovę:

— Kjejbese tē beła moją krolevjonką, jedno vezdrzenję wocz u vrocelobe mje moc i zdrovję. A tak jo wumrzec muszę. —

Jesz rosa leźala na łakach, a vestudzoni kominę njedichale jesz dimem do njeba, kjej mje Mjichoť wobudzoť i movjil:

— Wobleczę se, zmovji pocerz i poj ze mną! —

Mjoť na sobje duži botę rebackji, tak, že wobleka-

jącë sę jo beł wudbë, że won mje chce vzać na rebë. Tak jo rzekł:

— Njevjele będzece mjelë ze mje pocechë, bo njevjem, cze wucignę jadra. —

— Njemdziesz cignął jader, Remus, anji jinszi robjił robotë, le pudzesz ze mną! —

— Njech tak będze! — rzekł jem.

Kjej jem sę wóporządzeł, Mjichoł zabroł mje drogą ku łavom do Lipna. Jak ma przészła do rzekji i veszła na łavë, tej won sę stanovjił i rzekł:

— Njim pudzema dali, pochil sę na wodę, jaż wuzdrzisz, jakji të jes żołti. To bodej mō pomagac. —

Zrobjił jem mu do voli, choc vjarë ve mje njebeło. Woda bjeżała czestō jak szkło, a na ji dnje bjeleł sę pjosk. Vëdovało sę snodko, a jednak jo vjedzoł, że vtim molu stojącimu woda sigō do pasa. A jo patrzeł, żebe rozeznac żołą krosę mojih lic, ale jo vjidzoł le svoje cenją na wodze.

Njedarzacë so njick vjęcij, wuczuł jem wod razu klasnjęcë v plece, žem njestrzimoł i jak kam vjachol ve wodę. Srodzem sę wurzasł, bom przez całą chvjilę njick njevjidzoł, le woda mje v wuszash grała, a zib przeszivoł jak szpllkami. Jak jem sę dostol na nogji, vszetko ve mje dreżalo wod zibu i wurzasu. Kjej jem wodę vëcarł z wocz, vjidzoł jem dva krokji wod sebje v wodze Mjichała, żebe mje ratovac. Podol won mje rękę i rzekł:

— Tero poj! —

Mocko mje beło dzivno, bo njicht jinszi, jak won, mje njestraceł v rzekę.

Ale tak mje zębë wo zębë zvonjiłë, žem njimogł slova vëpovjedzec.

Von njick vjęcij njerzekł, le cignął mje do dom. Wob drogę pitoł:

— A zląkł të sę? —

— Jakuż jo sę njimjoł złëknąc, kjej žesce mje, Mjichale, stracilë z łav, jak psa. —

— Kjejles sę wurzasł, to i dobrze! — wodrzekł Mjichoł — i długjimi krokuma cignął v stronę pustkovju, jak-be beł kuńtańt ze svoji psotë.

Ale jak ma zaszła na pustkovjë, tej jo ju vszetko vjidzoł jak przez dokę. Mjichoł mje vjodł nje do stanji, le do dvoru, a tam ju Marcijanna przede dvjerzi ždała. Pevnje wonji belë na mje wumovjoni.

Jizdebka bjołō tam beła bokjiem czeladni. Ždało na mje lożko, vesoko vëscelonë. Mjichoł mje pomogł mokré

ruchna zblekac, i kozelë mje legnac. V lozku delë mje së czegos gorącigo napjic i nakozelë, bem społ.

Njevdarzę sobje, czem beł ve spjiku, czem tež to vjidzól na javje :

Ale vkoł mje jëlë gospodarzëc norozmajitszi wukozkji. Vësłë vrota ze stodolë i maszerovalë ku mje. Dużo kobjica sana jëła së kulac przez woborę prosto na mje, jakbe mje chcała wudusëc. Tej znovum beł v koscele, jak moja królevjonka beła zdovanô. Sedzól jem v mojim cemnım noreiku i zdrzól, jak wona bjolô, naksztôłt gołabuszka, a pańskô, jakbe mjala korunę na głovje, szła do voltorza. A kjej së ju vracala, tej jem chcol vëskoczëc jak wonge, ale porę rąk mje strzimało i zavołalo moje mjonu.

Tej jo przëszedł do sebje i vezdrzól : A to beła Marta, chturna mje strzimała i patrzëła na mje woczoma modrimi jak kăkole. A jo së czuł tak slabi, žem legł na vznak, jak nježevi.

Jinszą razą jo vjidzól bjoli zomk, ten som, com go jesz za knopa wuzdrzól pod korunovaną jarzëbjiną. Przedemną bjeżala rzeka, a po rzece v czołnje, zaprzëgnëtim ve dva kôłpje plinëła krolevjonka. Wone trzë wukozkji. chternim mjona : Trud i Strach i Njevorto, rozstapjilë së, be dac ji svobodną drogę. A jo stojol na kraju, jak bosı Remus i ždol, be mje poznala i co rzekła. Ale wona plinëła, jakbe mje njebeło, postavnô, pjëknô jak cud, i vjelgô. Tak jo zavołol :

— Krolevjonko zomku ! Njepoznajesz të svojigo služkę ? —

A wona vezdrzala na mje svojimi krolevskjimi woczoma i rzekła :

— A chdze të podzól muj zloti mjecz ? —

Tak jo krziknal z vjelgjigo wurzasu i podł na zemję, bom vjedzól : Njima ju zlotigo mjecza pod jarzëbjiną !

Tej jo znovu bjił së z nimi trzema wukozkami i dobivol jem na njich a wone priskakë precz na vszetkji stronë. Kjej jem tej vëszedł na kraj, sedzalo tam straszedlo Njevorto. V bestrich ruchnach sedzalo, nogji pod sebje jak krovc. Na głovje mjalo muckę ze sto zvoneczkami. Smjatkë së jego woczë i gëba. Zatrzëstlo głovą a sto zvoneczkóv zabrzëczalo. Machivalo pravą ręką, ceskajacë skarupë na wodę. A kozdi roz, jak skarupę cesneło, zatrzëstlo głovą, zazvonjilo zvoneczkami, zasmjalo së i zavołalo : Njevorto ! A jak jo przed tim straszedłem stanal, njevjedzacë co robjic, rozesmjalo së wono do mje na

A jak jo przed tim straszedłem stanął njevjedzacë cò robjic, rozesmjało sę wono do mje na vszeskji zębë i vrzeszczało: — Cuż tē chcoł? Tec jo tvoja bjałka! — Na tom sę tak wurzasł, żem przėszedł do sebje i czuł, że mjętkô rëka, jak puch ptoszi, leżi na moji głovje. Wotvorzeł jem woczë i poznoł Martę. Kjilenosce razi mje kanęłë modré, jak kãkole, woczë a znané jak dzenné słonuszko, lica Martë poprzez womonë i wukozkji. Jażem jednigo dnja wodemknął woczë i wuzdrzoł nad sobą potcewé lica Marcijannë. Tej jem poczuł, że mje sę jesc chcało. Wona jakbe rozumjała, co mom na meslë, pitała sę:

— A chcoł be tē co zjesc?

A jo mrugnął woczoma, bom beł za słabi, żebe co rzec.

Na to wona sę wobrocëła, podnjësła zotk do woczë i płakała.

— Bogu chwała! —

Na svjëtą Annę pozvolilë mje vstac, zaprovadzilë przede dvjertzé na słuńce, chdze dva drzewka besu stojatë, cobe mie vjater wovjoł i słuńce wogrzało. A jo poznoł, że vszetko beło, jak dovnji. Przėszedł pon i panji z dobrimi woczoma do mje, jak woje i matka. Pon mje pogłoskoł po czuprinje i rzekł:

— Długo tës sę bjił z mocnjeszim Golijatem, njiż za knopjęcich lôt. Ale przë pomocë Boskji jes dobeł.

Przėszedł Morcin i knop do bedła i ze mną sę przëvjitelë, jakbem vroceł do dom z dalekjigo kraju. Kureszce prz ëszedł i Mjichoł. Stanovjił sę przedemną i povjedzoł:

— Moc Boskô! Komu namjenjoné, tego njeminje. Szezescé wod Boga, żes vëblądzeł z kraju womon i smiercë do naju, bobem njebeł mjol wubetku do gódenë moji smiercë.

Tak won to movjił, bom sę pozdnij dovedzoł, że won mje chcącem straceł v wodę, be wurzasem moję chorese vëlekovac. Drëgji to bełë lekji, ledvjem je strzimoł. Ale jak jem roz strzimoł, tej chorosc vësza ze mje do negji, a pomaluszku przëbivało mje mocë v gaotach. Potim słuńce vëgrzało, vjater vëvioł, deszcz wopadoł, a na Matkę Boską Sevną jo znovu chodzeł za plugjem. Le beło mje tak, jakbe ta chorosc vëpoleła ve mje vołtorz z pesznim wobrazem, pełen vjidu i svjec, — le szari popjoł leżoł na dnje duszë.

XIII.

Mjichoł wopovjodô wo dovnich dzejach a Straszko neko z pustkovju precz.

V Svjêti Mocin zema naszła i znekała ludzi i do-
betk do checzy i do woborë. Tej wzięła i zasepała
smiegjëm pola i lase, scęła lodem jezoro i pose-
pała dachë grebim kozuchem, żebe ceplij beło. Kanał
Advańt a Mjichoł vjeczorami jał spjevac:

— Po wupadku człowjeka grzesznego,
wuzalił sę Pan stworzenja svego,
Zesłał na svjat Archanjoła enego . . .

Jego chata, jak grzib stari, vēzerała ze sadu zgur-
dzalich vjiszon malim woknem. Vjid z wokna svjecel,
a przë vjidze spjevoł Mjichoł. Wob dzień stękało klep-
jisko, bosma draszovała. Ale wob vjeczorë, kjej do-
betk dzegvjil svuj wobrok v stanji, tej ludze wodpoczi-
velë przë pjeckach, a zdrzacë v wogjin na kominku,
pravjilë wo dovnich dzejach. Mjichoł, kjej dobjegł do
negji ze spjevanjim, rod godoł wo vojnje. Tej Marta
zatchnęła svježą drzozgę v kominku i sadła na zedlu,
strefle vjęzacô. A vjid czervjoni z kominka, jakbe zło-
tem, ji woblevoł vłos na głovje i długji varkocze. Ze
mną wona jak nje njeгадаła, ale nje z jakji złoścë.
Kjej jem sę wo co pitoł, to wodpovjodała i dobrim na
mje vzerala wokjem. Dobrzem so vdarzel, jak ji mo-
drë woczë v ni moji choroscë mje svjecelë przez go-
raczkę i womonë, jak kãkole ve vjidnim polu. Ale
kjej jem ji dzękovac chcoł, tej wodgornjala ręką i mo-
vjila:

— Nje rzeczë njick, Remus, bo mje be sę czężko
zrobjilo. —

Jak wona tam przē kominku sedzała nad swojimi spjicami, chterne jak sreberni parminje mjenjilē sę v ji palcach, przēszo mje do głovē, jak wona mje vēsukała na zomkovjisku v nę njedzełę, peñnā vjichru i żałoscē. Tej jednak spomjenjē z popjołóv na chvjileczkę vėbuchło gorācim płomjenjem. Kāsk zabołało i płomiñ zgaśł. A krolevjonka moja chdzes daleko slode mje wostała, wutopjonō ve mgle modri tam, chdze zemja szarō podchodzi pod jasne njebo.

A Mjichoł zażel z rożka i rzekł:

— Stari rok jidze do kuńca a novi nadchodzi. Wuvożała va, dzecē, jak latosigo roku v Svjētigo Mjichała, mojigo Patrona, słuñce vschodzeło? —

Jo so to dobrze przėbocoło, bom v nen dzieñ z woborē vjidzoł, jak za stodołā całē njebo stojało v płominach. A kjej jem vėszedł za woborę woboczec, co to znaczi, tej i jezoro szkło krevavo, a mjedze njim a njebem czorni pas boru dzeleł wogjiñ njeba wod krevavi wodē. Naszi na pustkovju pozerelē cecho na tę zjavę, przeżegnēł sę i szlē do svoji robotē.

A Mjichoł jał povjadać:

— Stari ludze movjilē vjedno, że takji wogjiñ na njebe v Svjētigo Mjichała Pon Bog zesełō ludzom na wostrzege, że będze wojna i niewubetk v kraju. Chto vje, co nom Pon Bog zesle v Novim Roku? —

— Do naszich lasóv wojna njeduñdze! — rzekła Marta.

— Żebe tvoje słovo, Marto, beło złotim mostem! — wodrzekł Mjichoł. — Ale co będze, tego njima vjedze. Komu namjenjonē, tego njeminje. Naszi starszi vjele vjedzełē povjadać wo Szvedach, wo Ruskach i Francuzach, chterni z Bog vje jakjich nortóv dalekji-go svjata v nasze naszle vse i pustkovjo. Małoże wonji naszim krzivadē njeverzadzilē? A i z tego pustkovju ludze sę tacilē po lasach, dobetk na łaskę Boską wostavjivszē. —

— Njech Bog nas bronji! — vestchnęła Marta.

Ale jo beł srodze cekavi nich dovnich dziejów, tedem sę pitoł:

A vdarzice vė sobje co z wonich czasóv, Mjichale?

— Jakže jo so mom co vdarzec, kjej jem tej beł jesz dzeckjem przē pjersē moji njeboszczicē matkji? Wona mje zabrała do lasa, — tak mje pozdnij povjodała, — v chustkę dębovā wovinjētigo, a krovę z cełcem v chrostē zaprovadzeł muj njeboszczik woje, prze-

żegnał i wrocł się na pustkovię, bo chłopię wostelę, że-
be bronjic.

Chłobę szedł pod wustrzechę woboczęc v chace
gburskji, nalozłbe tam roźnigo żelastwa: szable czę-
kji, ręcznjice, co krzemijnem wognja dovaja. Dzis na-
szi ludze wod tego wodvıklę. Ale muj njeboszczik
tatk mje povjodoł, że te żelastwa i strzelbē daleko v
svjat njeslę naszi, kjej vojovelē z poganami, co chcełē
naju svjētą vjarę vētęjic. Timi strzelbami gbur, woje
naszigo pana, wuzbrojil chłopov svojich, żebe bronjilē
pustkovju. Ale naszła jich takō hurma, że volełē po-
chovae bronjā i jich przējac dobrā minā. Belē to
Szvedzē cze teź Francuze. Delē wonji naszim poku,
ale ze stanji vzēlē konje, a nawetk klacz wod zgrze-
bięca i wuszlē v svjat.

Ale gburowji bełō markotno wo zgrzebję, chturne
zdechnac muszalo bez matkji. Zaszedł won tede kri-
jamko nocā do jich wobozu, wobsodłō klacz i przeja-
choł przez vartē. Całē žęcē won potim chodzeł kula-
vi, bo jeden z vartarczōv pchnāł go bagneta v stopę.
Ale jednak wucekl szczeslivje, nakrivszē ploszczem
glōvę szkapje, żebe ti, co go gonjilē, njeczulē rzeniu
klaczē, chterna sę tesknjila za svojim zgrzebięcem.

Wod tego czasu bronjō redzevjeje pod wustrzechā.
Doželasma ju kjile vojen, ale žodna do naju njedoszła.
Jo so vjedno meszłē, że dovnji naszi ludze belē vjēkszi
i mocnjejszi naprocem naju. Bo ta bronjō pod wu-
strzechā beła mje za częžkō i njeręcznō. —

Na to jo rzekl:

— A moze naszi le wodveklē wod bronji. — Bo i
sekjera i kosa przode zdovaja sę częžkji, a kjej czło-
vjek przēveknje, to robji njimi, jakbe bełē kavałkjem
jego reminja. Tak muszi bęc i z bronjā. —

— Mosz pevnje i provdę, Remus. Ale rzece som:
Nacuz nom dziso bronjō? Rządzą nami pruskji szan-
darze, a chtuz z naszych wodvozi sę, be jim wodebrac
vłodzā? Jo vjedno movjē, że z koźdim pokolenjim
naszi ludze są mjejszi i lechszi. Ja, naszi przodkovje,
to jesz belē ludze wodvoźnigo ducha i mocni pjęcē!
Kjileż to vojen njebivalo v kaszubskjim kraju, jak to
stari ludze vjedzele wopovjadae! Vojovelē naszi z
krzižokami i szvedami, a godka spjevō, jak w Gduń-
sku na renku tak sę rābjilē toporami żelaznimi, że
Redunjō całō pobiegła krevjā. Ale dziseszi ludze za-
boczilē wo nich vjelgkich czenach. Stari Klinkosz, co
džadem sedzi na wodpustach pod koscołem, wumje

spjevac wo nich dzejach, jaż krev sę burzi. Ale chtuż sę jimu tam przēsłuchô? Bo dzjisejszi, pokąd młodi, to z dzevczętami szprechē, a kjej sę zestarzejā, to v karczmje sedzec. Le do robotē, to jich jesz z biedā przēnekosz, a i przētīm sā coraz zgnilsi. Jo vjedno meszlē, że kuńc svjata sę zblizô, jak go Sibela przepowjedzała.

— Czimuz vē meslice, że jidze kuńc svjata? — pitom sę.

— To jo cē zaru vēložē: Sibela napjisała, że kjej dzirżkosc i enota mjedze ludzami njebędze vjęcij popłocała, kiej chłopē zrobia sę słabi a bjałkji veznā gorękiej gburka całe źnivo przedô za jeden peszni czepe na głovje, a sin rzeknje do wojca: — tatku, jo mom bāble na rēku wod woranju — tej kuńc svjata będzie blisko. Tu na naszym pustkovju jesz vszetko jidze po starimu, ale za naju lasami i wodā ju bjałkji noszā źnjiva na głowach a senovje gburckji przedovajā wojczeznē, be szukac po mjastach letkjigo chleba. To jidze ztād, że chłopē sā coroz słabszi i legavszi. Chdziż sę podzelē naju przodkovje-stolimē, wo chternih povjodelē starszi? Wdarzisz so pewno nen wostrov na najim jezerze, chturen zvjemē stolinkā: Przerwoł sę fartuch stolimovi córce, kjej so cheala wusepac stegnē przekā jezora a z tego pjosku dzis takô vispa, žebes ji tesacem fôr v porē mocnich konji niezvjozł. Cuż to muszala bęc za wopoka z bjałkji! Tec wzięłabe jedni-go z naju, jak kota, pod pochę i cużbes zrobit? — Ale jo jem ti wudbē, że va młodi może jesz kuńca svjata njedožijeta, bo noprzod muszi jesz Jańcekrest z rozpolonim pjecem po sjece jezdzēc, v chturen będzie pakovoł tich, co svoji svjēti vjarē njepopuszczā. Podług stari pjesnji będzie won panem tego svjata półczwarta lata. Lepjij dlo vaju, kiej tego wutropjenju njedoczekota, ale długo źdac na to ju svjat njebędze. Bo kjej pon Bog stworzeł ludzi na wobroz i podobnosc svojā to gvesno njemdze źdoł, jaż z dovnich stolimów będą chłepē jak truse, bo z taką małoscā be jednak włodzē nad njemim stworzenjim njewutrzimelē. —

Takji mądrē godkji Mjichoł provadzeł ve vjeczorē Advantovi, a Godē nadchodelē co dzień blezij. Beto tam cepło v jego chace i wubetno i jo rod tam zachodzēł. Bo z jego spjevu ceszilē sę Svjēti na scanach a jego godka beła enotlivô i krotofilnô. Njevjedzolbem povjedzec, cze nen cepłi vjid v jego chace bjił z komin-

ka, cze ze spievë i povjôstk Mjichała, cze tež wod skarnji Martë, vjězaci przë kominku cecho, jak kotka.

Minëlë Godë i na cudownô noc, w chterni woda sę przemjenjo ve vjino. A kiej naszedł dzeń Navroćenju Svjëtigo Pjotra i Pavła, tej panji wobzerała swojã spiżarnjã, a gbur z Mjichałem vanožilë po szpi-krzu i po stodole, be sę doznac, cze dosignã do zimku i cze jochem njenavjedzi pustkovju. Ale nalezlë wszetkji-ego daru Bożigo dosc tile, bo roku moji choroscë Pon Bog doł żnjivo walné.

Belë tede vszescë spokojni, le knop nasz bojoł sę jesz vjedno Gvjizdzów i kozłów, choc ju minëlë Trzë Krole. Ale latos belë przëszli Gvjozdkji ze vsë, co sę chcelë Marce spsocëc, a jemu sę przetim na skórë dostało, bo ze strachu zaboczel pocerza. Morcin tež mjoł strach, ale nje gvjizdzów żodnich, le prorokovanju Mi-chała wo vojnje. Bo go ju dva razë napjiselë v minjo-nich latach a tero beł vjarë, że z njim pojada. Mje z przeczinië moji skażoni godkji be njevzelë, rzekł Mji-choł — choba, żebe ju wszetkji-ech potracilë i zeszlë do kalekov.

V Gromjicznã komudni vëszedł z njeba dzeń. Cze-szilë sę z tego, bo wod wojców vjedzelë, że kjej v to svjëto słuńce svjeci, to zaraza na dobetk padnje. Nje-zabedë tego dnja, bo v njim mojigo vanoženju po svjece leži początk i zdrzodło. Morcin z knopem sę vebjerelë do lasa, żebe zabjic żnijë i ji żagło dostac. Knop choł je vkrãcëc v bat, a Morcin vbjic v kum, żebe bedło dobrze żarło.

Ale mje, kjej przëślasma z koscoła, vzëła chëc va-noženju po polu. Tak jo szedł przez woborë i dzivno mje beło, žem njevjidzoł vasãzka, na chternim pon i panji jezdzilë do koscoła.

Znadz sę dziso zabavjile dłuziej! — pomesłoł jem sobie.

Tej szedł jem prosto ku nim trzema chojnom, mo-lovji, chturen jo za knopjëcich lôt przewoł studnjã Jozvovã. Beł to nowëszji plac na całim naszym pust-kovju. Kjej jem zaszedł, skowronkji ju spałë na mje-dzach, a słuńce legło, czeryjoni wostavjivszë obłok na njebe. Jezoro svjeceło modro do njeba, po chternim vjeczor szarã rozposceroł cenjã. Le v brozdach i ro-vach bjeleł sę smjeg strzod czorni roli. Cecho beło, le daleko v lese wodecknãł i zaczął szemarżëc vjater, be nańse na pustkovjé nocã i vëtrżãsc zemë z drze-

vját zгурdzalich. Sucho tam beło pod trzema chojnami bo tu nopjervijij smjeg zbjegoł i zemja wobsičila. Tak jo sodł i zdrzoł na ten naju svjat pusikovjovi. A przed mojimi woczama rëka njevjidzalnó jëła sukac, jak z kłabka, wobrozkji mojigo žëcu za timi lasami, a vkoł tich wobrozków woblotivalë pitanjo, istamantnje jak ruj pszczól, kjej jim matka vëspjevala godzenë:

Nacuž cë Pon Bog stvorzeł na tim svjece, Remusu? Cuž bëziesz robjił do smjercë? Cze wostanjesz tu, słužaci vjernje panu, jaž cë vëvježą na smętorz v Lipnje? Cze pudzesz v svjat, tam za jezorami i lasami, mjedze cuzich ludzi? —

Przeboczeł jem sobje, jak žem za knopa so wobjeivoł viñse na svjat, jak wurosnë. I tą drogą szłë moje mesle, jak vëpuszczoni z klotkji ptoche i lecałë gorą jezora i lasa v szerokji svjat.

Długo jo tam sedzoł, cecho jak kam wusadli na mjedzë, a kolo mje szłë v tuñe nodzeja ze sełą, chternąm czuł v młodich członkach. Jaž së ju mocko zëmjało, žem ledvje ze za gorë vëzerajáci mogli poznać komin pustkovju.

Tej jem së vzał i vstoł.

— Gvesno ju naszi są po vjeczerzi! — rzekł jem do sebye. — Ale może Marcijanna cë co wostavjila. A želi nje, to pudë bez vjeczerzi spac! — Bo i tak jedzenjë mje njeszło v mjëso, lem vostoł takji woschli vjedno, jak przed moją choroscą, tak i po nji.

Nazod vzał jem drogë jinszą tak, žem wobszedł przë wonim sklepje, chdze mje no skrëłë po dobëcu na Golijace. Tam jo vëszedł na spich gorkji, za chterną së przëtaceło pustkovjë. A chdze gorka zchodzëła, tam së zaczął sod vjison i slivk.

Drzevjëta stojałë cecho, vëcigajacë vjetvje czornë, jakbe wusmolonë. Ale v njich ju së varzeła mjozga, be je przëwoblec wob lato lestem, kvjatem i brzadem. Muszoł jem davac boczenjë, žebe wochronjic woczë wod gałazk, jidacë przez sod, bo vesoko vëcignëła mje chorosc, tak, žem głovą przerosł vszetkjih chłopóv na pustkovju. Zaszedł jem kureszce jaž do seanë chatë gburskji. Tam stojała na gromada kaminji, na chterni jo së przed laty tak mocko stukł, a nad nją na slivka, z chterni jo beł spodł. Wurosla wona wob tile lôt, a skazë wod złomani vjtevji njimogł jem poznać, zdrzacë v gorë.

— Tam naproczem v gorze je wokno! — pomesloł jem sobje — a za njim sedzi v cemnoscë domoci Straszsk.

Vdarzeł jo sobje, žem za knopa ze za płotu chodzeł zazerac, cze won so czasem v nocë vjidu njezrobji. Ale vjedno wokno wostało cemnë, jak woko wumartigo człowjeka.

Tak jo wodstąpił porę kroków i podezdrzoł v gorę, jak wonge. Ale jażem so zdzevjil:

Tec tam v woknje svjecał vjid!

— Moc Boskô! — pomesloł jem sobie. Cze jo może jem v spjiku, cze mje se smije? Jak długo jo na tim pustkovju pamjēcą signąc mogę, niebeło vjidu v tim woknje. A vjedno, kjej jem przechodząci vezdrzoł v to slepé woko chatë pod vjetrznjokami, przëboczivoł mje se zamknęti Straszsk, chternigom vjidzoł v zli dzień, vanożacigo po pustkovju.

Tak jo stojoł i patrzeł całi szturk, ale vjid jak svjecał, tak svjecał. Pjerzô dzevota mje ju wominëła i rod bem beł se doznał, co se tam dzeje za woknem. Vezdrzoł jem na slivkę, czebem po nji, jak v wonge, njimogł vleze v gorę. Ale muszoł jem so povjedzec, žebe mje dziso ju žodna vjetva njestrzimała. V takjich meslach szedł jem na woborę.

Ale tu na mje ždało jesz vjëkszé zdzevjjenje: Stojoł vasązk cuzi kole vrot. Na njim ze szklęcą muęcą na głovje wuzdrzoł jem Golijata. V komudnim vjidze njico ze szarimi skrzydłami, dzekji vedavajacë govor i njerozumjali, chvjadało se kole voza. Cuzi parobk trzimoł bat i latarnjã. A kjej vjid wobloł nę szarã wukozkę, poznoł jem:

— Tec to beł domoci Straszsk, zamkli dotechczos na gorze! — Vszescë stojelë na woborze, ale z daleka wod ni wukozkji i Golijata. Le pon beł blezij przëstopjoni i godoł z Golijatem.

Njimjoł jem czasu, žebe mesle v gromadę zebrać, bo to se tam szantoleło kole vasązka, krzikało, szchalovalo. Tej vjid latarnji zniknął mje z woczcu, zaturkotałë koła, trzasto z bata i wujachało, jak złõ jakõ womona.

Tak jo se vzãł i szedł do czeladni. Tam sedzała Marcijanna na łavje przë pjecku, a przë nji Mjichoł. Woprzestelë gadac, kjej jem veszedł. A jo z njich pozdrzoł na naju stari zegar, chturen polikoł godzenë zaredzevjajã gordzelã. Koždõ leczba na jego skarnji

stojąca jak dziwne zapitanje. Ale co się stało, tego stary zegar powiedzieć nie mógł.

Marcijanna, niecierpieliście, podała mi kawałek chleba i talerz zacierki, a ja zaczął jeść. Niektórzy widać widać, że do nich się wodziło:

— W gorze jest widać! A straszak wujachoi z pustkowiu! — Mójchoi na to sztoć przemieszliwi, tej wzdzieli na mnie i rzekł:

— Moc Boski! Chdze widać zapołą, wucekô Straszak!
— Marcijanna zakreła woczé szertuchem i rozplakała się głośno.

XIV.

Jak Smjerc klepała kosę za stodołą i jak Remus się dowiedział wo robotach Ormuzda i Smętka v dziejach kaszubskjich.

Wod ti njedzeli njetile vjid svjecel z wokna pod vjetrznjokami, ale i wokno wodmikało się wob dzień. Naszi zaczinęłë chodzëc do Straszskovi jizbë stopjenjami v gorę i vdoł. Ale ze Straszskjem vszelakō vjesołose i wochota wuszlë z pustkovju, bo ludze chodzilë, jakbe jim chtos kozoł deptac po cechu a gadac na poł głosu. Ale jo tede jesz njevjedzoł, że to Smjerc taceła się po pustkovju. Czuł jem ję porę razi njevjedzacë, że to wona. V nocë pękło straszlivje v scanje kol mojigo łozka, v ti sami scanje, v chter-nam vbjil kusecela v gromadze z gozdzem. Vstoł jem i zrobił vjid, ale njick vjidzec njebeło, a gozdz sedzoł głębok v drevnje, le głova wob ten czas beła mu zardezvjało.

— Sedzë, pokuso, kjej cë się cheało! — rzekł jem. — I na vjększë jego wutropiejë przezegnoł jem go krzizem svjëtım. Potim jo legł do spjiku i mjoł bezpjek przez noc całą.

Porene, kjej jem się woblekoł, czuł jo, że za stodołą chtos kosę klepje.

— Cuż na svjece? — wuvozoł jem sobje. — Choba porzãdk svjata na wopak się vëvrocel! Chtuż v Gromjezniku mō co do seczenju?

Z cekavoscã jem vstoł i się woblekl. Na dvorze letkji vjater parzel smjegjem. Jak jem zaszedł za sto-

dołę, z kąd to klepanjé szło, tej bem beł małovjele wupodł na zemjé. Tec tam sedzała Smjerc na łavje i klepała njebivałi długoscé kosę. Vezdrzała na mje głębokjimi, czornimi durami v gnocannich licach. Tej kręck gvołtovni porvoł ję v chmurze smjegu i ju ji njebeło. Ale jo sę ju dobroł, chto to kosę klepje za stodołą.

Vjeczorem po roboce rzekł do mje Mjichoł:

— Na naszym pustkovju Smjerc kosę klepje!

— Jo vjem! — rzekę.

— Moc Boskô! — vestchnął Mjichoł. — Komu namjenjoné, tego njeminje. Ta kosa njetnje dlo naszi zopoli, ale dlo smętorza v Lipnje.

V njedzełę, kjej naszi szękovelé sę do koscoła, przészła Marcijanna i do mje rzekła:

— Wostanji, Remus, przé mje, bo mje straszno! —

Tak jo wostoł, a wona, kjej jem przészedł do czeładni, dała mje gleń chleba z masłem, jak za nich lôt, kjej jem beł jesz knopem a wona kjidała na mje trampkji i varzachevkji. Tej wostavjła mje samigo a jo czuł, że wona jidze stopjeniami v gorę, chdze no Straszsk dovnijij mjeszkivoł.

To mje beło vszetko tak dzivno, że jo zaczął vzerac na nasz stari zegar, jakbe won mje mogł co povjedzec. Dzeń beł komudni i njewubetni vjatre. Las groł a jezoro mu vtorzeło, że szor dochodzeł do jizbë, jak vjelgô pjesnjô žalobnô smutnigo svjata.

Za kjile pocerzi Marcijanna zesła i do mje tak povjedzała:

— Jidzi do gorë, Remus, bo won be rod z tobą pogodac. —

Dzivno mje sę stało na takji słowa, alem sę vzał i szedł. Kjej jem skrzepjácé vészedł stopjenje v gorę, tej jem wuzdrzoł pod wustrzechą, za kozlë zatchłą, bronjå rozmajitigo sztołtu, jak mje no Mjichoł spominał. Ale moja wuvoga beła vjęcij zajetô pitanjim:

— Cuż tē za timi dvjierzami wuzdrzisz, za chternimi tile lôt zamkli sedzoł Straszsk? — Chtuż je ten „won“, wo chternim Marcijanna rzekła, że chce ze mną gadac? —

Z takjimi mesłami v głovje veszedł jem i pochvołeł Pana Boga. Wodezvoł człowjek, leżaci na bjoli posceli. Bladi vęzdrzoł jak scana a vészłi jak drzozga. Ale na skarnjach kvjitle mu czervjoné roże. Woczë svoje dużé won ve mje vlepjił, jakbe mje z njich spolic choł i długo njerzekł słowa. Kureszce zaczął movjic

głosem cechim i głębokjim, chturen jak ze za, scanë na mje szedł:

— Të jezdes ten, co na Golijace dobeł? —

— To beło za knopjēcich lôt! — wodrzekł jem.

Tak won pokozoł na scanę rëką, a jo wuzdrzoł tam povjeszoną moję puszczołkę, za chternam so beł nimi czasi woczë vëpatrzeł. Po chvjilë won znovu se pitoł:

— Të žes vjidzoł krolevjonkę pod korunovaną jarzëbjną? —

— Jo ję vjidzoł! —

— Të žes vjidzoł trzë wukozkji, chterne bronja zaklëtigo zomku? —

— Vjidzoł jem Trud i Strach i Njevorto! — vodrzekł jem, a dzivno mje beło, zkąd won to vszetko mogł vjedzec.

— Sadnji! — rzekł won do mje, — i gadej ze mną, bos mje brat zducha i muj czeżor v spodku veznjesz! —

Ale jo wodrzekł:

— Jakuż jo mom z vami gadac, panje, kjej jo wod kolebkji mom jëzek skażoni i njicht mje njerozumje, le naszi ludze na pustkovju? —

A won se przësłuchoł moji godce i rzekł:

— Daleko jem po svjece vanożeł i nadstovjoł wucho rozmajiti ludzkji godce. Movji pomału, a jo cę rozumjec będe. Tec movjisz naszą wojcovestą godką kaszubską a nje cużą. —

Tej njeżdajacë, jaż co rzekę, jał movjic:

— A vjesz të, chto jo takji? — Njevjesz, chłopku, i prožno pitoł. —

I vëcignął do mje ręce, jak papjor bjołë, modrimi żełami przetchané i rzekł:

— Zdrzë na te ręce i boczë, że wone vjele krevji ludzkji przelevałe. —

Vdrig mje strząśł, a won to vjidzacë wuspokojił mje:

— Njubuj sę! Krom tego njesą te ręce mordarza. Bo kjej jem przelevoł krev, to za svobodę i szczescë bracu v spravjedlevich vojnach. Ko vjem, że i të, mam jim jesz knapskjem bivszë, doł jes sę na Golijata i na njim dobeł. Boczë, i jo sę bjił z takjim Golijatem, le ten tvuj wożeł, a muj wostoł ju trupem na placu. —

Wostri kaszel vzał go dusëc po tich słovach, jaż won so bjoła chusteczka zatchnął gëbę. Kjej chustkę wodjął, wuzdrzoł jem na nji krev. Zaro mje sę tero

przeboczeło klepanjé kosé za stodołą i jo sę dobroł, komu to znaczi.

Ale won sę sparł na poduszkach i chwylé woddichot, tej znowu zaczął movjic:

— Zdzrë na seanę za sebje! — Cuż të vjidzisz? —

Jo sę wobroceł i vjidzoł: Nad stołem stojałe dwa rzëdë ksążk na policach z drzeva. Nad njimi vjisoł portret njeznanigo mje człovjeka v wojarskjim płoszczu. Pod wobrazem na krziż vjisałë: szabla długô, zakrzevjonô i strzelba. A won rzekł:

— Chto ten człovjek na portrece, povjem cë przë worëdze. Beł to muj podvëzszzi na wojnje. Ale przëdzdrë sę szabli i strzelbje: Nę szablę moji przodkovje tepjilë na karkach turkóv i pogan, a i jo jë nje dlo paradë noseł przez całë žecé. Bo tak sę słuchô nom rierczom i szlachce. A tą strzelbą jo to wubjił, ledvje vërosł z knopjëcich botóv, mojigo Golijata...

Kanał, chłopku, takji rok, chdze jak zimkovi kvjat, budzeła sę volô wu ludzi. Ale ti, co panovelë, njecheleł jim svobodë dac. Tej ludze chvitelë za bronjã, a jo chveceł tež. Zebroł jem przijaceli i chłopóv ze vsóv na gromadę i szekovanjé do bjítivë wodbivelësmë v lasach. Ale lechi człovjek zdradzeł i nasadzeł na mje takjigo Golijata, jak tvuj. Jakzesma na sebje naszła, njebeło radë: Jeden z naju muszoł wostac trupem. Jo dobeł. Ale kureszce jednak krol i jego ludze dostelë gore, a jo burzonem wobvołani, muszoł wucec przed jich pomstã z kochani wojezecnë i tacë sę po svjece. A tu mjeszkoł Straszk, pokađ jo njevroceł i go njevënekoł. Boczë: Co porë lôt zjezdzele tu słudze krolevskji i szukele, cze mje njima, be mje postavjic przed svojigo sędzigo i vëvrzec pomstę. I v njedzele belë, ale ponjechelë mje, bo ju Pon Bog mje vzevoł przed svuj sąd spravjedlewi, a jich sądë mje ju njedosigna. —

Znowu kaszel njim zaczął trząsc, a czervjonô krev vëstãpjiła mu na vargji. Tak won wodpoczął kãsk i dalij povjodoł:

— V ni bjotce z pruskjim sługã njewuszło mje suchim pëkjem. Bo won mje trafjił tež i kula jego vbiła mje sę przez žebra i do dzisodnja sedzi i truje mje płuca. Co porë lôt szła krev ze mje. Tej znowu sę stanovjila, žem beł całë lata mocni i zdrovi. Ale tero vjem, że sę vjęcij stanovjila njebedze. Dlo tegom vroceł do wojezecnë, be tu wumrzec. —

Znowu mje sę przëboczëła smjerc, co reno klepała kosę za stodołą. A won, jakbe mje meszle zgodł, mo-vjił cechim głosem:

— Njeżoł mje, że łumrzec muszę. Dżekuję Bogu, że zemja moja kaszubskō na wodpoczink vjeczni przë-jimje moje kosce. Ale rodbem jesz tile żeł, żebe tobje v rękę dac njitkę, po chterni tē bes dalij szedł ku kłabkovji. Bo cebje vēbrała krolevjonka pod koruno-vanā jarzëbjinā, jak mje. Vjedz, że i jo ję tam vji-dzoł! —

Ale jo njerozumjoł, dokąd won cignął swoją godką i mu to povjedzoł. A won wodrzekł:

— Zrozumjesz pozdnijj! Rzekę cē tile: Kjej jem jachoł wokrëtem po vjelgjih morzach, vjidzoł jem dzi-vné z dna morskigo, rosnące njibe drzeva. Ale to nji-żodné drzeva, le budovē morskich stvorov, chterne wuczali ludze znaja. A zovjā te budovē koralami. Koždé jich pokolenjé zbuduje kavałuszk tego drzeva i wumjerō, a navetk jich grobē są czāstkami jich bu-dovē, rosnące vjedno v gorę ku njebu i słuńcu. Po njeprzeliczonich pokolenjach drzeva koralovē dosignā kureszce vjehrzu wodē. Tej na njich wusadnje zemja, a rēka Boskō zaseje na nji zvjerzëta i roslenē. Boczē, chłopku, że v ludzkjim svjeczë na ten przikłod sę dze-je. Nje wod razu z głëbokjigo dna svjata budova ludz-kō wurosnje do vjidu, be Pon Bog na nji pjisoł swoje dzeje. Ale mnogji pokolenjo pracowac i wumjerac muszā, be drzevo jich života dosigło potrzebni vživē. I ludzkji dzeje mogā jise takā drogā: Vërosnje narod na vjehrz i postavji zomk swoji chwałē. Ale dunē i vjatrē morskji zalejā go i zrzucā v głëbjā, zkąd vē-szedł. Zapadnje zomk i trzeba procē vjele pokolenji, żebe go vēdvjignāc na vjehrz. — Jo pudę do grobu, a tē pudzesz mjedze ludzi i procowoł będzesz nad vē-dvjignjenjim zapadligo zomku. —

Ale mje sę smutno zrobjiło na te słowa i jem wod-rzekł:

— Chtuż jo jem, bjedni pasturk i parobk, żebe vaszë robotę, panje, vzac na sę! Vē wuczali i pon, a jo bjedni serota bez nowukji i szeku. Pług wumjem pro-wadzëc po roli i sec założëc na zotorze, ale rēka moja njeprzëvikła anji do szabli ani do pjora. Słovo moje cuzim ludzom, jak granjé vjatron v suchich vjetvach. Kjej sę wodezvję, tej sę smjac będā, a kjej ich nama-vjac będę, rzekā, zem głupi! —

Won sę na to wusmjechoł, zdrzoł na mje długo i rzekł:

— Na twojim czole napjisané, a z twojich woczach duch movji. Czż cę rzekła krolewjonka pod koronowaną jarzębiną? — Przeboczę sobie! — A jo sobie przeboczol ji słowa:

— Njewuwożej na swoją małosc i żorotnosc. Vęstrzeli wokjem ku svoji Gvjozdze i wudzirżę serce do vjelgji spravę. Zdrżę, jak peszni ten zomk! Kkej złoti muj bot postavję na jego stopjenie, znikną te borę vkól, a vęrosną chatę szczeslevich ludzi, co ždaję zbavjenju, jak jich krolovō. Vstanje njevjadomi svjatu lud, wo ehternim dzeje dovno pjsiac woprzestałę i znowu worac będze zemję i żogłami jezdżec będze po wodach. Tej przeboczi sobie svjat, że lud takji żel v czasach dovno minjonich i dzevjic sę będze, że znowu žije. —

A won mje wob ten czas poleł svojimi woczoma i rzekł, kkej jem kuńczel:

— Wudzirżę serce, Remus, i bocżę sobie, co rzekła krolewjonka. Njimom selę, żebe z tobą gadać vjęcij, ale kożę cę zavołac, kkej będze trzeba. —

Tak jo szedł a dzivné mesle mje po głovje chodżelę. Ale vszetkjigo przemiszlanju skutk beł ten, žem sobie povjedzol:

— Njico jidze na cebje, Remusu, ze Straszskovi jizbę, a długo ju tvoje nogji po pustkovju chadzac njebęda! —

V Mjichałovi chace, co jak stari grzib stojała v sadze, Svjęti Pańskji zdrzelę ze scanę. Mjichoł sedzol przę stole nad swoją kseğą, a Marta gospodarzela przę kominku. Vjidno tam beło i ceplō. A jo sedzol naprocem Mjichała i sę pitoł:

— A chtuż to je, ten pon, co v Straszskovi leži jizbje bez mjazdrę i czervjoną krevjā kaszlō? —

Ale Mjichoł sę zameszleł i njewodrzekł njick. Tak jo po długji chvjilę snovu sę pitoł:

— Bo vjidzice, Mjichale, że dzivni to je człovjek. Z woczach patrzi, jak pon, a mje rzekł bjednimu i njevuczalimu parobkovji, żebem vzał jego robotę na sę i szedł dalij jego drogā. Vjem jo, że won wumrzec muszi, bo Smjere klepje kosę reno za stodołā na nje-go i scanę trzeszczā od żolu, jakbe beł jich panem. —

— Bo won poprowdze je tu panem! — rzekł Mjichoł.

— A kkej jem mu v woczę zdrzoł zdzevjoni, rzekł:

— Zesłół Pon Bog z njeba rok takji, że v całim kraju ludze sę ruszac zaczęłē, jak pszezołē na ruj. Won, ten tam v Strazskovi jizbje, beł nen czas młodim, pesznim chłopokjem. Wojc jego njeboszczik, stari Zabłockji beł go vēsłół na szkołē, ale v nen rok njewubetku vrocēł won ze szkół i chodzeł po pustkovju i lasach ze strzelbą. — Moc Boskó! — Njerovnich ludzi, jednich procem drugjim, posadzeł Pon Bog na ti zemji. Choc won beł starszim a po zveezaju słuchało mu gburstwo, to vjidzelēsmē ludze na pustkovju, że jimu njijak do gburzenju. Wob dzeń vanozeł chdzes po lasach a vjeczorami przēchodzeł do czeladni i nom wopovjodoł. Njevdarze sobje vszetkjigo, ale beło to wo starich dzejach: Jak ma Kaszubji jesz mjelē svobodę i vjelgich ksążat i panów, a kraj nasz beł duzi vszerz i vzdłuż mjedze rzekami i morzem. Povjodoł, jak žesma to vszetko vēzbeła, jak žesma wodvekla wod bronji i panowanju i delesma vložēc jertzmo na sebye, jak no njemē bidlatko i jak strzode naszi jezór i lasów chodzima v njim do dzisodnja. —

Mjichoł woprzestoł i jał przemiszlac. Marta cecho, jak kocatko, wusadła kole komina i vjęzła. Rzozó wognja z komina malowała ji skarnje tak czervjono, jak lica Svjętich v wobrozkach na scanje.

A jo vjedzoł, że Mjichoł v pamjęcē szukó vātku nich minjonich lōt i cerplivje jem źdoł, jaż go naleze. Sztot won milezoł, tej zaczął z nova gadac:

— Komu namjenjoné, tego njeminje! Zburzeł pon Jozef krev nama młodim, žesma vēdobela strzelbē i mjecze z pod wustrzechē i szła z njim na łakji v lese, chdze won naju wuczeł vojovanju. Dovjedzełē sę szandarzē krola pruskjigo, i zaczęłē za nami szlachowac. Przē jedni worędzē naszlē sę wonji — pon Jozef i szandara — i njebeł radē, le sę dobrełē do sebye na žēcē i smjere. Dobeł nasz, ale som legł na długji tidzenje z kulą ve vāt pjach. A jak vstoł z łozka, tej ju szandarzē vszędze mjelē gorę, a won nocą muszoł wuczekac v svjat. Njebeło znadz namjenjoné, žebesma mjelē naju voła i panovanjé, ma Kaszubji. — Won tero vrocēł po długjich latach do dom, ale na njego Smjere kosę klepie. —

Jesz nigde nje czuł jem takjich gōdk jak tero wod pana Jozva i Mjichała. I njevjedzoł jem do tego dnja, że nom vzelē cuzi i svobodę i panovanjé i zemje. Bom beł wudbē, że takji naju porządk wod początku svjata wod Boga beł namjenjoni i jinaczij bēc njimogło.

A Mjichoł rzekł:

— Boczë, Remus, — są ludze takji, co bez bożoka na Svjetą Katarzenę vezną dregjigo człowjeka v službę. Vezdrzą na cę, rzeką: poj ze mną! — i jidzesz; povjedzą: — zrobji tak! — i zrobjisz z chęćą. Takji człowjek je ten tam na gorze v Straszskovi jizbje. Zavołô: i słuchac muszisz. Të zes wurośł na parobka mocni v gnoce i duži. Njimosz krovë anji porvoza, ale proćą zarobjisz svuj chleb. Le v głovje mosz jinaczij njiž më drudzë. Bo jak nen tam na gorze vjidzoł jes krolevjonkę i zapadłi zomk. A ludzkji strach njimô do cebje przistëpu. Nasza Marcijanna lëkała sę wo cebje. Bo jak nen knopem mołim bivszë povjodoł ji jako dzevczatku wo krolevjonce i zomku pod korunovaną jarzębiną, tak i të ji zaczął jes wopovjodac. Tede wona se srodze bojała wo cebje i trampkjem i varzachevką probowała tvuj mjëtkji rozum zgęscëc. Bóg vje, cze co skurala. Ale jo ce dom radę, bom stari i sę doznał vszetkjigo: Zamknji wuszë na to, co won gadac będze i przëmknji woko na jego vezdrzenjé. Bo kkej tego njezrobjisz, vanožëc po svjece będziesz jak won a wubetk cę wopusei i wukontańtovanjé do robotë, do chterni tvuj stan cę namjenjil. —

Jo na to njewodrzekł njic a Mjichoł zaczął spjevac swojå nocną pjesnjå:

— Vszetkji nasze dzenné spravë przejm litosnje Bože

[pravi

A gdi będzem zasipjali, njech cę navet sen nasz

[chvali! —

Kkej jem vëchodzeł z chałupë, Marta vësza za mnå, wuchvecela mje za rëkov i rzekla:

— Remus, njechadej vjęcij do pana Jozva! —

Ale jo wodrzekł:

— Jakuž jo mu njimom do voli wuczenjie, kkej won chori i Smjerc na njego kosę klepje? —

Na to Marta njic njerzekla i tak ma sę rozestala na noc.... V njedzele pon Jozef mje znovu kozoł przinse. Ten roz won wobleczeni sedzoł na stołku przë stole. Beł pravje przë pjsanju. Ale kkej jem vszedł, cesnoł pjoro i rzekł:

— Na cuž to pjsanjé sę zdo? Zapozdze dlo mje, bo smjerc za dvjertzami. Sadnji, chłopku, besma pogadała! —

Tej zaczął mje wopovjadac tak:

— Wod nomłodszych lôt szukoł jem takji ksążkji, v chterni be zapjisanjani bele dzeje naszigo ludu kaszub-

skjigo. Alem takji ksążkji nie nalożł v žodni ksegar-
nji. Kjej jem se tego doznał, tej wuwzał jem se napji-
sac nasze dzeje som. Ale daleko wod wojezeczne nie-
wubetk i vanoženje nje dałe mje ležnosć ktemu a tero,
kjej jem vroceł, lampka mojigo žecu gasnje. Co dziso
pjisze, to bojka, chterną cę povjem. —

Žol mje beło, ale njewodrzał jem njick, bom vje-
dzol, že smjere mu przetnje kožda robotę. A won
zdrzacę dlugo na mje, rzekł kureszce:

— Žebes tē tak mjoł vjid i mjecz!

V sercu mje zakłoło na te słowa, bom sobje prze-
boczeł, co mje no ksądż rzekł, jak mje przējał do vja-
rē: — Dac tobje vjid i mjecz, a chto vje, czebes nje-
zrobijł, jak ten potcevi Mjichoł movji. A Mjichoł beł
wudbē žebem njeszczesu po svjece narobijł. Przebo-
czivszē sobje wonę rozmovę, zaczął jem panu Jozvovji
vszetko wopovjadać. Povjedzoł jem też wo gronku
i mjeczu, com je nalożł na zomkovi gorze. A won pi-
toł poląciami woczoma:

— A chdzeżes podzoł zloti mjecz? —

A jo wodezvoł smutno:

— Vezbeł jem mjecz! Na kolana wukłększē doł
jem go v dorunku nopjęknjeszi z dzevezaj na svjece,
bom mesłoł, že to krolevjonka zaklętego zomku živcem
na svjat przeszlō. —

A won na to wodvroceł woczē i zapatrzeł se v wo-
kno, za chternim ju kvjotkji vēstopjilē na drzevjeta
v sadze i za całą chvjilę tak povjedzoł:

— Provda! Na cuż cę mjecz, kjej cę njedele vji-
du! —

Tej znovu se smutno wusmjechoł do mje i rzekł:

— Vjem vszetko wo tobje. Smjere i tobje beła
blisko. A žol za ną pjekną panjā bezmała cę njevzał
duszē. Kjej jes przez taką przeszedł gorącą kuznjā,
będziesz tila cvjardi, žebe jise v žecu svojā drogā nje
boczacę na cerzuje drogji i kaminje z rak ludzkjich. —

Potim sztot sedzoł cecho, le na skarnjach zakvitlē
mu czervjonē rože a v woczach zažoleło se jak wod
ževigo vęgla. Tej zaczął mje tak povjadać:

— Boczē, chłopku, coc rzekę dziso. Bog vje, cze
jesz roz przē takji sele z tobā movjic będę. Wotvorzē
wokna, žebe vjater njosl vonjā kvjatov v mojē jizbę,
bem zaboczeł, žem chori i že ju na drugji rok njewo-
bocze kvitnęcigo sadu. —

Tej podnjosl ze stołu zvinjētē v dlugā rurę płotno,
a kjej je rozvjinał, wuzdrzoł jem je poresovanē krop-

koma dużimi i mołimi plachcami rożni krosē i dłu-
gijimi źmijovatimi drogami. Won vzał, zavjesel pło-
tno na scanje i sę zapitoł:

— A vjesz tē, co to jesta? —

Ale jo so przēboczel, źem wu ksędza na nowuce
vjidzoł takji risunkji kjej won mje gvoli moji skażoni
godkji wuczel wosobno v svoji jizbje. Tedem wod-
rzekł:

— To je gvesno vizerunk jakjigo kraju. —

— To je vizerunk naszi wojezezne! — rzekł pon
Jozef.

Potim kōzoł mje bleżij przēstāpjic i jał vėklādac:

— Te dva krāconē czornē drogji, co jidā z połnju
ku nocē to dvje vjelgji rzekji: na vschodze słuńca Vji-
sła, na zochodze Wodra. Tam, chdze Vjista bjeżi v mor-
rzē, mosz Gduńsk, tam chdze Wodra, mosz Szczeceno.
Zdrze: jak linijō morzu podbjegō tēpim klinem do
wucsu Wodrē i boczē, że przeszedłszē rzekę tē na levi
brzeg, vjedno jesz stojisz na dovni zemji kaszubskji.
Bo wona sę cignje po gorach bołteckjich jaż bezmała
tēde, chdze stoi Berlin, stoleca Njiecov i mjasto Roz-
toka, njedalek morzu. Wod połnju sznur Vartē i No-
tecē, jaż do kolana Vjislē przē Fordonje a wod nocē
morzē: to starodovne granjice naszi zemji kaszubskji.
Na połnjē zemja sę z nją łączy polskō, z chterną volā
ksāżąt najich i narodu jednā tvorzelasma Rzeczpo-
spolitā. —

Jo ze zdzevjenjim patrzel i słuchoł, bom sobje nji-
gde njewuvożoł, żebe kraj kaszubov beł jaż takji duży.
A won movjił dalij:

— Takji duży beł nasz kraj i vjele v njim źeło lu-
du i panov i ksāżęta vłosni njimi rządzilē. A belē
Kaszubji bogati na ładze i wokrętami vłosnimi jezdzi-
lē po morzu i vojsk źelaznich vjedlē rejimańtē i mje-
lē volā. Budovelē vse i mjasta. Cuzich przejimelē
goscinnje a njeprijoceli wumjelē pobjic i vėnekac z
kraju. — Tak ma vėzdrzała dovnji, szesc set lōt nazod.
A dzis co momē? —

I przēkreł dvuma rękoma plachc na vizerunku
i rzekł:

— Tile nom wostało z dovni chvałē. —

Mje, chternimu njicht jeszeze takji vjedzē njedoł,
zoł sę zrobjiło, że naju plemjē jaż tile straceło i jem
sę pitoł:

— Jakuż to belo možno? —

— Naszedł njeprzijoceł wod zachodu słuńca i wurivoł jim kraj za krajem, vjedno jidące na zochod słuńca. Tak przeszedł Wodrę i morzeł sę noparce ku Vjisle i doparł svigo. —

— A czimuż sę naszi njewobronjilë? —

A pon Jozef długo przemiszłoł i kureszce povjezdol tak:

— Pitosz sę, czimu naszi sę njewobronjilë. — Vjęci njiże jedna prziczena sę zesze, be vëvołac takji straszni skutk. Ale strzod tich prziczin jedni njebeło i to ti, żebe jim zbivało na dzirżkosce, duchu, bronji, mocë. Belë bjitni i wodvoźni na ładze i morzu a mjelë sposob bogati. A jednak stracilë... Može sę dobjersesz wo prziczinach jich wupodku, kjej cë povjem co z naszich dzejov. Wuvożej: Kjej vińdziesz z tego pustkovju na svjat njezaboczisz zańse do Wolivë, gnjozda dovnich noboźnich Cistersov, chterni tu stąd vjarę svjętą rozsevelë strzod naszich przodkov. Klasztor jich znjiszczeł ten som njeprzijoceł, co nasze kraje zabroł. Ale vjelgji i peszni koscoł po njich jeszce stoi. Pudzesz tam jaż przed vołtorz vjelgji i kłknjesz przed dużim czornim szklăcim kaminjem, bo pod njim głębokو v sklepach koscoła stoją trumë z koscami ksążăt kaszubskjich. Spomnij tam wo njich jak dzecko nad grobami starszich svojich i bocze, że mjedze njimi belë takji, chternih dzirżkosce i krevji i procë jesz dzisodnja, po szesc stach lôa, vjinnismë, że naju njeprzijoceł njevëtěpjil do negji. Novjekszi z njich to Svjëtopołk. Na smjertelnim jesz łozu kłopot wo przëchodni czase svojigo ludu go njewopusceł. Kozoł won tede senov svojich zavołac i podol jim pëk zrzeszonych mocno prëtov, be go złomelë. Ale żoden ze senov njimogł tego dokazac. Tak ksążë Svjëtopołk vzał i rozrzeszoł pëk i podol senom prëtë koźdi z wesobna. A wonji je tero letkjim sposobem połomelë. — Vezta sobje przikłod z tich prëtov — rzekł ksążë Svjëtopołk. — Zrzeszonych vaju nicht njezłomje, ale v pojedinkę vaju znjiszcza! — Njeszczescë nasze, że vjedno złõ rëka rozrzeszała pëto, co nas trzymało v groma dze. V tim szukej, chłopoku, prziczenë, zesme sę njewobronjilë. —

Beło mje, jakbe pon Jozef wotemknał przedemną dvjerze, co z casni jizbë provadzełë na szerokji kraj. Tero jo mjoł na pitanjo, co mje pod trzema chojnamı nachodzełë głovë, wodpovjedz gotovą. Ale pon Jozef pokozoł rëką na vizerunk naszigo kraju i rzekł:

— Boczë! Tam dalij ku Wodrze nasza mova ju vëmarła. Tam braco naszi poddelë sę porzadkovji i pravom njeprzijocele. A ti, co jesz zija i move a wobeczoj wojcov tu nad Vjislą i morzem zachovelë, ti ju vszescë wuroslë v njevoli i njevjedzą, jak beło dovnji i co jim słuchało. Sasma, jak serotë na pańskjim chlebjë, co njevjedzą, że jim słuchō panowanjé a nje seroci chleb. —

Mocni kaszel jał trzasc panem Jozvem i krev pokozala sę na jego vargach. Njerkël njic, le rëkã doł znae, żebem szedł.

Beła to sobota, kjej przëszedł ksadz z Panem Jezusem. Pokąd sę pon Jozef spovjodoł, naszi stojelë na domje. Belë pon i panji i Mjichoł i Morcen i knop wod dobetku i Marcijanna i Marta. Kobjetë cecho pocerz zmovjale a chłopë stojelë pokornjé, bo pon Bog beł v goscenje za dvjerzami. Kureszce dvjerze sę wodemkłe a vszescë veszlë do Straszkovji jizbë i pokłëkalë, be za ksędzem povtarzac pocerz.

Pon Jozef leżoł bladi na svojim łozku, a jak sę skuńczelo pojednanjé z Bogiem, woczë jego szukałë ze vszestkjich mje. Jak mje wuzdrzoł, wusmjechoł sę. Ksadz vëszedł. Wuvożoł jem dobrze, że dim svjecë szedł za njim. Chori doł znak rëkã, żebe vszescë vëszlë, ale na mje patrzël, żebem wostoł przë njim. Tak jo wostoł i źdoł, co mje povje, njim sę vëbjerze na to długi podrożovanjé poza gvjozdë.

— Czuję sę dzis mocni — rzekł won. — Tak svjeca jesz roz sę rozżoli vjidem njim zagasnje. Jak wumrzë, povjezeta mje na smëtorz zaboczona drogã vedle zomkovjiska, abë jesz duch muj jidaci za trumã vezdrzoł na mol, chdzem nabroł mesli i ducha, co mje beł vëdrovna palemã przez całą drogę žecu. Tobjem be beł rod wostavjil napjisané dzeje naszigo ludu, ale zamjast njich muszë cë zlecëc bojkę. Njeh cę to nje-dzevji! Žëcë ludzi i narodov vjęcij je bojkã njiže sę zdaje. Mëszlã, że jidã swoją volã a to rëka Boskô jich provadzi, jak gvjozdë po drogach le Bogu vjadomich. Të i jo i vszescë na tim pustkovju mają svoje drogji przepjisané: Trzë krokji przed sebje vjidzą, ale mola dokąd jisc muszã, njevjidzą. — Povjem cë tę bojkę wo dzejach kaszubskjich:

— Bjołi duch Ormuzd i czorni duch Ariman, a po naszimu Smëtk, zeszlë sę v zemji kaszubskji na gorze Revkole, co na morzë patrzi i dzeli tich braeu, co ku Wodrze cignã, wod tich co lgnã do Gduńska. I wo-

broceł Ormuzd vjidné jak slůnce woczé na njebo i morzé i ład i povjedzoł tak:

— Ten kraj, to kolebka i truma. Ten lud won wumarł a žije. Na bjołi Arkonje stolemné kaminje, po chternich vanoži sin dovnich Veletov z vestudzoną duszą, modláci sę Bogu godką svich vrogov, som vrog krevji svoji i głuchi na skargji, co vėchodzą z mogjił. Nad wuscami Visłé, i rebok i rataj, zgarbjali ku zemji i teaci ikoné przėvédrov i gosci a svoje rzucivszé do smjeci. Jo ale jim zbudzė zpod kamjannich mogjił rizerzi i vodzov i rozežglę płomiń wod bjołigo Helu po Stopjenni Kamiń, be woželé znowu v mocé i chvale. —

I wodrzekł Smętk:

— Smjere jich i zguba to dobecé moje. Pod Grifovim znakjem bježelé morzami: Pjoruné jich mjecze a žogle jich skrzidła! A vjińcem gardov wogrodzilé wubetk vsov svojich i kontin. Przistanje nad morzem to zdrzodła jich złota. A purpura złoto spjevalé jich chwałę ze szczitov jich kontin i bjołich remjon jich dzevcząt i njevjast. — Ale jo do njich spłavjił z kamjannigo nortu zbujnjikov głodnich na mizer-nich skutach. I v granjice kraju jo vbjił jich jak klinem i podparł jich mocą. Im szedł przed jich vojskjem jak gradovô chmura. A szpjegami poszlé i Zoderosc i Zvada. Jo mocni rzędé jich rodov i plemjon rozrzeszoł na snopé a snopé postavjił naprocem sobje, bė zdobivca z nortu mogł żelaznim botem przeńsc po njich ku slůnce. Duńskjigo żołnjerza rėkoma jo spo-leł Rujańską Stannjicę a Svjetovita stolemni posag rznął jem na zemję a z jego rzezba pokretich członkov wutłukł jem vjoré v wogjiń pod gronkji żołnjer-skji stravé. — I ju jich njima, pesznich Veletov! Bo rzędami leżą v kamjannich grobach wod Matkji Redé do pjoskov Helu. Le szarô chmara njesvjadomich gburov i rebokov bjednich na smjere sę sposobji. Bo kaminji czvjoro mechami wobrosłich i sicena dużô, co ve vjetrze žėži na pustim wugorze: to grob jich panov.

Ale njerzeklszė slova Ormuzd vėcignął rękę i zpod grobovigo kamjenja vėdobeł gorse prochu bohaterov i soł go jak sevca seje zorno na przėchodni žnjiva ku vschodovi slůnca i zachodovi, ku nortu i pońju. A proch szedł ku zemji, jak roj gvjozd, jak żołacé skrė. A chdze spadła skra, tam vėtrisnął wogjiń ze svjėti zemji i łączel sę z wognjem v płom.

A Smętk się skrzewił i hisnął zlim wokjem i signał v durę strupjałego vjaza. Tam sedzoł sęp stari. A won go vzał na dłoń, rozvjinał mu skrzidła i pjoro za pjorkjem vërivajac pusceł zlim vjaterem za skrami. A sępove pjora ku zemji spodałe a z koždigo ległe sę sovë i sępë. I szarim skrzidłem padałe na wognje i gasełe płomiń.

Ale Ormuzd bjołi njewoprzestoł soc svjětich prochow na kaszubską zemję a skrë padałe krom sov i sępov, jak roj gvjozd. —

Taką bojkę povjodoł pon Jozef. Skarnje jimu sę wob ten czas zapolełë jak krev a z woczuz bjiłë skrë jak te sanë z Ormuzdovi rëkji.

— Rozumjoł të mje? — pitoł po dlugji chvjilë.

A jo wodrzekł:

— Będę skrą Ormuzdovą! —

— Pudzesz tede — rzekł won — i wodvjedzisz wostatné granjice, chdze movją naszą godką. A będziesz zadovoł pitanjé:

— Chcoł të vëbavjic zapadli zomk? —

— Chcoł të przenjesc krolevjonkę przez głëboką wodę? —

A chto cë wodrzecze: Chcë! — ten je jedną skrą Ormuzdovą vjęcij. Przijdze czas, że jich będze tile jaż zbjią sę v płomiń szerokji nad grobami bohaterov naszich i społą sovë i sępë. Tej vińdze z chwałą zapadli zomk a v njim sadnje na tronje zaklëtô krolevjonka i zapanuje na zemji naszi svoboda i wubetk i szczestlivosc. —

Po tich słovach legł na vznak jak njeżevi, ale doł mje ręką znac, żebem szedł.

Tak jo szedł do svoji robotë, ale dusza moja wostała tam na gorze v Straszkovu jizbje wu tego dziwnigo człovjeka i njevjedzała co ręce robją. Kjej jem szedł na vjeczerczą, tej letkji vjater jał potrzasic vjektivami drzev pełnimi brzadovigo kvjatu a całë chmurë jego parzëlë ku zemji jak smjegjem. Ten tam na gorze spadnje lada chvjilë, jak ten kvjat — pomesłoł jem sobje — ale drzevo, na chternim wuroś, brzod rodzëc będze.

Wob vjeczerczę vszescë sedzełë cecho. A Marcijan-na mjała woczë zapłakanë. Le Mjichoł jak położeł leżkę, vestchnął i rzekł:

— Ręka Boskô! Komu namjenjonë tego njeminje. Komu godzena vëbjila, na tego czas! —

Jakbe na wodpovjedz zagotovalo sę v storim ze-

garze i zaczęło bjić. Biała to prawje wosmô godzena z vjeczora a jo liczel tak njechcąco do wosein, ale zegar bjił vstec dalij i dalij. Jaz Mjichoł sedząci do zegara plecoma wobrocel sę i pitoł zdzevjoni:

— Cuż ten zegar tak długo bjić? —

— Bjił dvanostą godzenę! — rzekł jem.

— To je ta njeszczestlevô godzena! — krzikenęła Marcijanna i vëbjęła. A ma czuła ji nogji tupajacé stopjenjami v gorę do Straszskovi jizbë. Ale jo vjidzoł zdrzacé na zegar jak skarnje mu sę mjenjifé na sposób jak za mojih knopjęcich lôt, kjej to no Straszsk vëlecoł gospodarzëc po woborze. Długji jego bjegas słabo sę zibotoł tąd i na wodlev, jakbe chceł stanąc.

Njedługo a zrobjiło sę żevo v calim domu. Czuc sę doł krzik Marcijannë: Njeżije! Zervoł jem sę a Mjichoł i Morcin i knop zemną i njeproszeni pobjęgłasma do gorę. Tam ju pon stojoł vëprostovoni przë łozku i zdrzoł z mokrimï woczoma na vëgaszone lica brata. Panji klęczała i movjiła pocerz. Marcijanna glosno v szertuch chlichała. Ale na mje szło z ti kamjanni tvarzë wumarłigo jakjis mocne przikozanjé i cężor sę na mje położeł, pod chternim moja dusza cvjardnjala. Kjej ju vszescé wodeszłë zmovjivszë pocerz za duszę wumarłigo, jo sę vrocel, wuchvecel rękę wumarłigo, zbjednjala, pocałovoł ją i przesagl:

— Vëpełnijë tvoję żëzbę i będę skrą Ormuzdovą! —

Cud Boskji! Kjej jem z ti jizbë vëszedł do czeladni, chdze vszescé domovnjicë sę do gromadë zebrelë, koźdi z njich woczoma przëchodnigo na mje vzeroł, jak mje sę zdovalo. A stari zegar jak ten trup v gorze na mje vzeroł, bo jego bjegas stanął. Chcoł jem go chiże popchnąc, ale Mjichoł zatrziმოł mje rękę i rzekł:

— Wumarł pon. Njeh stoi czas! —

— Vëbjił won tę njeszczestlevą godzenę, chterni sę bojalał przez tile lôt! — płakała Marcijanna.

Na drugji dzień rzekł pon do Mjichała i do mje:

— Va dvaji, że njimota strachu, jidzta spenetrovac drogę starodovną vedle zomkovjiska, bo tède njeboszczik chcoł bëc vjezoni na smętorz do Lipna. Vëzta ze sobą sekjerë, be vëcąc, chdzebe beło trzeba.

— Za moji pamjęcë njicht tądkę njejeżdżo! — rzekł Mjichoł i kręcel głovą.

— Njeboszczik mje tak zlecel! — wodrzekł gbur. — Jutro będzie Pustô Noc, a pojutrze, skorno słuńce zińdze, pojedzemë do Lipna z pogrzebem.

XV.

Jak vjezlë na smętorz cało pana Jozva zaboczoną drogą i jak Remus sę wodzëkovoł z pustkovjem.

Cagnęte tede Liza i Gnjadi svojigo pana na wostatni spoczink do smętorza v Lipnje. Jo z Mjichałem zrobjilasma vczora przez las rumu, żebe voz mogł przejachac. Przë ti worądzem sę doznoł, że tu poprovdze provadzeł za dovnich czasov trakt szerokji, bo navetk duzi kaminje co zamanovszë znaczëlë stron drogji. Szła wona jinszim szlachem njiz tim, chternim jo za knopa wucekoł do zomkovjiska i Martę namovjił roz żebe szła tede ze mną na nowukę. Przë věcinanju drogji Mjichoł sę przëznoł, że ten szlach beł mu wiadomi. Ale njigde njikommu wo njim njic njerzekł, bo to njedobrze gadac wo takjich spravach.

— Bo vjidzisz, Remus, kjej ludze woprzestelë tim traktem chadzac, tej wonji pevno ktemu mjelë vozną jaką przëczenę. Muj njeboszczik tatk mje mōvjil, że na tim storim trakce vedle zomkovjiska le dvuch przigod sę spodzevac mozesz: Strachu abo i njeszczescu. I jo cë to movję, że dziso jak pudzema z pogrzebem njebedze bez tego, żebe nama sę co njepokozało. —

Tak rzekłszë, Mjichoł dalij rąbjil chrostë na drodze.

Jak słuńce zaszło, wuszekovoł sę kondukt pogrzebovi. Z nad jezor i z pustkovji, zataconich v lese, naszëlë belë ludze na Pustą Noc, chternich do zavjitra pon nasz mjoł szczurze czestovane. Tero vjeczorem

po roboce przēsłē woni v njedzelnich ruchnach, be wodprowadzēc njeboszczika do koscoła. Mjedze njimi belē takji, co jesz pamjetele, jak won jich wuczeł vojovanju i ti z Mjichałem cecho rozmovjele wo nich dovnich svobodē chvjilach, wutopjonich ve krevji.

Ale ledvo Liza i Gnjadi zacągnęle, Mjichoł kula-
vjejące na przodku zanocel pjesnją, chternō jak co-
dzienne viznanjē vjare tovarzeszi ludovji kaszubskji-
mu wod kolebkji do deskji grobovi:

— Chto sę v wopjekę podda pañu svemu,

A wosoblivje szezercze wufa Jemu,

Smjele rzec może: Mam wobronęc Boga,

Njeprzijdze na mje żadna straszna trvoga...

Spjev sę rozbjegoł na cechē pola, na chterne ju noc woblekała szarą komudę. Ale kjej jesma veszła na starodovną drogę v lese, tej ju cęmnō tam sedzała noc. Tak parobce zapolile przēszekované smolne szczepē i trzimelē je v gorę jak pochodnje. V jich vjidze zdovało mje sę, że slode naszigo konduktu zavracaja vszetkji drzeva i jidą za nami, vtorzące naszi pjesnji. Wob chvjile, kjej wucechnął spjev, czuł jem z daleka granjē rzekji. A kjej moje vezdrzenjē padło na starodovni kaminje wovjidnjoni krevavą rzezą wognja pochodnji, tej mje belo, jakbe nad tim traktem belē povstani vartarze z vojska zakłēti krolevjonkji.

Tak ma zajachala do brodu. Konje sę lękałē i porczalē stulącē wuszē, kjej mjałe veñdz v wodą, tak, że ma sę vszescē zatrzymała. Pochodnje vēvolvalē szętolącē sę cenje v lese a jo zdrzącē v gorę rzekji wuzdrzol jem wone dva kołpje, chternem pasturkjem bivsze naszedł pod zomkovjiskjem.

— To krolevjonka naszala svoje ptochē na kondukt rizerza zakłētigo zomku! — pomestoł jem sobje.

Ale kołpje stojalē cecho na rzece jak zgodkji i nje naszłē blezij. Na levą rękę stojała gora zomkovō cęmnō i vesokō, — veższō, njiže mje sę zdovała za minjonich lōt. Ji spich woblevoł vjid najich pochodnji, ale głova taceła sę v noci doce. V tim vjidze mocno i veraznje vēchodzela na jav korunovanō jarzēbjina, svjodk mojih czeżkjih serdecznich przigod na pustkovju. A jo do nji z povjitanjim vēcignął rękę i rzekł:

— Tam tē spoczivosz, gronku z prochami mojih przodkov! Ale zlotigo mjecza mojigo ju njima. —

— Kureszce z vjelgjim toglem dostelësma konje do wodë a roz v žlobje rzekji spjeszno cignęłë ku proceinnimu brzegu. Ale spłoszełë sę v vjelgjim njewubetku. Jaž mje dzivno beło, ko jednak bełë przëvikłë do nocë i drog lasovich. Jak jo tak szukoł woczoma vkoł, co be je straszelo, wuzdrzoł jem na sami głovje zomkovi gorë wosobe, stojocą jak kam cecho i zdrzocą vdoł na nas. Tak jo tręcël Mjichała v bok i skožoł jem polcem v gorę. Ale Mjichoł vezdrzoł chiže, wodvroceł woczë, przëžegnoł sę i zanoceł.

— Statecnose Jego szezit i puklerz mocni,
Za chtorem stojac na žaden strach nocni,
Na žádną trvogę anji dbaj na strzali,
Ktoremi seje przigoda v dzeñ bjali... —

I ma szła dalej.

Ale mje njeđalo poku, lem sę muszoł cofnac vteł, žebe drudze njezmjerkovelë. Kjej kavałk wuszłë, tej jem sę chiže spinał po przidkji scanje zomkovjiska, jažem stojoł woko v woko timu, chternigom vjidzoł z rzekji. Pokąd tam dalij v lese grała pjesnjô nobožnô, jo sę vzeroł v skarnje wosobë przede mną. Vesokji postaceji beł to pon z długą brodą, worzlovim nose m i liszczącimi woczoma. Długo ma njerzekłsze słowa, na sę pozerala, jaž won rzekł:

— Cze to poprovdze pon Jozef, chturen wodživô tą starodovną drogą zaboczoną svuj wostatni marsz po zemji? —

— Želi jesdes duchem, to vjesz som! — wodrzekł jem.

— Jezdem duchem, jak të muj brace i sinem ti zemji. Alem sę njespodzevoł, žebe jesz jakji Kaszuba natrafjil na tę dovnią drogę — choc po smjercë. —

— Žijaci ję na novo verąbjile! wodrzekł jem.

— Ruzumjem cebje, — wodrzekł, — choc mosz godkę dzivnję skažoną. I dobras mje doł wodpovjedz. A tero bjej i tovarže timu v wostatni drodze, bo won vje, czimu tęde jadze! —

— A cuž vë tu, panje na ti samotni gorze v nocë? —

— Jakže cë to rzeć? — wodezvoł sę won i chvjilë przemiszloł. — Boczë: Jo chcę vebavjic zapadli zomk! Jo chcę posadzec na zlotim tronje zakłëtą krolevjonkę. —

V głovje mje zaczął na tą godkę szumjec całi las, skre pobjegłë mje wod głovë do pjët, strach mje chvecel za vlosë i ržnał jem sę jak długji do nog ti dzivni

wosobě. Ale won mje podnjost, zdrzoł mje v wocze
długą chwile i tej rzekł:

— Bjej! Bo zdrze: Rzoze vajich pochodnji coroz
głębji toną v lese a spjev nobožni vjedno slabji brze-
mjeje. Woddej poczestnosc timu, co go tam prova-
dza, bo won tego ducha co trone i zomkji wskrzeszô.
A jo go znaję! —

— Jidę! — wodrzekł jem. — Ale szukac vas będe,
panje. A chdzeż vas nalezę? —

— Nalezesz mje wszędze, chdze skre Ormuždové
se zola, nalezesz mje wszędze, chdze duch Kaszu
podnoszô vjeko trumě, — kjej będziesz choł. — ...

Jak jo naszich nagonil tego jo so ju njevdarzę.
Vjem le zem novprzod naszedł Martę, chturna gvesno
chcaco kask slode wostała, zebe na mje ždac. Ta se
pitała:

— Chdziż te, Remus, bivoł? —

Ale mje se njechcalo wodezvac. Tak wona vzeła
jisc wokoma mje i zos mje pitała:

— Chdziż te bivoł, Remusku? —

— Na zomkovi gorze! — wodrzekł jem.

— Jezus, Marija! — krziknela Marta. — Tec tam
stojala wosoba nje z tego svjata. Dobrze vjidzalam,
choc mje belo straszno. —

Jo na to nje njewodrzekł a wona mjafa strach
pitac vjęcij.

Kjej jem se zlaczel z naszimi, tej Mjichol se przę-
blizeł ku mje, kjivoł głovą i rzekł mje do wucha:

— A njerzekł jo cę przę vecinanju drogji, ze nje-
będze bez tego, zebe nama se co njepokozalo?

Za kjile dnji sedzol jem po vjeczerzi wu Mjichala.
Marta vjęzła strefle a Mjichol kartovoł svoją ksążkę
z pjesnjami. Ju choł zacząc spjevac, jakzesma wu-
czula, ze njichto jidze.

— Pevno Morcin jidze! — smjol se Mjichol. —
A Marta skoczela i panu postavjila stolk, szertuchem
go przode wotartszę. Belėsma wudbe, ze pon chce
wo jakji nogli roboce gadac, ale won mjol co jinszego
v głovje. Rzekł tede tak:

— Njeboszczik muj brat, — njech mu Pon Bog
dô njebo vjezne — powjedzol za žecu do mje: Po
moji smjercę njewutrzimosz Remusa na pustkovju,
choche go dzesęc konji eignęło! —

Vjidzol jem na tę godkę jak Mjichalem cos strzę-
sło a jak Marta se schileła głębok nad svoją robotą.

Całą chwylę było cecho jak v koscele, jaż kureszee Mjichoł wodemknał gębę i rzekł:

— Moc Boskô! Komu namjenjoné tego njeminje! Czimuż be Remus mjoł nekac z pustkovju? Na gbur-skjim chlebje wurośł moenigo gnota. Do robotě je do-bri. A te mankolije, co mu głowę nachodzą, te mu dobrô bjałka venekô, choce te mjetelokjem, decht łagodnje. Tu mē vszescē jego godkę rozumjejemē, a jakuż won sę z cuzimi ludzami dogodô? —

I patrzel na mje wob tę godkę potcevi Mjichoł, ale jo njewodrzekł njick. Tak gbur sę pitoł vprost:

— No cuz, Remus, wostanjesz z nami? —

Jo wodrzekł:

— Jak zimkové robotě sę skuńczą, pudę v svjat! —

— Vjedzoł jo, że tak povjesz. Njenamovjom ce-bje, bom doł rękę njeboszczikovji. Żoł mje jednak, że jidzesz. Żebes njigde njeżałovoł! Jak będze tvoja volô, przinǳe po tvoje mito. —

Vstoł pon i szedł a jo vstoł za njim, pochvolet Boga i nekoł do moji leże. Njevjem dlo czego, ale njimjoł jem wodvogji, żebe po ti rozmovje Mjichałovji i Marce v woczē vezdrzec.

Robotě zosevné dobjegłē kuńca. A jak po Filipje bulvė mjele zasazoné, tej jo poszedł v svjat. Novi vėmps, nogavjice i skorzuje doł mje pon a dvadzesece talarov pjenjedzi glińgotalē v moji kjeszinji. Wob-szedłsze całē pustkovjē koźdimu jem doł rękę na woddzėkovanjē. Kjej jem zaszedł do Mjichałoc, Mji-choł povjedzoł:

— Bjej z Bogjem, Remus! Co komu namjenjoné, to go njeminje! —

Marta mocko wobskocęła wogjiń na kominku jaż woczē mjęła czervjoné, ale wobrocęła sę, dała mje rękę i rzekła:

— Bjej z Bogjem! —

Tak jo szedł.

Pod trzema chojnami jesz roz jo wusodł i zdrzoł na to krolestvo dziecinnich lōt. Przėboczeło mje sę vszestko: Pjec Nabuchodonozorovi, kula lvov, starô dzekô jabłonka na mjedzē, chdzem dobeł na Golijace, Straszek v jizbje pod vjetrznjokami, Smjere klepjęcô kosę za stodołą, Zli, co mje kuseł gozdzem v scanje, zeloné wokjenko nad moją leżą, pjes Gnjota i moje snē pod wukoronovaną jarzėbjiną. Długom zdrzoł na

jozoro, na chternim liskalë vjidë i na budinkji pustkovju, pehnë spokojnich ludzi, wu chternich mje belo dobrze, i na las vkoł, chturen do ti chvjilë mje wodgrodzol wod svjata. Tej jem vstol, prëzëgnoł se i szedł v Jimjë Boskji. Drogam vzał të samë, chternasma vjezła njeboszczika pana Jozva do grobu, drogë, chterna v mojim młodim žëcu koždi roz tak cëžkã mjala vogë. Szedł jem przez las pomału, a kjej jem ju czul z bliska granjë rzekji, tej jem se bezmała ze njevërzast. Bo chtuž tam stojol na brzegu rzekji? — Marta!

Stojała cecho jak kam kol brodu i ždała na mje. A kjej jem naszedł, vëcãgnëła do mje rëkë a v rëcë trziinała szkaplerz. Patržëła mje smutno v woczë i rzekła:

— Jakô jo zabëdlevô, Remus! Zabelam cë prëvjesëc szkaplerz na drogë. A chtuž jinszi be ci go zavjesel? Tec jezdes serotã bez matkji i wojca i njimosz njikogo na svjece. —

Tej drežãcimi palcoma rozpjëła muj vamps i mje zavjesëła szkaplerz na koszuli. Ale mje na të ji godkë cëžkë se zrojbiło jakbem stojol nad grobem przijacëla. Alem se strzimoł cała seła. A wona, jak mje szkaplerz zavjesëła, raptëm wobje rëcë zarzucëła na szëjë, prëcësnãła se do mje i vëbuchnëła takjim płaczëm, že se trzëšla jak list.

Mje se tedë prëboczëło vszëtko, co to dobrë dzevcë zrojbiło mje dobrigo: Jak mje ze zomkovjiska sprovadzëło do dom v strasni vjeczor, jak mje wod zemstë Golijatovi wuchronjiło v ruchna moje se woblekšzë, jak mje v cëžkji choroscë ratovało dzeñ i noc mje dozerajãcë. Spominajãcë to vszëtko jo jë prëcësnãł do sebje i gloskoł ji zlotã glovkë. Pržëtim jo wuzdrzol, že v dlugjim ji varkoczë czervjenjila se stažka, chternom przed tile lati kupjil dlo nji wod žëda Gabë. Tak jo se ju vjëcij strzimać njimogł i płakoł z njã v gromadze. A zdovało mje se, že las i jëgo mjeszkañce z nami płaczã i že vësokji zomkovjisko na naju patrzy, jak stari czarovnjik, chteren kože se roziñsc dvoje krolevskjim dzecom.

Jak ma se vëplakala dose tile tej wona wode mje wodstãpjila i na mje zdrzała woczoma, jak slunëce zdrzi po deszczu przez chmurë. A jo vjidzol v ti chvjilë, jakô wona jednak snožô dzevezina i njico mje szeptało do wucha:

— Navrocë se, Remus, nazod na pustkovjë! —

A wona rzekła:

— Poj Remus do dom! Chtuż tam na svjece će dobrze robjic będze? Chdze legniesz do spjiku, chto će dō stravě? Chto će wopjerze i wobszije? Minje lato i smjegji wokriją zemję a mroze zgurdzą las. Chtuż će dō dach nad głową i zedel przē kominku? — Boczē, bjednı seroto, że cuzi ludze tvoji movē rozumjec njebędą i njebędą vjedzec, jakji tē jes dobri. Ale ma tam na pustkovju vszestko vjema, jakji tē jes dobri i procoviti, bo rozumjema tvoją godkę i znajema cę wod dzecka.

Poj do dom!

Vejle! Żebe nje stari tatk, chturen bezemje be szedł na ponjevjerkę i żebem sę Boga njebojała, ludzkji vstid be mje njestrzimoł i bem szła z tobą i za tobą v svjat, jak dusza matkji, jak sostra, a kjejbes chcoł, jako bjałka tvoja na dnje dobri i na bjedę. Tero vjesz! — I zakreła woczē fartuszkjem bo ji gvesno barzo vstid beło.

Moja dusza pod timi słovami Martē topnjała jak lod pod ceplim wokjem słuńca na Matkę Boską Strumjanną. Vszelkō moc, jakom nabroł z ducha pana Jozva v Straszkovı jızbje, wopuszczalo mje: Jo to czuł dobrze. Starō chata Mjichałovō, v chternı won svoje pjesnje vjeczorami spjevoł, vędovala mje sę jak raj, do chternigo anjoł v wurodze Martē mje roceł. Strach mje broł przed cuzimi ludzami, chternich jo tam napotkom za naszimi jezorami i lasami. Wobroceł jem sę vteł i vezdrzoł na trakt, chternim mē njedovno vjezlē trumę z całem pana Jozva i vjidzoł jem starodovni kaminje stojacı stroną jak zbrojni rıcerze, co mje trzimelē drogę wotvarła vprzode i nazod, żdajacı na moje słovo. V ti chvjilē zaszorzeło na rzece a jo wuczul za sobą granjē skrzideł kotpjich. Z gorē rzekji wone plinęłe, bjołi, vjelgji, krolevskji, jaż sę stanovjilē i zaczęłe svojimi dzivnimi woczoma na naju patrzec. Na vęzdrzenjē jich woczı wod razu słabosc ze mje spadła i letko mje sę zrobjilo jak vandrovji, chteren z cernigo lasu vębładzi na vjidné pola. Serce mje v pjersach stvardnjało jak stol. Tedem rzekł:

— Marto! Jakuż wutrzimjesz dzeką gęs, kjej wopuszczō latové gnjozdo? Jak strzimosz żoravja, kjej vębjije jego godzena? Jak przēmuszisz worzła, be z vęsokjigo kaminja zeszedł mjeszkac v dolinē, chdze sę dobetk pase? Za vami na pustkovju, serdeczni tova-

rzesze lôt młodich, tesknjic będę a może i płakac ale wostac z vami njimogę. Moc mje cągnje njevjadomō i volō mocnjejszō njize moja. Pon Bog vje czimu i jak. —

I vzał jem sę i szedł mocnimi krokami do brodu. Z gorē zdrzało na mje zomkovjisko jak czarovnjik, chturen svigo dokozoł.

Za rzeką wobe zdrzoł jem sę jesz roz. Tam przeką drzev i chrostu cofala sę pomału dobrō Marta. Sztołt ji vdęczeni to wukozivoł sę to gjinął mjedze drzevami a kjej ju le beł cenją szemarzącą v zelenjiznje, tej jesz chvjilami jak krev serdecznō zaczerwjenjila stążka v ji varkoczū, — muj dorunk.

(Kuče pjerszigo dzelu).

Słownik polsko-kaszubski.

- Arąd — dzierzawa mieszkania
 Bezpjek — spokój, bezpieczeństwo
 belni — piękny, szykowny
 belno — dobrze, przyzwoicie
 bjednii — chudy, biedny
 bjegas — wachadło u zegara
 bleszczec — patrzyć ostro
 błotko — staw
 błádzec — a) błądzić b) warjować
 bodej — podobno, rzekomo
 bodlevi — skłonny do bodzenia
 bojąci — tchorzliwy
 bożok — zadatek
 bucha — duma, zarozumiałość
 buchtovac sę — zbijać się w kupę
 burknąc — wylecieć szybko
 burzon — burzyciel, powstaniec
 busz" — dumny
 Camer — pień drzewa
 cecevjē — drabina
 charna — pasza
 chidzeroz — niekiedy
 checzewô — służąca
 chlichac — łkać
 chiovac — grzebać zmarłego
 Chochovatka — góra przy Gostomiu
 Chołm — góra przy Koszalinie w Pomeranji
 chochla — drąg używany przy niewodzie
 chvecadło — drążek u taczki
 chustka dębovô — duża kolorowa chusta
 chrzebt — grzbiec
 chwjadac sę — trząść się całym ciałem
 cigło — dyszel
 cknąc — wachać
 cnjik — nos
 cornąc — musnąć
- czapac — chlustać
 czepiac — grzebać
 członek — a) staw b) członek
 czo! — słuchaj!
 czupnac — sięść w kuczki
 Dana — świerk
 darvac — mieć swobodę czynu
 dalibog! — zakłęcie, że się dotrzyma słowa
 del — deska
 dejadej — mimo wszystko
 dina — wydma
 dingowac — obyczaj bicia różgami w święta Wielkanocne
 doznac sę — przekonać się
 domovnjik — a) sień b) mieszkający w tym samym domu
 doka — mgła
 dotegovac — dostarczyć
 do rena — przed świtem
 dobęc (na kjim) — zwyciężyć
 dobrac sę — zrozumieć
 dom — a) dom b) sień
 dozerocz — dozorca
 drobkę — trocha
 dravo — biegając szybko na dravoka — v. dravo
 dręgi — cierpki, ostry (o płynach)
 dravi — chyży
 droższcze — droga
 dulczęc — pilnować niecierpliwie
 dvornjik — urzędnik dworski
 dvjerkji — drzwiczki
 drzon — ciernie
 drzonovi — cierniowy
 dzevus — dziewczysko
 dzisodnja — obecnie
 dzegvjic — trawić (o bydłe)
 dzevi — dziki
 dzirżkji — dzielny, odważny
 dzirżkosc — męstwo, odwaga

dżizanga — nadzwyczaj wysoki
mężczyzna
dżevka — służąca, dziewczyna
dżenja — kiernoz
Fercovka — bicie odbierane w
szkole
fojt — wielki kawał chleba
Ga — gdy, kiedy
gębola — gębacz
Gduńkô Glova — dawny szaniec
Gdański przy ujściu Wisły
Garecznjica — wąwoz przy Borze-
stowie
głupi dom — dom warjatów
Gochë, gochovje — Kaszubi, mie-
szkający na północny zachód je-
ziora Charzykowskiego, przewa-
żnie szlachta zaściankowa
godka — a) rozmowa b) język,
mowa
gorka — pagórek
govor — gwar
gromada — a) gmina b) posiedze-
nie gminy
gromadovac — odbywać gromadę
groc — muzykant
grądzec — nurzyć
grzeszk — a) dokuczanie przez
chorobę lub senność
gurdżec — grudzień
gubovac — fałdować
gubë — fałdy
Gvjzd — maska chodząca po do-
mach koło Bożego Narodzenia
Gvjzodka — Gwiazdka jako oso-
ba obdarowująca dzieci
gvoľ — tandeta, drobiazg
gzel — gzik, osa
Halac — przynieść
Jadra — sieci
jałowczezna — lasek jałowcowy
Jastrë — Wielkanoc
jazgot — gwar kłótniwy
jerk — janowiec
jiglena — iglewie
jikro — łydka
jochem — niedostatek wiosenny
w gospodarstwie
joze — jaźwiec
juńc — młody byk
Kara — a) kara b) taczka
karovac — iść posuwając taczkę
kartovac — przekładać karty
kantrë — niedozwolony stosunek
kantrac sę — uprawiać „kantrë”
kavel — los
këdevëde — kiedy owedy

kęsi pjes — przezwisko urzędni-
ków władzy wykonawczej
kłobuk — kapelusz
kłomka — sieć ręczna
knapsko — chłopyszek
Ko — przecież
kobëta — deska w czołnie z dziurą
dla wsadzenia masztu
kołovarżë, kołovëżë — ślad kół
wozowych na drodze
koczorë — lilje wodnie
kołëbrovac sę — kołysać się,
chlwiać się
kołp — łabędź
komuda — mglistość, ciemność
niezupelna
komudni — mglisty, przyciemny
korcz — korzeń i część nadziemna
ściętego drzewa
krijamko — tajemie
kraczaj — krok
krom — oprócz
krosa — farba
krosevi — kolorowy, piękny
krosnjëta — krasnoludki
krotko — blisko
krëck — wirujący wicher
krëceszuk — a) wirujący wicher
b) krzesętko dla dzieci poczyn-
ających chodzić
krampe — kurcze
krzevi — a) krzywy b) winien
krzikva — niepogoda z wichrem
i słońcą
kuli — ile
kuli żadno — ile się życzy
kumac — drążyć
kumrë — żary, psoty
kurdusac sę — iść z trudem, kulawo
kuka lolu — gdzieś het! (w języku
dziecinnyim)
kuron — kogut
kjidnac — utraćić
kijjonka — a) narzędzie do wyle-
wania wody z czołna b) bijak do
prania
kjezrov moltech — uczta nadzwy-
czajna
Lata mjec — być starym
lecirz — klamka u drzwi
lecec — a) biegać b) śmierdzieć
lebjoda — człowiek chuderlawy
legavi — leniwy
leżnosc — sposobność
lińcuszk — łańcuszek
list — a) list b) druk
loda — skład

lobzak — siennik
lozowac — zluzować
lubjicz — kochanie, zadane środ-
kami mistycznymi
ludstvo — zbiorowisko ludzi
Łęgi — wiotki
łaszezi — obłaskawiony
leż — kłamstwo
Łiska — sławia w podaniach góra
przy Gostomiu
łosena — czoło
łowc — myśliwy
łowczonka — łowczyni
lubk — ptak leśny
Machtac — wikłać
małowjele — bezmała
mekcéc sę — nabierać świadomości
metli — mły
miszkjiklon — pajac
mjara — a) miara b) pobór rekrutów
mjazdra — zdrowy kolor twarzy
mjerdzec — przykrzyć się
mjerk — znak
mjimo — wedle
mjirza — narzeczony
moklezna — pot
moknac sę — pocić się
moł — miejsce, posiadłość
mołnjô — błyskawica
Mora — zmora
mądrzela — mądrala
Natrąconi — umysłowo nienormalny
navkoł — naokoło
nazodni — powrotny
nażeni — mąż
nen — ten, ów
neba — daszek u czapki
nega — reszta
do negji — do reszty, zupełnie
nekac — pędzić
njebelny — nieprzyzwoity
njebelno — nieprzyzwoicie
njelech — nieźle
njepotemu — nie gorzej
njestojec (wo co) — niedbać
njewubek — niepokój
njewubetno — nieswojo
njezbedni — niemoralny
njezbednjik — człowiek niemoralny
njico — coś
njidoczego — do niczego
njima v dole wodě — niewiadomo
njiveka — mizerna istota ludzka
lub chochlik
njizaczim — za niczem
nogavjice — dolna część spodni
nokoz — rozporządzenie, rozkaz

nałoźni — przyzwyczajony
norl — kął, północ u zeglarzy
noremi — uparty
noskwarni — uprzykrzony
nosladnje — snadno
not — potrzeba
nożka pon! — w nogi!
Olcmark — kradzież drzewa z pan-
stwowego lasu
Pałag — obręcz
parmiń — promień
parzec — a) parzyć b) sypać
pazecha — zanadrze
pęto — powrót do uwiązania
pchocz — kolec
pjeklezna — upał
pjenizna — piana
pjeroczka — praczka
pjerzô — a) bielizna b) pranie
pjesnjik — śpiewnik
plestac — pleść, mówić od rzeczy
pobrzeznjik — mieszkaniec wy-
brzeża
pochadej! — chodź
pocestnosc — poważanie
podchlastnjica — prześcieradło
podkorbjac — wyśmiewać się
podnjebjé — przestrzeń, horyzont
podruźnjik — mieszkający za czyn-
szem
podwobjod — drugie śniadanie
poj! — chodź
pojiga — swoboda
pokąd — poki
pokozka — pokaz
pokuńc — na końcu
polaszec — mówić po polsku
pomachtac — powikłać
pomeszlenjé — podejrzenie
pospodé — poniżej
poszivork — dacharz
porzec — parskać
posova — sufit
podvejszi — przełożony
ponarva — pędrak
pracharstwo — hołota
pravo — a) proces b) prawo
priza — więzienie
procem — wobec, przeciw
praszni — świeży
przededvjerzé — plac przed wej-
ściem do domu
pregrzechia — djablik, chochlik
preką — poprzek
preką nosa — przykro
preskurzéc — przeskróbać, zawinić
preszvangovac — przeszukać

przezdrzevi — przejrzysty
 przezprava — przeszkoda, psota
 přěchłoscěc — zwabić
 přěchodni — a) obcy b) przysły
 (w czasie)
 přěleżni — pilny
 přěluąc — przyłnąć
 přěskrzenjic — przykleszczyć
 přěvander — przybysz
 przidkji — stromy
 psě posac — obcować w sposób
 niedozwolony
 Purtk — djablik
 pustkji — pustkowie
 Pustó Noc — noc przed pogrzebem
 puszczołka — proca
 Razu — ani
 řěbě — liczba mnoga od „řab“
 na řěbě věvrocěc — przewrócić
 do góry nogami
 Revekoř — góła przy Smóldzinie
 w Pomeranii
 rega — rząd
 ropa — para
 rovžizna — równina
 rovnak — jednakowoż
 rozga — a) różga b) ród
 rožk — rozek do tabaki
 róczec — zapraszać
 řab — brzeg, skraj, szew
 řączka — a) czerpak do wody
 b) rękojeść
 řącznjica — rusznica
 řagac — drwić, obrażać
 rzeszac — wiązać
 řzma — spadzistość między lub pa-
 górka
 Sama — sama
 njeběc sama — być w ciąży
 Sarbsko — jezioro niedaleko ujścia
 Łeby nad Bałtykiem
 scąc sě — zgęstnieć
 sejac — ciepłem buchać
 serovi — surowy mokry
 sersciel — sierść
 seti — tłusty, gruby
 skała — a) skała b) szczelina
 w ścianie
 skarnjô — lico
 skarnje — twarz
 sklep — piwnica
 skazěc — okaleczyć, słuć
 skorc — szpak
 skrzenovk — wyłobiony kłoc dre-
 wiany do siekania mięsa
 sladkovac — wyrzucać tylnemi no-
 gami (o bydle)

slode — wtyłe, śladem
 smerlec — smażyć
 snjecochi — skowronek czubaty
 (Galerita cristata)
 snjotě — pokłady śniegu
 smolnjica — pochodnia
 smodkji — miałki
 snozi — piękny
 solok — worek
 sodzô — więzienie
 sądovnjik — urzędnik sądowy
 spjik — a) ciemię b) sen
 spjice — iglice
 spokojni — zadowolony
 sposob — a) majątek, bogactwo,
 b) sposób
 sposobni — majątny
 spravjc — a) nabyć b) wystarczyć
 srogji — dobry, doskonały
 řab — na wieniec (budowanie
 w drzewie)
 stara — staranie, troska
 starža — patrz: stroža
 statkji — meble domowe
 stępjido — strzemie
 stępją — krokiem
 stęgna — ścieżka
 stenka — kapka u nosa
 stolim — olbrzym
 stojączka — tylko w zwrocie: na
 stojoczkę — stojąc
 stołk — krzeselko
 Stopni Kam — patrz: Stopjenni
 Kam
 Stopjenni kam — skała „Stubben-
 kammer“ na wyspie Rugji (Rügen)
 strachac sě — lękać się
 strech — dziad
 strefle — pończochy
 streszi — dziadowski
 strodni — godny politowania
 strodnosc — biedota
 stron — brzeg, bok
 stronka — brzeg obwódka
 stroža — straż
 strupjati — zmurszały, przegniły
 stvor — stworzenie, ród
 strzelevi — ostry (o mrozie)
 subtelni — szczupły, delikatny
 sukac — snuć
 suvac — skakać
 svjoze — naczynie do masła, w prze-
 niośni: piękne oczy
 szach — długi pręt drewniany
 szadi — rozczochrany
 szankovnjô — oberża
 szantolic sě — szastac się

szaruznjô — warsztat, w którym się obrabia drzewo
szatnac — cenić
szętopjerz — nietoperz
szczęzole — łuska u ryby
szczit — tarcza
szemarzęc — poruszać się z cichym szmerem
szkodovac — a) stracić b) kogoś o szkodę przypawić
szkolni — nauczyciel
szłaga — zła pogoda
szliga — cienki pręt
szłom — hełm
szmergnąc — rzucić
szor — nawalnica
sztoperczec — sterczyć
sztreja — słoma na nocleg
szturk — krótsza przestrzeń czasu
szur — szczur
szvebelkji — zapałki
szvotoł — niewielki pęk, przygarść
Tacęc sę — ukrywać się
taga — tęcza
tęgovi — tęczywy
tęgota — tęsknota
tęclnota — tęsknota
tcęc — czcić
tego samigo — tak samo
tepa — ogon (u psa)
tirzęc — jechać wierzchem
tłusté — tłuszcz
todrowac sę — mitrzyć się
togel — ciężka robota
togle — skromny sprzęt domowy
troj — wielka liczba
trojnje — bardzo licznie
trokji — poły u surduta lub płaszcza
Vadzęc — łajac
vadžęc sę — klócić się
vanoga — obieżyświat
vanožęc — błaznić po świecie
varna — wrona
varblovi — wróblowy
vdałi — przystojny
vzdriğ — wręć
vdzek tobje! — zdrowo tobie!
vej — oto
vergle — głupie żarty
vezdrzec — spojrzeć
vëbęc — pozostać przez pewien czas
vëburknąc — wylecieć
vëczepac — wychlustać
vëdac — zdradzić
vëdingovac — wydingować
vëdra — jesiotr
vëkumac — wydrążyć

vëmiszlac — żartować
vënekac — wypędzić
vëporajic — wypędzić
vëporajic sę — wynieść się
vëręcęc — wypożyczyć sobie
vërvjizna — wyrwa
vëstavjinoga — pyszałek
vëszlachovac — wytropić
vëszczerga — człowiek drwiący
vëszczercac sę — wyśmiewać się
vëszorzęc — wyszaleć
vëtrupjali — wygnijły
vëzerac — rozglądać się
vëznobjic — wystudzić
vijag, vijołk — rodzaj wierzby
vizos — drożka w włosach
vizava — wysokość
vizô — wyżyna
vjedno — zawsze
vjedzô — wiadomość, wiedza
vjedzâ dac — uwiadomić
vjekovac — żyć długo
vjekovi — sędziwy
vjepzin — patent handlowy
vjerzesko — miejsce, na którym się drzewo rąbi
vjeszczba — wróżba
vjetrznjokji — deski zamykające dach od szczytów
vjid — światło
ve dva vjidë — w pomroce rannej lub wieczorowej
vjidzali — okazały, przystojny
vjidzałose — okazałość
vjidzec sę — a) podobać się b) zdawać się
vjodro — powietrze
vjodro graje — powietrze drga od ciepła
vjazark — wiązanie w belki
vobca — wabiący
vožkji — ciężarki
vąbjerzęc sę — krzywić się (o deskach)
vątpje — wnętrzości
vstec — zawsze
vzor — wygląd
vstron — na bok
vszeternostek — zgoła wszystkim
vzatk — zarobek, dochód
Wob — w ciągu, podczas
wobecknuąc — owąchać
wobleczenjé — ubranie
wobrzebezęc — ostrugać niedbale
wobtroczkovani — obdarty
wobskacac — rozniecać
wodemknąc — otworzyć

wodkazać — dać znać
 wodnęće — odzwyczaić
 wodrzemjehl — bandyta
 wodrzeszac — odwiązać
 wodnąd — odtąd
 wogroszka — febra
 wokoma — obok
 wolszka — olszyna
 womona — zjawisko nadprzyro-
 dzone, dur
 woschły — chudy
 wosmok — 25 fenigów niem. przed-
 wojennych
 wopchnąc — oszczędzić
 worądz — sposobność
 wosce — oście, trójzab
 wostroga — ostroga, kołec pod bu-
 tem rybaków w celu pewniejszego
 chodzenia po lodzie, — ostroga
 wostrzega — ostrzeżenie
 wostudzec — ostygnąć
 wotrok — syn
 wubetno — spokojnie
 wubetk — spokój (wewnętrzny)
 wubzdurzec — imaginować
 wubrzątvjic — uroić sobie
 wudac się — uspokoić się
 wudba — zdanie
 wudbac sobje — powziąć zamiar
 wudobęc — dobyć
 wudzirzęc — zmocnić
 wukozka — nadprzyrodzone zja-
 wisko
 wukjidnac — utracić
 wupjitoszęc — uśmiercić
 wuroda — wyraz twarzy, wygląd
 zewnętrzny całej osoby
 wurzas — przestrach
 wurzasnac się — przestraszyć się
 wurzma — patrz: rżma
 wustrzecha — poddasze
 wuvozac — szanować
 wuzimk — pień drzewa powyżej
 ziemi
 Zadrzec się — skaleczyć się
 zagąrdzęc — zamurzyć
 zamanovsze (co zam.) — co chwila
 zanjevjitro — pojutrze
 zapozdze — zapóźno
 zarvac — zarazić się
 zarvono Bogu! — mówi się przy
 ofiarach do kościoła

zaszorzęc — rozpocząć szaleć
 zavjitro — rano
 zavjitrzni — ranny
 zberk — pochyłość góry
 zbetni — ognisty
 zbjedz — pozostać jako reszta
 zdarzęc się — udać się
 zdavac — udzielać ślub
 zdovanjé — ślub
 zdovanô — żona
 zdrevnjec — zdrętwieć
 zeblec — rozebrać
 zelenjizna — zieleń
 zengloc — zemdleć
 zemjica — mgła
 zev — głos, wołanie
 zgodka — patrz: zogodka
 zgodzęc — nając
 zgurdzęc — zinnem ścisnąć
 zib — zimno
 zibjô — trzęsawisko
 zibac — kołysać
 zibotac — trząść
 zimko — trudno
 zkjidnoc — strącić
 zmarachovac — zmęczyć
 znadz — snać
 znobjic — chłodzić
 znojma — zwolna, z lekka
 znęta — przyzwyczajenie
 zocemk — ciemna jama
 zogłovk — poduszka
 zotk — fartuch
 zotor — głębia na jeziorze
 zopjeck — zapiecek
 zogodka — zagadka
 zrobjałi — zapracowany
 zrzeszęc — związać
 zvada — kłótnia
 zvędzęc — uchwycić podstępem
 Żadni — brzydki, straszny
 żadzęc się — brzydzić się
 żdac — czekać
 żdelë — czekali
 żłodz — szron
 żorotni — mizerny
 żoga — piła
 żolic się — palić się
 żot — żołądek
 żągto — żądo

